21877
996.

1918.

РІЧНИК XIX. ТОМ LXIX.

КНИЖКА II—III. ЛЮТИЙ—БЕРЕЗІЛЬ.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК

КИЇВ.
Друкарня Акц. Т-ва „Петро

ЗМІСТ.

...ською досвідою 113
...ЛЕСЬ: Весною 116
О, Боже мій 116
З гарячих вулиць 117
...ВИНИЧЕНКО: Панна Мара 118
...СЯРЕНКО: Легенда. 179
...ЗЕРОВ: Вертіїй 180
...ЩЕНКО: Злато-сині прапори. 182
...РУШЕВСЬКИЙ: Невільницький цикль Т. Шевченка (1847 р.) 183
...ЛЕНКО: Поезія 194
...РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО: За водою 195
...І. З юнацького щоденника 227
...БОРИСОВИЧ: Поезія. . 232
...ЖУЧЕНКО: Українське письменство в 1917 році. 223
...РИЛЬСЬКИЙ: Червоне вино 239
...РУШЕВСЬКИЙ: З останніх оповідань В. Винниченка 240
...ИЛ ПОЛІЩУК: З циклю „Мої шукання" 248
...ЧЕНКО: Большевики в селах 249
...ОЛОВСЬКИЙ: Поезія 262
...ЛІОГРАФІЯ. 263
...ОЛОШЕННЯ.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

НОВА РАДА.

Газета політична, економічна й літературна.

Виходить що-дня, окрім понеділків і днів після велик. свят.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ на 1918 рік.: на 1 місяць — 6 карб.; на 2 місяці — 12 карб.

Адреса редакції й контори: **Київ, Інститутська, 22.**

Телєфон редакції 64—80. Почт. скринька № 373.

РОБІТНИЧА ГАЗЕТА.

Центральний орган української соціаль-демократ. роб. партії.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ на 1918 рік: на 1 місяць — 5 карб.

Адреса контори і редакції: **Київ, Михайлівський пр. 35, пом. 1.**

Телеф. 65—10.

ВІДРОДЖЕННЯ.

Щоденна безпартійна демократична газета.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на місяць 6 карб., на 3 місяці 18 карб.

Адреса редакції і контори: **Кив. Театральна площа № 48 А, тел. 57-16.**

НОВИНИ.

Мих. Грушевський: *Ілюстрована історія України.* Двацять шеста тисяча. Ціна 4 карб. 80 коп.

Всесвітня історія в коротким огляді. Ч. I, II і III — по 2 карб. 50 к.

Про старі часи на Україні. Коротка історія України (для першого початку). Видание четверте. Ціна 1 карб. 60 к.

З політичного життя Старої України. Ціна 2 карб. 20 к.

Ярослав Осмомисл, історичні образи. Ціна 1 карб. 50 коп.

Хмельницький в Переяславі, історичні образи. Ціна 1 карб. 50 коп.

В. Леонтович: *Автономія, її наслідки й страхи перед нею.* Ціна 25 к.

Сергій Єфремов: *Історія українського письменства.* Ціна 5 карб.

О. Олесь: *Поезії.* Кн. V. Ціна 3 карб.

Хвеська Андибер (дума-поема). Ціна 40 коп.

„З журбою радість обнялась". Поезії, книга I. Ціна 2 карб. 40 к.

С. Черкасенко: *Вони перемогли й інші оповідання.* Виданнє Українсько-руської Видавничої Спілки. Ціна 2 руб.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Над свіжою могилою.

Тихо й непомітно, — як жив останніми часами, — самітний серед бурхливих подій наших днів, одійшов в кращий світ той, хто все життя своє, всю душу віддав Україні в творах своїх. — На 86-тім році життя помер у Київі, в благодійному притулку для старих, всіма забутий, далекий від сучасного життя, Іван Семенович Нечуй-Левицький.

Нечуй-Левицький вмер...

Не куля чи гармата, не страхіття останніх часів припинили його життя. Не нагло й несподівано підкрала ся до нього смерть й перерізала ті тонкі вже нитки, які привязували його до життя. Ні! І Покійному і тим, хто близько до нього стояв, ясно було, що сей неминучий кінець вже насуваєть ся, що вже кволе немічне тіло не витримає довго...

Покійний навіть за пару тижнів до смерти, ледве пересуваючи ноги по хаті, докладно й зацікавлено обмірковував в присутности приятелів, який надгробок краще поставити над його могилою...

І помер він від недуги, яка зветь ся старістю, помер — як свічка догорівши, вгасає, — помер, пройшовши довгу життьову путь — 85 років.

Ся смерть не може вразити громадянство так гостро й болюче, як нагла й люта смерть юнаків, розстріляних в боротьбі за свободу, як втрата молодого, повного здібностей, енергії та огню життя, яке багато обіцяло громадянству і яке раптом припинене... Не може так тяжко ра-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

нити серце громадян, як втрата хоч і не молодих вже товаришів — палких і талановитих працьовників, — яких передчасна недуга, — наслідок лихих обставин життя, — в розцвіті духовних сил веде до могили.

Ся смерть, смерть на схилку днів нашого великого письменника — така природна: колись же осипаєть ся і останнє листє з дерева, вкритого інеєм, і дерево цілком мертве стає.

Та проте, сум і тихий жаль сповивають душу на звістку про сю смерть... Туга підкрадаєть ся до серця, стискає його і воно болить.

Не стало на світі людини з душею живою, з ясним чистим серцем, людини з такими духовними скарбами, що ними щиро обдарувала весь нарід свій... Не стало на світі того, хто був учителем і вихователем кількох поколінь; того, чиї твори, поетичні й правдиві, з відтінком сатири та гумору, будили в юних душах любов до свого краю, до його краси, до свого народу... того, хто майстерно, влучно, барвисто малював поруч з безпросвітним, стихійним, робочим життям темного селянства, суєту й порожнечу життя дідичів, священиків, дрібної шляхти в селі та в місті, невтомно закликаючи всіх, в кого душа жива, до праці й творчости на користь народу.

Крім туги та болю сердечного, ще спомини навіває ся смерть. Спомини про те, як ще в ранній юности читали ся й перечитували ся „Микола Джеря", „Старосвіцькі Батюшки та Матушки", „Хмари", „Кайдашева сімя", „Рибалка Панас Круть"; як лили ся сльози над долею „Бурлачки"; як запалювали ся серця обуреннєм проти „Навіжених", „Нахаб", проти героїв та героїнь „Хмар", „Вільного кохання", „На гастролях", героїв, що провадили порожнє, суєтне життя паразитів серед свого темного, вічно працюючого народу; і як співчувало серце тим ідеалістам, скромним інтеліґентним робітникам, чисті, принадні постати яких автор часто ставив поруч з першими.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Насувають ся спомини й про те, як вже в старшому віці перечитувало ся вічно нові, вічно свіжі сторінки тих самих, вже відомих творів автора з захопленням і вдячністю за ту насолоду, ту красу, якою вони душу сповняють.

А у тих, хто особисто знав Покійного письменника, насуваєть ся, над його свіжою могилою, і спомин про нього самого. Невідступно стоїть перед очима його маленька, зігнута останніми часами постать, його добре лагідне обличча з чудесними, ясними очами, якими він вже недобре бачив і до яких, як в щось вдивляв ся, приставляв з обох боків долоні. Стоїть перед очима ся дорога постать, цілком вся поринута в минуле і викликає пошану й подяку до себе... І горе і туга, що сеї людини, вже нема сплітаєть ся з дякою, що вона була...

„Нечуй-Левицький вмер". Але, хоч стоїмо над свіжою могилою, душа не приймає сих слів. Так, склепили ся очі, припинило ся серце... Але він, Нечуй-Левицький не вмер і не вмре. Він живе і житиме далі серед нас, серед свого народу в своїх скарбах - творах, в яких він змалював багату душу народню, з якою навіки сплів і свою душу. З поетичних, натхненних сторінок його безсмертних творів дивитимуть ся його ясні лагідні очі; його душа промовлятиме до нас і до майбутніх поколінь.

І вічний памятник „нерукотворений і нетлінний" він збудував собі на Вільній Україні.

А ми, стоючи над труною з його тлінними останками, кладемо на неї свій вінок, вінок сплетений з смутку і туги, з пошани й подяки.

Спи спокійно на віки вічні, вірний, дбайливий і щирий син свого народу! Земля тобі пером!

Редакція.

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Весною.

Жайворонком стати б! Знятись над ланами
І розкидать пісню срібними дзвінками!
Душу напоїти волею, красою
І розсипать повну срібною росою.

Ще ж весни такої зроду не бувало,
Ще ж так ясно сонце вранці не вставало,
Так не зеленіла наша вбога нива,
І не знали люде ще такого дива!

Жайворонком стати б! Землю привітати,
В кожній рідній хаті пісню проспівати,
В кожну хату кинуть золоту пшеницю:
„Роди Боже, жито і всяку пашницю"!..

* * *

О, Боже мій! Нїма рука моя,
Рука моя висить в безсиллї
І я не граю на весіллї
Хоч грав на похоронї я.

Пустїть! Углежу Молоду,
Ясну і чисту як лїлею:
Я в снах колись стрівав ся з нею,
Вночи, в терновому саду.

О, Боже мій! Рука моя нїма,
Рука моя висить в безсиллї...
Стою, дивлю ся на... весіллї!
Нї слів, нї усміху нема.

А згадую, коли вона в трунї
Жива лежала під землею,
Як я в той час співав над нею,
Як грали струни жалібні!

З душею чайки, кобзо, ти...
Ти тільки плакати умієш,
Ти тільки сльози дрібно сієш,
Вінки сплїтаєш на хрести.

І за веселими столами
Немає місця нам сумним...
Ходїм: над теплими тїлами
Заплачем дзвоном жалібним.

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

*
* *

I.

З гарячих вулиць, залитих кровою
До моря в думці лечу я знов, —
Тут кожний камінь палає кровою,
Тут в кожнім слові клекоче кров.

З очей голодних, налитих кровою,
Лечу на лоно ясних пісків,
Тут кожний камінь палає кровою,
Тут кожний камінь кричить без слів.

Від рук тремтячих, залитих кровою,
Лечу до моря, до хвиль, до струн —
Тут тарабани регочуть кров ю,
І свіжу кістку гризе дикун.

Від трун і трупів, покритих кровою,
Лечу під небо без чорних хмар,
Тут налило ся і небо кровою,
По вінця повне крівавих кар!

II.

Кинув місто. Знов я в лісі...
Ранок. Сонце золоте...
Легко тінню листє грає,
Біла яблуня цвіте.

О, дитинство, любе, миле!
Знов ти в серці, як колись,
Знову в серці дивовижно
Щастє з мрією сплелись.

Обнїму мої дерева,
Обнїму мою траву...
О, закуй менї, зозуле,
Чи я довго проживу.

Гей, метелики, куди ви?!
І мене туди візьміть —
На степи, квітками вкриті,
Де зелений май шумить.

Не набігаюсь до ночи,
Не надихаюсь за день,
Не напюсь уволю сонця,
Вітру, пахощів, пісень!

О, щаслива будь, хвилино
Золотого забуття!..
Завтра знову в пекло, в місто,
В вир кипучого життя!..

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Панна Мара.

Комедія на 4 дії.

Дієві особи:

Віталій Борисович Чубчик-Чубківський.
Мінодора Маркіянівна—його жінка.
Мара—їхня дочка.
Ромчик—їхній син.
Андрій Матвієвич—управитель.
Єлеонський—домашній учитель.
Срібний—студент.
Калістрат—прикащик.
Прися—покоївка.
Мойсей Абрамович—купець.
Столяр.
Салдат.
Юхим.
Молода.
Молодий.
Парубок у калошах.
Парубок у студенському картузі.
Селяне, хлопці, дівчата, музики.

Дія перша.

Їдальня. На стінах картини в коштовних рямцях. Двері: в передпокій, инші хати, в кабінет.

Мара (*молода дівчина, год девятьнацяти, смуглява, тонка, гнучка, подібна до циганки, любить яркі кольори. Вдача свавільна, нестримана, палка. Хутко входить у кімнату, підбіга до вікна й дивить ся на вулицю. Зараз же одхитує ся і з задоволеним обуреням про себе скрикує*) От нахаба! (*Чепурить ся перед дзеркалом, знов обережно дивить ся на вулицю й перебігає в другу кімнату*).

Ромчик (*хлопчина год 15-и, одгодований, з жіночою будовою тїла. Вбігає з лїва з деревяним червоним колумиском в одній руцї і*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

шоколадом в другій. Ховаєть ся за канапу й хапливо їсть з миски квашену капусту, заїдаючи шоколадом).

Єлеонський (*худорлявий; дуже чорне, довге волося, ріденька цапина борідка, чорні, ніжні, гарні очі. Дуже мягка, лагідна людина. В розмові на вустах раз-у-раз ніжна, ласкава посмішка. Услужливий і ввічливий надзвичайно. Через лагідність і мягкість вдачі ні з ким не може змагатись, зо всіма згоджуєть ся, й з усіма співчуває. Шукає Ромчика*). Ромцю!.. Ромчику!.. Ідіть сюди, я вам кажу! Де ви? (*Побачивши Ромчика, швидко йде до його. Бачучи, як той їсть з миски капусту, жахаєть ся*). Що ви їсте? Боже мій: капусту з шоколадом! З оцієї миски? Та ви сказились?

Ромчик. Нум Нумович, страшенно смачно... Покоштуйте!

Єлеонський. Ви, значить, були в кухні? Ну, знаєте, після цього я категорично одмовляюсь бути вашим учителем. Я не можу відповідати за ваші вчинки. Категорично не можу.

Ромчик. І не треба. Тепер свобода. І я буду свободний.

Єлеонський. Я мушу все сказати Мінодорі Маркіянівні. А потім, слухайте, Ромцю, що ж це таке: ви знов чипляєтесь до Присї. Вона жалілась менї знов. Соромтесь, ви ще хлопчик!

Ромчик. Я зовсім не чипляв ся до неї. Це ви до мене чипляєтесь...

Єлеонський. Дайте сюди капусту!

Ромчик. Овва!

Єлеонський. Ромчик!

Ромчик. Овва! (*Одбігає у бік і смієчись, їсть*).

Єлеонський. Ну, в такому разі, я вже категорично мушу сказати Мінодорі Маркіянівні.

Ромчик. Овва, не скажете категорично. А я скажу категорично мамі, що ви пишете Марі любовні листи. Ага, злякались, ага! А лист ваш ось-о-ось-о! А що? Ага! А ну, спробуйте тепер що небудь сказать? Мама зараз же категорично розщитає вас і в село з нами завтра не поїдете.

Єлеонський. Ах, як же це негарно, Ромчику! Як неблагородно, не...

Мара (*входячи, бачить полумисок в руках у Ромчика, злякано*). Це що таке в тебе? Де ти взяв цю миску?

Ромчик. Це... Це менї Нум Нумович дав.

Мара. На віщо? Ви даєте йому їсти цю страшну капусту? Та в ній же мілїон усяких мікробів. Викинь зараз же! Я не розумію, Наум Наумович...

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський (*ніжно, в замішанню*), Бачите, Марине Витальевно, це... власне, не зовсім так. Я йому не давав...

Ромчик. А я скажу—у...

Мара. Що ти скажеш?

Ромчик. Щось.

Мара. Ну, дурниці вигадуеш. Дай сюди миску. А сам піди скажи Ганні Петрівні, щоб зараз же зробила дезінфекцію твоїм рукам. Марш! (*Одбірає в його полумисок, ставить на стіл*).

Ромчик. Пхі!

Мара. От я тобі дам „пхі“!

Ромчик (*ідучи до дверей, озирнувшись*). Задавака! (*Хоче вибігти*).

Мара. Що ти сказав? Іди сюди! Ромцю, сюди зараз же мені! Романе!

Ромчик (*вертаючись*). Ну, що-о?

Мара. Ставай на вколюшки, прохай прощення!

Ромчик. Ну-да-а...

Єлеонський. Марино Віталївно, простіть його!

Мара. А ви не мішайтесь! Ставай! Погано буде, Ромчику. Краще ставай!

Ромчик. Я прохаю прощення...

Мара. Ні, на вколюшки!

Ромчик. Я більше не буду...

Мара. Романе!

Ромчик (*стає на коліна*).

Мара (*підбіга до його, підводить, цілує*). Ну, й дурний, і дурний, і дурний. На що став? Ех, ти! Не мущина, а кваша. Марш!

Ромчик. А ти, коли так... свиня! (*Вибігає*).

Мара. Бачите який! Фе, вся пропахлась тою капустою. І мікробів на руках у мене, мабуть, мілїони. Ну, й нехай! І нехай! Не буду ні мить, ні дезінфенції робить. (*Підходить до вікна*). От дивний нахаба. Цілу годину вже швендяє під вікнами.

Єлеонський. Хто, Марино Віталївно?

Мара (*відходить і сїда на канапу*). Якийсь „товариш“, студент з червоною повязкою на руці. Витріщив очі на наші вікна, не можна й підійти до вікна. Приставляєть ся, що шукае якийсь номер дома. Не ходіть, не дивіть ся, а то подума, що ним цікавлять ся! Сїдайте тут! Можете дивитись на мене, але мовчіть, я читать хочу. (*Бере з канапи книжку й трохи читае, але зараз же злісно шпуряє на землю*). Не хочу! Неправда! (*Схоплюеть ся і топче книгу ногами*). От, от, от!

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський. Марино Віталївно! Що таке? (*Хоче піднять книжку*).

Мара. Не чипайте! Так їй і треба! Хай не бреше. „Любов, любов!“ Ніякої любови нігде нема, все брехня!.. Не займайте, кажу, а то й вам таке саме буде.

Єлеонський. Палітурки никода, Марино Віталівно, дорога, художня палітурка.

Мара. Так і треба! Сядьте, хай лежить!.. Господи, ну, чого в нас усі вікна забиті? Май місяць, а ми запечатані сидимо.

Єлеонський. Порох з вулиці, Марино Віталівно. І, значить, можуть в кватиру мікроби, міязми з вулиці...

Мара. Мікроби, мікроби! У нас тільки й є на світі, що мікроби. Там революція, свобода, всякий дурень ходить собі з червоною повязкою, а у нас мікроби. Ну, й хай летять, і хай нас усіх поїдять к чорту! От біда велика!

Єлеонський. Ви сьогодня в якомусь чудному настрою.

Мара. А я вам що сказала! Сидіть і мовчіть! (*Раптово схоплюється, піднімa книжку й цілує її*). Ну, вибачай, я—поганка! (*Зразу злякано*): Ой, що я зробила? (*Одкида книжку на канапу*). Швидше дезінфекцію! Там, у папи в кабінеті. Швидше! (*Витира губи, стоїть з роззявленим ротом*).

Єлеонський. Ах, ах, Боже мій! (*Біжить у кабінет*).

Мара (*стоїть в тій же позї й тримає руки осторонь од тіла, немов мокрі. Не затуляючи рота, кричить*). Швидше!

Єлеонський (*вбігає з пульверізатором*). Ах, яка ви необережна! Позвольте, я зараз. Я обережно. Заплющте, будь ласка, очі!.. (*Спринцує їй лице*). Нічого, нічого, от так!

Мара. Ой, незграбний! Годї! Тепер руки. Ну? (*Підставля руки, потім утирається хусткою і хустку одкида*). Дякую!

Єлеонський. Ах, ах, яка ж ви!

Мара. „Ах, ах“! Закудкудакав уже. Ну, й наплювать! От візьму і ще раз поцілую і не боюсь ніяких ваших мікробів. От вам, нате! (*Цілує книжку й кида на канапу*). І ніяких дезінфекцій не хочу. Можете казать навіть татові. (*Ходить по хаті, свистить. Раптом*). Слухайте! Що значить „сладострастний поцілунок“? Який це?

Єлеонський (*в замішанню*). Хм! Так, взагалі... палкий поцілунок.

Мара (*нетерпляче*). Ай, Господи! Коли б палкий, то автор так і сказав би. А то ще крім того „сладострастний“. Ну, ви, наприклад, уміете сладострастно цілуватись?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Єлеонський. Не знаю... Взагалі, бачите...

Мара. „Взагалі, взагалі". У вас усе взагалі і ви нічого не знаєте. Ви—не мущина, а кваша. А я вам серіозно кажу, що втїчу й поступлю в театр. Хочете вкрасти мене? Знаєте що: їй богу, вкрадьте мене! Га? Вкрадете? Їй богу? А я вас за те „палко-палко і навіть „сладострастно" поцїлую. Я хочу буть актрисою. Я хочу, щоб мене на руках носили. Актрис носять на руках, правда?

Єлеонський. Иногді носять.

Мара. Мене завжди носитимуть. Я буду славнїйша за всїх. (*Вмить ухає, танцює й співає*): „Ой, випила, вихилила, сама себе похвалила".

Єлеонський (*боязко подивляючись на двері*). Тихше, Марино Віталївно!

Мара. Гарно? Правда? (*Підбіга до Єлеонського, обіймає, вертить ним*). Ух, ух, ух!

Єлеонський. Марино Віталївно!.. Марино Віталївно!

Мара. Ну, що, „Марино Віталївно"? Ну, що? Я нікого не боюсь. Прошу, тепер революція, з якої речі мене держать у хатї, нїкуди не пускають? Я хочу на сцену, от і все.

Єлеонський. Вони так роблять, Марино Віталївно, того, що хотять вам добра, люблячи вас.

Мара. А я не хочу їхньої любови. Я хочу, щоб ненавидїли. І вони таки возненавидять мене. От побачите. Я добюсь цього. Ого, як би вони мене не любили, я б давно тут не була. Отто й усе горенько моє, що люблять. А от, як возненавидять, от тодї инша річ. От, Нум Нумович, заживем ми тодї. Насамперед так: мить руки буду тільки один раз у день. Більше нї за що. Потім: буду їсти огірки, капусту, оселедцї. Скільки схочу. В ранцї, в ночі, раз-у-раз. Потім: абсолютно не буду конфузить ся людей, буду собі говорить з чужими і нї трішки не буду соромитись. Потім: буду ходить пішки і не боятиму ся коней. Мікробів не буде. Балакать буду оттак: о-о (*кричить*) їй богу! І потім у мене буде тисяча поклонників. І один самий любимий: і перш усього, щоб був кучерявий і страшенно нахабний, це неодмінно. І щоб в той же час боязкий, як кузочка. Це мій ідеал. Боже мій: менї девятьнацять лїт уже, а в мене всього один поклонник і то... ви. Ну, скажіть ради Бога по правдї: ви хороший поклонник чи бувають кращі? Тільки по совістї, Нум Нумович!

Єлеонський. Бачите, Марино Віталївно...

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. Ну, от: ви зараз: „бачите, Марино Віталївно". А що тут бачити: ви так само, як тато, всього чисто боїтесь, коней, мікробів, людей, собак і демонстрацій.

Єлеонський. Ви помиляетесь, Марино Віталївно. Для вас я нїчого не боюсь. Я вам казав...

Мара. І неправда. Ну, от спалїть для мене свою цапину бороду. От візьміть сїрника, запалїть і стійте так, нехай горить. І не смійте гасити. А ну?

Єлеонський. Хм!.. Запах негарний буде, Марино Віталївно.

Мара. Нїчого! Кватирку одчинимо. За те „сладострастно" поцїлую вас. Ну?.. Ага, боїтесь? Бачите?

Єлеонський. Ви справдї хочете?

Мара. Розумієть ся, хочу.

Єлеонський. Ну, добре! (*Вийма сїрника, запалює*). Так хочете?

Мара. Та хочу, хочу! Швидше! Ну?

Єлеонський. Добре! (*Запалює бороду, якийсь момент стоїть так, потім здригуєть ся і швидко гасить рукою, шипучи від бою*).

Мара. Не чипайте, не чипайте!.. Ну, геть собі од мене, геть! Який ви поклонник? Геть!

Єлеонський (*держить ся рукою*). Болить дуже, Марино Віталївно.

Мара. Хай болить. Ви повинні всього себе дать спалить для мене. От це поклонник! „Болить"! Фе! Забірайтесь!

Єлеонський. І пахне паленим. Чуете? (*Нюха*).

Мара. Все одно, забірайтесь, не треба менї таких! Я йду до того студента, що на вулицї. Господи, ну, чого в нас вікна забиті? Що це таке, справдї? Я хочу дивить ся на двір. Я хочу кричать. (*Почина ходить по хатї, високо підіймаючи ноги, тупаючи й кричить*): А-ла-ла-ла! Трам-там-та-ра-рам! Я йду на вулицю. Рам-там-ті-та-там!

Єлеонський (*злякано*). Марино Віталївно! Що ви робите?

Мара. Я хочу кричать. Е-ей!

Мінодора Маркіянівна (*висока, дуже худорлява, одягнена в темне; тримаєть ся дуже поважно, гордовито; жмурить очі, наче не добача, з лорнетом. Тепер поспішно входить, здивовано, обурено*). Що тут таке? Що за крик?

Мара. Я йду на вулицю. Рам-там-рі-та-там! (*Демонстративно виходить*).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мінодора Маркіянівна. Боже мій, що з нею? Маро!.. Зупиніть її! Маро! (*Швидко йде за Марою. За нею Єлєонський, закриваючи бороду рукою*).

Павза.

Прися і столяр *несуть круглий, червоного дерева стіл. Обоє в білих рукавичках. Ноги обом поверх чобіт обмотано білими ганчірками.*

Прися (*молода дівчина, років 18, гарненька, довірлива і весела. Вираз довірливости й лагідности навіть тоді коли її лають*).

Калістрат (*років 35. Широкий, кирпатий ніс. Очі маленькі, хитрі. Рухи мягкі, кошачі. Поглядає на двері кабінета*). Осторожней, осторожней! Вещ дорога. Та не дихай ти на його, не дихай! У сторону голову свою необразовану держи, одверни, кажу, в бік!

Столяр (*обшарпаний, маленький, пяненький*). І дихать нїззя¡ Хорошая мені процедура. Що ж у мінє і в диханії тоже ця... мікроба, чи как?.. Куди ж його ставлять?

Калістрат. Та не рявкай ти, я тобі кажу! Не можеш глотку свою придержать? Ну, народ безпонятливий. Сюди, сюди несїть! Ти ж не в майстерській у себе. Не полагаеть ся тут громко кричать,—сказано? Становіть сюди! (*Раптом до Присї*). Ну, а ти чого?.. Та куди ж ти в стол плачеш, анахемо ти? Сльози ж прямо на стол капають, що ти робиш? Чи есть же в тебе понятіе в мозку, чи нема? (*Одтяга Присю на бік*). Парчатки їм дали, щоб... а вона он-що. Ну, й паршивий, наївний народ! Такий уже наївний, що гірше нїкуди.

Столяр. Нїчого. (*Витира стіл рукою*). Его процедура неболь - шая, витерти можна.

Калістрат. Куди? Куди? Що ти робиш?

Столяр. А що таке?

Калістрат. Одійди! Одійди од стола! Стань там! Ну, та й наївний же ідіотський народ, хай ви показитесь. Ну, а ти чого слини розпустила?

Прися. Порятуйте мене хоч ви, дядечку!.. (*Хлипає*).

Калістрат. Знов ти, деревенщина, свої необразовані слова виражаеш? Півгода вже в городі живеш, а недоуменіе, як у свинопаса. Ну, який я тобі дядечко, дурепо ти?

Столяр. Калістрат Митрофанович, а не дядечко, голова ти з вухами, нїкоторої процедури не понїмаеш. Або по теперешньому гражданїн-товариш. Поняла?

Прися (*плачучи*). По-ня-ла!..

Калістрат. Ну, чого ж сльози льеш? Одвічай по сознанію! Ну?

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Прися. Не хотять мене в село брати. Тут покидають. У городі. Скажіть за мене панові, вони вас послухають ся. Бо менї так сумно, так сумно, що я... умру-у... Дядечку, чи той... Калїстрат Митрохванович... (*Сама сміється ся*).

Калїстрат (*зирка на столяра, одводить Присю в бік і бере за підборідя*). А в тебе в голові соображеніе єсть?

Прися. Єсть, дядь... Калїстрат Митрохванович...

Калїстрат. А в вечері до мене забігати будеш? Га?

Прися. А-я, які! Та ви ж старі?

Калїстрат. Який же я старий? Глупі слова виражаєш.

Прися. А візьмете мене до дому?

Калїстрат. Візьму.

Прися. Ну, то там і будемо балакать. Уперед візьміть!

Калїстрат (*бачучи, як столяр, скинувши рукавичку з одної руки пробує міцність шафи, злякано біжить до його*). Що ти робиш, що ти робиш? Одійди зараз же!

Столяр. Та я ж нїчого. А вещ безошибочна, процедура суцельная.

Калїстрат. Стань посередині! Не соприкасай ся! Ну, до чого ж наївний народ, так просто отвратїтельно. Ну, яка в тебе рука, яка? Чи ти маєш об тетом какоєсь воображеніе?

Столяр. Та яка ж? Обнакновенна.

Калїстрат. „Обнакновенна“. Та ти ж цїєю рукою за всяку нечистоплотность брав ся. Для чого ж тобі й парчатки дадено? Щоб ти наївною рукою своєю тут мікробу розсажував? Га?

Столяр. Та що ж вона в мене в руках, чи що, ота ваша мікроба?

Калїстрат. Скрозь. Ти рукою махнеш, а вона з тебе сипеть ся. Тут долї з тебе он скілько її мабуть лежить та тільки не видно її. А ти ще на стіл її руками.

Столяр. Так яка ж шкода од неї, коли вона з мене сипеть ся? От же я, слава Богу, хожу здоров!

Калїстрат. Ти ходиш. Ти—мужик, простонародний органїзм, тебе хоч в яму з червою утокмач, то тобі байдуже, обтер ся та й пішов. Ти миеш ся, може, раз-два на весь свій вік, як родиш ся та помираєш, а господа по два рази на день ванну принїмають, а вже що руки миють, так і не перещитать.

Прися (*скинувши рукавички, бере з буфету рушника і ним бере стільці, які приставля до столу*). Панї сидять у ваннї по пять часів, аж шкура їм позбігаеть ся та така стане потім блискуча, як патрет під шклом. Он як!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Калїстрат. Да-а. А ти з собою рівняеш. До їх як приходять чужі гості хоч би такі ж самі господа, як і вони, так сїчас, як поздоровкають ся, біжать руки мить або потихеньку, щоб гості не бачили, візьмуть і витруть платочком. От зараз тут чай питимуть. Так ти думаеш стульці до столу можно будлї як приставить? От вона бере їх рушниками, а не голими руками.

Столяр. От яка процедура!

Калїстрат. Да, мікроба в неї на руках. А з рук перелізе на стульці, а з стульців на когось з господ. От вони й опасують ся.

Столяр. Чудасїя!

Калїстрат. Не чудасїя, а образованость і делїкатность. Ти от з собою рівняеш. А твоя какая точка зренія: чуть посїріе на дворі ти зараз же, як був, зараз же за струменти свої, під ногами нечистоплотність, усяка отвратітельность. Їете ви всї з одної миски, харкаете, плюетесь. Так?

Столяр. Та так! Процедура обнакновенна.

Калїстрат. Те-ж-то. І вам нїчого, бо шкура у вас груба, товста, її й сокирою не врубаеш, не то що мікроба прокусить. А господа організми нїжнї, на їх подуй, вони вже й капляють. Ти вже обідаеш, а вони ще в постелї лежать. Прися, доложи барину, що стол принесли. Живо!

Прися. Зараз! (*Виходить*).

Столяр. Ну, тепер усї равні. Тепер, как сказать, свобода мненїй: хочеш лежи, хочеш работай.

Калїстрат. І тето тоже тупое недоуменіе і больш нїчего. А ну спробуй ти лежать до обіда! Улежиш?

Столяр. Ви между прочим, Калїстрат Митрохванович, без надобності мінє ти виражаете. Я хоч і лишив ся щастя, но, как сказать, гражданїи товариш...

Калїстрат (*з насмішкою*). Як?!

Столяр. Тепер свобода...

Калїстрат. Ну, кому свобода, а кому й зась. Ти менї благодарить должен, що я тобі роботу дав. Хто б тобі такому няниці такий стол поручив? „Свобода“. Ти лучче от що послухай. Як спитае мене барин, скільки за роботу, то я, може, ошибусь трохи, то ти мовчи. Поняв?

Столяр. Ето я понїмаю. Процедура обнакновенна.

Калїстрат. То-ж-то! Гляди ж!

Віталій Борисович (*год 45 товстий, червоний, з маленькими, туповатими очима, ходить обережно, немов боючись щось роз-*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

трусити в собі, вираз лиця страдницький, сумний, тримав руку коло серця, часом мацає собі пульс, тихим безнадійним голосом): Драстуйте, голубчики! Стіл?

Столяр (*уклоняється ся*).

Калїстрат (*ніжно, угодливо*). Так точно, столик, Віталій Борисович! Із подчиненія принесли.

Віталій Борисович. Якого „подчиненія“? (*Нюха повітря, озираєть ся, кривить ся*).

Калїстрат. Лагодили, значить ся.

Віталій Борисович. Ага, так, так! Скільки ж йому? (*Оглядає стіл, обережно обходячи, щоб не доторкнутись до його*).

Калїстрат (*строго зирка на столяра*). Тридцять рублїв, Віталій Борисович.

Віталій Борисович. Тридцять? А не двадцять? Менї здаєть ся...

Калїстрат. Ні, ми ж, памятаєте, согласились що тридцять недорого.

Віталій Борисович. Ага, так, так? Добре, добре! А його дезінфекцірували? (*Вийма гроші*).

Калїстрат. А як же, Віталій Борисович. От і парчатка, як приказано.

Віталій Борисович. Так, так, я памятаю: дійсно, тридцять рублїв. Передайте йому, будь ласка.

Калїстрат (*беручи гроші*). Ще б ви не памятали! У вас така память, що за десять лїт пригадаєте.

Віталій Борисович. Так, так! Ну, і на чай йому там що небудь.

Столяр. Покорно благодарим, господін гражданїн...

Калїстрат. Ну, марш, марш, гражданїн! (*Випихає, виходять*).

Віталій Борисович (*сам; нюха повітря, поспішно бере пульверизатор і оприскує стіл з усїх боків. Те ж саме робить по слїдах столяра*).

Мінодора Маркіянівна. Ця дівчина зажене мене в могилу! Уяви собі: в одному шарфику, без швейцара, без Ганни Петрівни, як якась горнишна пішла на улицю. Ну?

Віталій Борисович (*злякано*). Як же ти пустила її?

Мінодора Маркіянівна. А як її не пустить? Тепер революція, свобода, товариші, граждане. Кожний має робить, що хоче. Невидко й сюди прийдуть „товариші“, заберуть усе, вижену́ть нас, ще й в тюрму посадять,—свобода. (*Нюха повітря, озираєть ся*).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Віталій Борисович. Куди ж вона пішла?

Мінодора Маркіянівна. А я знаю? На улицю, каже. От і все! (*Дивить ся в вікна*).

Віталій Борисович (*сідає, береть ся за серце, заплющує очі*).

Андрій Матвієвич (*год 40, з черевцем, лице голене, брови густі, чорні, очі веселі, живі, губи товсті, баки до половини щок. Одягнений по европейському, на голові циліндер, в рукавичках, в руці пакуночок. З порогу весело, впевнено, голосно*): Ол-райт! Вітаю! Руки не подаю, не бійтесь, хоч мив їх так, що всі мікроби захлинулись, мабуть. Ху, спека африканська! Навіть у нас в Америці так не буває. Ну, коли на село? Завтра? Я готов! А ви як? Як здоровя сьогодня?

Віталій Борисович. Та поганенько. Щось серце сьогодня. Треба буде сьогодня до лікаря по сердечним хворобам.

Андрій Матвієвич. Плюнь ти на всіх лікарів! Учора до нервового, сьогодня до сердечного; (*кладе пакуночок на стіл*) завтра до печіночного. Бери холодні душі й всі твої хвороби пройдуть. Ол-райт!

Віталій Борисович (*трівожно дивить ся на пакуночок, переглядаєть ся з Мінодорою Маркіянівною*). Вибачай, Андрію Матвієвичу, ти поклав пакуночок на стіл.

Андрій Матвієвич. Цілком справедливо. Ол-райт! А що?

Віталій Борисович. Бачиш, голубчику: прикащики завертали його своїми руками, потім ти ніс його по вулиці, а у нас скрізь така неохайність, некультурність. Ти вибач, серце... Позволиш? (*Кінчиками пальців бере пакуночок і кладе на тарілку*).

Андрій Матвієвич. О, прошу, прошу! Вибачай! Ол-райт! Але уявіть собі яка удача: трохи, трохи не попав під автомобіль. Ще б один момент і... Ол-райт! Я вам говорю, панове: я родив ся в сорочці.

Мінодора Маркіянівна. Господи! Чим це тут пахне так?

Андрій Матвієвич (*теж нюха*). Пізнаю. Мої улюблені пахощі: Убіган. Так, так! Убіган, без всякого сумніву. Фляков тенер коштує рублів сто.

Мінодора Маріянівна. Який там Убіган? Паленим пірям, чи ганчіркою.

Андрій Матвієвич. Хіба? Хм! Можливо! В цих пахощах е щось таке... палене. Ну, панове, дозвольте вам заявить: есть комбінація.

Мінодора Маркіянівна (*зацікавлено*). А-а! Цікаво!

Generated on 2015-07-26 19:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Андрій Матвієвич (*запалює сигару*). Дозволите? Чистокровна гаванна. Ол-райт!

Віталій Борисович. Справді, є комбінація?..

Андрій Матвієвич. Розуміть ся! Я, брат, сказав тобі: не журись! Ділловому чоловікові ніяка революція не страшна. Ми їм покажемо таку дулю з їхніми конфіскаціями та „без викупами“; що вони тільки оближуть ся. (*Сміють ся*).

Мінодора Маркіянівна. Та в чому ж річ, скажіть, не тягніть!

Андрій Матвієвич. Ага, буржуазне серце заграло? Хе, хе, хе! (*Робить таємну фізіономію, тихим голосом*): Євреї!

Мінодора Маркіянівна. Що євреї?

Андрій Матвієвич. Все! Це геніальний народ. Недурно вони каналії умудрялись у пустині манну й перепелів їсти. Ол-райт! Євреї й американці...

Віталій Борисович. Позволь, голубчику: що ж саме євреї й американці?

Андрій Матвієвич. Все, говорю вам. І земля буде з викупом і ліс. Скільки у вас лісу?

Віталій Борисович. Двісті десятин.

Андрій Матвієвич. Ол-райт! Матимеш добрі гроші. І за землю і за ліс.

Мінодора Маркіянівна. Як — тепер же?

Андрій Матвієвич. В любий момент. Тільки треба мовчать. А з товаришами-мужичками дозвольте уже мені й моїм евреям упоратись. Ми зробимо по американськи. У нас в Америці...

Віталій Борисович (*радісно, схвильовано встаючи*). Та невже правда? Я навіть схвилював ся. Боюсь, щоб серце... Як же ти зробиш?

Андрій Матвієвич. А от як. Слухай! Ми зараз же...

Віталій Борисович. Вибачай, я зачиню квартирку, звідти протяг. Я зараз. Одну хвилинку. (*Обмотує руку хусткою й зачиня кватирку*).

Андрій Матвієвич. Що, хиба така гаряча вона?

Віталій Борисович. Ні, але знаєш, порох з улиці, мікроби всякі...

Андрій Матвієвич. Ага, так, так! Кгм!.. Так от, значить, ми зробимо так... Виїзджаємо завтра до тебе на село. Ол-райт! Я, значить, твій новий управляющий.

Мара (*хутко входить, озираючись назад, немов за нею хтось*

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

женеть ся. Побачивши Андрія Матвіевича, зупиняєть ся, засоромлюєть ся й хоче тїкать).

Мінодора Маркіянівна. Маро! Маро! Вернись! Боже, яка дика дївчина, це страх! Маро, чуеш? Це неделїкатно!

Мара (*повертаєть ся й рішуче, прожогом прямує на Андрія Матвіевича, немов у холодну воду кидаючись. Одривчасто, простягаючи йому руку*): Добридень! Ви наш новий управитель?

Мінодора Маркіянівна (*з жахом і докором*) Маро, Маро! Що за манери?

Андрій Матвіевич (*ґаланто уклоняючись*). Цїлком справедливо, Марино Віталївно! Управитель. І крім того старий друг і приятель вашого батенька. Колись разом у ґімназії вчились. Надзвичайно радий, що зазнайомив ся з такою чудесною дочкою мого друга. Цїлком українська краса. В Америцї таких не побачиш.

Мара (*від соромливости говорить одривчасто, суворо*). А ви довго жили в Америцї?

Андрій Матвіевич. Нї, я... е, не так довго. Два тижнї пришлось усього, але я... душою американець... А ви, здаєть ся, гуляли тїлько що?

Мара (*озираючись на дверї. Потім до матері*): Я, здаєть ся, познайомилась з якимсь студентом на вулицї.

Мінодора Маркіянівна. Як то здаєть ся? Що це значить?

Мара. Ну, так, дуже просто: я не знаю, чи ми познайомились чи нї. Він мене щось спитав, а я так злякалась і... і розсердилась, що... посміхнулась до його. А він почав тодї балакать.

Мінодора Маркіянівна. Ти так розсердилась, що посміхнулась, і він почав балакати?

Мара. Ну-да! Що ж тут дивного?

Мінодора Маркіянівна. І ти, моя дочка, Чубчик-Чубківська, балакаеш на улицї, як горнишна, з усяким пройдисвітом?

Мара. Я з ним не балакала. То він балакав. Він студент, член якогось комітету, з червоною повязкою.

Мінодора Маркіянівна. О, тїльки ще цього не хватало. „Товариш“. Ти, може, й руку йому подала?

Мара. Він сам узяв мене за руку, я не полавала.

Єлеонський. (*входить і ввічливо здоровкаєть ся з Андрієм Матвіевичем*).

Мінодора Маркіянівна. О, Боже... Батьку, полюбуй ся! Він сам узяв.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Віталій Борисович (*болісним голосом*). Що ж я могу зробить? Прошу, будь ласка. Я — вже не батько. Тепер нїяких авторитетів нема. (*До Мари*). Можеш робить, що хочеш. Можеш. Коли хворий батько в очах дїтей нїчого не значить, то що ж тут? Іди клич сюди всїх „товаришів“ з улицї, з повязками, без повязок, кричіть, співайте, вішайте нас! Іди клич його сюди, чого ж стоїш?

Мара. Я його не зачипала.

Віталій Борисович. Невже не зачипала? А то могла ще й зачепить?

Прися (*вбігаючи злякано*). Панї! Там прийшов якийсь чужий панич.

Мара (*робить зляканий рух*).

Мінодора Маркіянівна. Який там панич? Чого? До кого?

Прися. А я знаю? Та смішні такі: питають ся, чи я вмію пісень співать. У тебе, кажуть, мабуть гарний голос.

Мінодора Маркіянівна. Голос? Та що йому треба?

Прися. А я знаю? Когось спрашують, а я не знаю.

Ромчик (*вбігаючи*). Нум Нумович! Там до вас прийшов ваш товариш, з червоною повязкою на руцї. Соціялїст-революціонер.

Срібний (*лїт 25, довге, біляве волося, кучерява жовта борідка, рослий, незграбний, на вустах ясна, весела посмішка, в пенсне. В руцї віничок для пороху, на рукаві червона повязка. Входить і біля порогу зупиняєть ся*). Вибачайте, панове!.. Скажіть, будь ласка, чи тут живе... А от він сам. (*Швидко йде до Єлеонського з отвертими обіймами, тримаючи віничка*), Нума Помпілій! Здоров! Цїлу годину шукаю тебе по всїй улицї. Слава Богу! (*Обнїмає й цїлує знїяковілого Єлеонського*).

Мара (*старает ся сховатись*).

Єлеонський (*нїяково*). От несподївано!.. Як це ти так?..

Мінодора Маркіянівна. Вибачайте, добродію, чого це у вас віничок у руцї? (*Показує на віничок*).

Срібний. Це?.. Хм! Не знаю. А, так, так, так! То менї ваша прислуга дала, щоб я порох почистив. А я так і забув у руцї. Я, треба вам сказать, чорт його зна, страшенно забутливий. (*Кладе віничок на стіл*).

Віталій Борисович і Мінодора Маркіянівна (*злякано дивлять ся на віничок*).

Мінодора Маркіянівна (*Присї*). Прибери зараз же!

Прися (*хапа віничок і виносить його*).

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський (*нїяково, винувато*). Мінодоро Маркіянівно, дозвольте познайомить вас з моїм товаришем по університету! Леонїд Петрович Срібний, музикант, композитор...

Срібний. А по спеціяльности студент-медик. Дуже приємно!

Мінодора Маркіянівна (*холодно, велично*). Дуже рада.

Срібний (*усїм по черзї дуже сильно потискує руки, ясно посміхаючись і говорячи*): Срібний... Срібний... (*Побачивши Мару, радісно вражено*): О! Це ви? Значить ви тут живете? Драстуйте! (*Сильно тисне їй руку*). Ви так побігли, що я не міг догнать. Ну, як чудесно, що се ви! (*Мара сердито соромить ся*).

Мінодора Маркіянівна. А-а?? Мара, ходїм! Андрій Матвієвич, Віталїй Борисович, перейдїм у другу кімнату! Ромчик, іди звідси! (*Велично виходить*).

Віталїй Борисович (*що непомітно витирав після Срібного руку хусткою, іде за нею, тримаючи руку осторонь од тїла*): Маро, ти чула, що сказала мама?

Мара (*киваючи головою холодно і гордо Срібному*). До побачення! (*Поважно виходить*).

Срібний (*з непорозумінням дивить ся на всїх*). До побачення! Вибачайте, я, здаєть ся, когось образив?! Чого вони?

Єлеонський. Нїчого, голубчику, нїчого! Здаєть ся трохи розсердились... Це нїчого. Ну, як живеш? Може, ходїм до мене в кімнату?

Срібний. Нїчого не розумію. Та за що ж розсердились? Хм, от чорт його зна. І вона теж нїби розсердилась. (*Ходить по хатї в непорозумінню, тре лоба*).

Єлеонський. Льоню, можеб ми пішли до мене?

Срібний (*сїдає, не чуючи, й думає*). Слухай! — Нумо, як ти думаєш: була любов з одного погляду, чорт його зна, чи не була? Га?

Єлеонський. Хм! Взагалї, бачиш... Не знаю, як тобі...

Срібний (*рішуче встаючи*). Нї, от що, Нума Помпілїй, ти познайом мене ближше з дочкою. Тут, розумієш, треба вияснить. Менї дуже треба з нею поговорить. Як би це зробить, Нумо? Га?

Єлеонський. Трудно, Льоню! Ми завтра всї виїзджаємо на село, на все лїто...

Срібний (*вражено*). Та не може буть?! Але ж... як же так? А в гостї до тебе не можна приїхать?

Єлеонський. Ой, вибачай, нїяк не можна. Вони трохи чудні люде. Вони страшно... одлюдно живуть. Нїяк не можна!

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний (*сердито спалахнувши*). Ну, знаєш, а я теж так не можу! Серіозно не можу. Як хочеш? Знайшов і знов загубить? Ні, вибачай!

Єлеонський. Як знайшов?

Срібний. Та я ж з нею познайомив ся ще тільки що на вулиці. І вона втікла од мене. Розумієш?

Єлеонський. Ну?

Срібний. Ну, приходжу сюди і знаходжу її, а тепер вона знов утіче? Ну, вибачай! Слухай, Нума Помпілій, ти будеш останнім каналією, як не зробиш так, щоб я з нею сьогодня ще раз побачив ся. Менї необхідно їй два слова сказать. Тільки два слова, Нумо! Чуєш?

Єлеонський. Не можу, голубчику. Її нікуди не пускають саму. Сьогодня вона просто втікла.

Срібний. Хай утіче знов! Скажи їй, вона знов утіче. Побачиш, я знаю, що втіче... Я почуваю. Нума, бестія, ну, що тобі трудно сказать?

Єлеонський. То я сказать можу, але вона не зможе. Її будуть тепер так берегти, що й я не зможу поговорить з нею.

Срібний. Та що вони, ідіоти якісь, чи що? Де ж це видано тепер таке?

Єлеонський. Вони, Льоню, люди хороші, тільки... трохи... як би тобі сказать?.. (*Боязко подивляється на двері*).

Срібний. Та чорт з ними, які вони там! Але ж я не можу не побачить її, зрозумій ти. Це ж смішно, нарешті! Де ваше те ідіотське село? В якій губернії?

Єлеонський. В полтавській.

Срібний. Хм!.. Але може ж як небудь все таки можна? Це ж їй Богу, слухай, глупо просто! Я тобі кажу: вона неодмінно вийде до мене, ти тільки їй перекажи. Вона вже сама знайде спосіб.

Єлеонський. Та чого ж ти думаєш, що вона вийде?

Срібний. Ну, от так певен та й годі! Таке чуття! Бо инакше не може буть. Скажеш?

Єлеонський. Не знаю, голубчику, як зможу, так скажу.

Срібний (*розсердившись*). Е, свиня ти і більше нічого! Ну, так я й без тебе обійдусь. Бувай здоров! (*Швидко виходить*).

Єлеонський (*винувато посміхаючись, потискує плечима й іде за ним*).

Завіса.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дія друга.

Праворуч від глядача паркан з дощок, що поділяє двір від загону і стайні. В парканї одностворчаті ворота з паралельних дощок. За воротьми стіна стайні, видно краєчок даху. Частина задньої стіни за стайньою — краєвид села з білими хатками і вітряками на горі. Ліва частина задньої стіни — панський сад, обведений зеленим рішетчастим парканчиком з такою самою хвірткою.

Ліворуч хата старшого прикащика з ганком і невеличким палісадником по обидва боки ганку. Між хатою і садом прохід до панського будинку. Ближче до глядачів повз хату йде дорога.

Праворуч біля воріт стайні криниця з журавлем і довгим коритом.

Над вечір. В стайні чуеть ся час від часу крик:

„Тпрру-у, щоб ти сказив ся!“ „А-ну, ти!“

По дорозї в за палісадника виходять Єлеонський і Срібний. Зупиняють ся на розї палісадника.

Срібний (*підозріло й непомітно озираеть ся. Одягнений у чоботи, простий піджачок, в вишиваній сорочці; на голові простий кашкет. Волося тепер у його чорне, брови й вуса також; борода поголена; пізнати трудно. Здіймає кашкета й ніби витираючи піт*): А ну подивись, чи не зійшла фарба на потилиці! Здаеть ся волося стало в смугах, як у тигра. Та обережне, непомітно дивись! Ну!

Єлеонський. Ні, нічого, нічого! Все добре! От тільки, голубчику, ти менї вибач, Льоню, що я тобі скажу... (Мнеть ся).

Срібний. Ну!

Єлеонський. Бачиш, ти занадто, голубчику, так би сказать... пильно дивиш ся на неї. Вона вже помітила це. Ти все ж таки простий садовник... Ти ж не забувай цього!

Срібний. Та, розумієш, чорт його зна, нема пенсне. Без пенсне ні чорта не бачу. А вона що? Хіба сердить ся?

Єлеонський. Та так, бачиш, взагалї... Ну, та й пізнать може. А потім за троянди сердить ся, що ти кущі її попортив.

Срібний. Знаеш що, Нума Помпілїй, ти менї дай яку небудь другу книжку по садівництву. Я з цієї чорт його зна, нічого не розумію. Якісь такі слова, що я ніколи їх і не чув. І потім, Нумо, нотного паперу, ради Бога. Ради Бога! Прися такі чудесні пісні співае, що я мушу записать їх. Ех, Нума Помпілїй, та й напишу ж я тепер оперу. Матеріял, матеріял який! А Мара! Та це ж чорт його зна! Ціла сімфонія. Га? Хіба не правда?

Єлеонський. Так, це, розуміеть ся, сімфонія!

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. Тільки от що. Нумо: виясни ти менї, яку роль тут грає Калїстрат? Чого він у такій пошанї у панів?

Єлеонський. Калїстрат? Бачиш, тут така річ: він дуже сміливий чоловік, наприклад, він не боїть ся коней...

Срібний. Ну, так що з того?

Єлеонський. От за те й шанують.

Срібний. Що не боїть ся коней?!

Єлеонський. А тож! Бо вони всї страшенно боять ся. Для їх усякий, хто не боїть ся, есть якась висша істота. Віталїй Борисович може їздить тільки з Калїстратом.

Срібний. Дивна оцїнка людей! Але ж він шантрапа, цей самий неустрашимий Калїстрат. Він їх усїх обманює, обкрадає.

Єлеонський. Та так, бачиш, взагалї... Але він не злий чоловік, Льоню. Нї, цього не можна сказать про його. Трошки нещирий, але...

Срібний. Та просто жулїк. Правда, вони всї тут щось затївають. Та нїяк я чорт його зна не зрозумію, в чому річ. Без пенсне, розумієш, страшно трудно. Ну, а між иншим, я таки добре граю роль робітника. Правда?

Єлеонський. Та, так, взагалї, нїчого.

Срібний. Треба, брат, псіхологію робітничу знать! І вміння перевоплощатись. (*Заклопотано*). До речи, як ти гадаєш, треба менї при панах сякатись одним пальцем, чи не треба?

Єлеонський. Для чого?

Срібний. Ну, а як же робітники сякають ся?

Єлеонський. Хм!.. А може б ти, Льоню, зовсїм не сякав ся?

Срібний. От так і я думав. Правильно! Чудесно! Але от ще одно, знаєш я без зубної щіточки, нїяк не можу. Ти таки достань менї, Нумо! Без пенсне, без хустки, та ще й без зубної щіточки. Нї, до такої міри я вже не можу перевоплотитись. Це вже таке знищення індивідуальности людини, що я не можу.

Єлеонський. Я розумію. Алеж! Будуть, Льоню, сміять ся з тебе, як побачать. І зараз же виникнуть подозріння.

Срібний. Хм! От чорт його зна, історія. Хоч бери та тїкай через це... Ну, чорта з два, жертвувать собою, так жертвувать. Не треба зубної щіточки. Каюк.

(*Чути голос Мари і Ромчика*).

Єлеонський. Мара, здаєть ся, йде.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Срібний (*хапливо поправляє кашкет, закручує вуса. Зтиха*): А ти знаеш, між иншим, вона, здаеть ся, звернула на мене увагу і в такому виглядї. Їй Богу! Ти помітив, що вона часто ходить у сад, де я працюю. Га? Ех, Нумо, напишу я оперу, чорт його зна! Побачиш!

Мара (*обнявши Ромчика, щось зтиха йому говорить, умовляючи. Кида уважним поглядом на Срібного й Єлеонського, іде з Ромчиком до криниці й сїдає на цямрину*). Ну, Ромцю!

Єлеонський (*підходить до них*).

Ромчик (*нерішуче*). А як упаду?

Мара (*перекривляє*). „А як упаду“? Мущина!

Ромчик. А що скаже мама?

Мара. Мама! Мама! Скажеш, що я тебе підмовила, от і все!.. Їй Богу, можеш сказать, я дозволяю. Ну!

Єлеонський. Можна узнать, Марино Віталївно, в чому річ?

Мара. Ні, не можна.

Єлеонський. А через що?

Мара. А через те, що ви, як почуете, так од страху в колодязь упадете. Одійдіть од колодязя, тодї скажу.

Єлеонський. (*Одступивши на ступінь*). Я слухаю.

Ромчик. Вона хоче, щоб я вилїз от туди на дах і надрав горобцїв.

Єлеонський. Для чого вони вам?

Мара (*поглядa на Срібного, який не зводить з неї очей. Раптом сердито до його*): А ти чого тут стоїш без дїла? Чого треба?

Срібний (*ввічливо здіймаючи кашкета*). Я, панночко, жду Калїстрата Митрохвановича.

Мара. Нема чого тобі тут ждать! Забастовку хочеш робить? Марш собі в сад!

Срібний. Я, панночко, забастовки не хочу робить. Я всїм довольний спасибі вам!

Мара. Знаемо ми вас, товаришів. Ну, іди, я не хочу, щоб ти тут стояв.

Срібний. Слушаюсь... (*Іде в сад, озираючись на Мару*).

Мара. Кого він менї нагадуе? Ви не знаете, Нум Нумович?

Єлеонський. Ні, не знаю Маріе Віталївно!

Мара. Але страшений нахаба! І взагалї, ідіот якийсь, а не садовник. Ну, Ромцю, лїзь же швидше!

Єлеонський. А для чого вам горобцї, Марино Віталївно?

Мара. Для того, щоб зробить із них для вас фрікасе. Розумієте?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський. Дуже дякую, але ж Ромчик, Марино Віталівно, може упасти.

Мара. Хай держить ся. Ну, лізь! Дам табаку. Їй Богу, дам. Украду у тата і дам.

Єлеонський. Марино Віталівно! Бог з вами, на віщо ви його учите таким річам?

Мара. А ви краще мовчіть! Бо візьму з Ромчиком і утоплю вас от тут у коритї.

Ромчик (*сміючись*). А ну, Маро, давай, давай! (*Хапа Єлеонського*). Бери, Маро! Бери!

Єлеонський. Ромчику, не пустуйте, не пустуйте!

Ромчик. Ага, боїть ся, боїть ся!

Мара. Він усього боїть ся. Так само, як і та... Дай йому спокій і забірай ся собі з ним од мене!

Прися (*наспівуючи, швиденько біжить у сад*).

Мара. А ти куди? Гей, Присю! Куди біжиш?

Прися (*знїяковівши*). Та я... Там забігла квочка з курчатами. То я хочу вигнать.

Мара. Тебе з саду треба вигнать, а не квочку.

Прися. Та побий мене Бог, панночко, квочка. От-то стала б я божить ся за чорт зна що.

Мара. Знаю, знаю я ту квочку.

Прися. Еге, квочку... (*Засоромившись, біжить у сад*).

Ромчик (*живо, з ревністю*). Вона до садівника бігає. Їй Богу! Я сам бачив, як вона сьогодня в ранцї кидала на його травою. От так рвала й кидала, а він лежав під грушою. А потім вони вдвох співали.

Мара (*сердито*). А тобі нема до того дїла. Забірайтесь ви од мене, чого стоїте тут? А того садівника треба прогнать і більш нїчого. Він тільки і уміє співать та під грушками лежать.

Ромчик. Маро, а коли даси табаку?

Мара. Я тобі такого табаку дам, що аж запищиш.

Ромчик. Як даси табаку, то полїзу... Чуеш, Маро? Даси?

Мара. Ну, лізь!

Ромчик. А даси? Сьогодня?

Мара. Сьогодня. Тільки аж на саму гору.

Ромчик. Добре. Гляди ж! А як піймають, я ж скажу, що ти послала. Добре?

Мара. Добре, добре! Неодмінно скажи!

Ромчик. Ну, гляди! (*Біжить*).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Єлеонський. На віщо ви це, Марино Віталївно? Він же може злякатись, впасти?

Мара. Хай учить ся не лякатись!

Єлеонський. Ви теж учитесь цього самого?

Мара. Пхі! Я нічого не потребую вчитись, я нічого не боюсь.

Єлеонський. Ну, а на що ви знов даєте йому табаку?

Мара. Так! Хочу.

Єлеонський. Ви простіть мене, Марино Віталївно, але це все дуже хвилює Віталія Борисовича і Мінодору Маркіянівну. Ви наче навмисне все робите, щоб їх турбувать і сердить.

Мара. От-то, дуже менї потрібно! А як їх сердить, хай прогонять мене! І Ромчика їхнього нїхто тодї не буде в розпусту вводить, як каже мама.

Єлеонський. Не прогонять вони вас і нічого ви тим не добетесь, Марино Віталївно.

Мара. І не треба. Я буду й тут жить собі, як хочу. От горенько менї велике. Подумаеш! Завтра вступаю членом у селянську спілку, поїду в Гадюче на мітинґ. Буду однїмать землї у поміщиків, а потім візьму й вийду заміж за кооператора.

Єлеонський. Через що ж за кооператора?

Мара. Од кооператорів завжди пахне оселедцями, верьовками і олієм. А сьогодня на Ворончику поїду катать ся. Хочете зо мною? Ви сядете на Скаженого, а я на Ворончика. Добре?

Єлеонський. Ви — на Ворончика. Жартуете, Марино Віталївно.

Мара. І не думаю. Що ж тут такого особливого?

Єлеонський. Ну, Марино Віталївно, я сподїваюсь, що ви просто хочете мене налякать. На йому ж навіть Калістрат не може їхать. А то ви!.. Та ще ж ви так раз-у-раз боялись коней.

Мара. Так. Боялась, а от тепер нічого не боюсь.

(З саду чуеть ся спів двох голосів, чоловічого й жіночого).

Мара. Знов той ідіот-садівник з Приською співають. Звідки ви його взяли? Страшений лодир і нахаба.

Єлеонський. За те він дуже знающий садівник, Марино Віталївно, спеціялїст.

Мара. Ет, з вами не можна балакать: ви всякого зараз же починаєте боронить. Ну, хочете їхать зо мною верхи? Ходїмте в стайню, скажемо, щоб нам засїдлали жеребцїв. От чудесно буде. Чи боїтесь?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський. Боюсь, Марино Віталївно. І ви боїтесь. І не треба цього, Марино Віталївно. Їй Богу, не треба!

Мара. Я боюсь? (*Рішуче, рвучко схоплюється ся і йде до стайні*).

Єлеонський (*біжучи за нею*). Ні, ні, Марино Віталївно, я ж пожартував, я ж знаю, що ви не боїтесь, Марино Віталївно!

Мара. Одчиняйте ворота!

Єлеонський. Марино Віталївно, я ж пожартував.

Мара. Одчиняйте ворота, я вам кажу!

Єлеонський (*одчиняючи ворота*). Ах, ах, Боже мій, не іможна навіть слова жартом сказать! Марино Віталївно, не треба!..

Мара (*мовчки входить в ворота і зникає, за нею Єлеонський, зачинивши за собою ворота*).

(*В саду спів, потім жіночий сміх. Затихає*).

Калїстрат (*з лїва, з проходу між садом і хатою. Гукає*). Присю! Присько!

Голос Присї (*з саду*). Чого-о?

Калїстрат. От я тебе почогокаю! Ступай сюди зараз же менї!

Прися (*зявляєть ся в хвіртцї саду*).

Калїстрат. Ти чого знов у сад забралась? Чого треба там?

Прися. То я... я вигоняла порося, забігло прокляте в сад риє кущі.

Срібний (*обережно визирає з за дерев саду*).

Калїстрат. Скажіть на милость, яке погане, наївне порося, залїзло та й риє. От як загилю тобі по потилицї за твоє дурацьке недоуменїє, так справдї зариеш носом. Я тобі покажу порося!

Прися. Та побий мене Бог, порося забігло. От божилась би я за таке чорзнащо.

Калїстрат. Ну-ну, дури дурнїщих за себе. (*Тихійше*). Ти чого вчора знов не прийшла, га? До садівника, так і в день бігаєш.

Прися. Еге, до садівника, дуже він менї потрібний. Як порося забігло, так що ж, так і нехай риє там?

Калїстрат. Підожди, підожди, я тобі за твою наївність одплачу! Я тобі покажу, як обманивать!

Прися. Так не можна ж було вийти. От ще які!

Калїстрат. А сьогодня вийдеш?

Прися. А я знаю?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Калїстрат. От бач: знов крутиш? (*Бачить Андрія Матвіевича і Мойсея Абрамовича*). Ну, нехай, я ще з тобою буду розсужденїе не таке іметь. Іди там тебе пан требуе. Швидше!

Прися (*швиденько біжить*).

Андрій Матвієвич і Мойсей Абрамович (*помаленьку йдуть по дорозї до хати*).

Мойсей Абрамович (*год 45—50, рудий, в сїрому дорожньому балахонї, з батіжком*).

Калїстрат (*іде їм назустріч*).

Андрій Матвієвич. Ну, що? Віталїй Борисович прийде?

Калїстрат. Нїкак зараз не можуть. Страшно важним занятіем ванїмають ся. Через полчаса могуть прийти.

Андрій Матвієвич. Прийдеть ся підождать. Ол-райт! Ну, Мойсей Абрамович, так як, га?

Мойсей Абрамович. Що значить „так як“? Ну, я вам скажу „так так“! Так хіба це ответ? А як Учредітельное Собраніе скаже менї: а ну, Мойсей Абрамович, оддавай земельку?“ Так тогда я вже вас спитаю: так як?

Андрій Матвієвич. А дозвольте вас спитать, шановний товаришу, Мойсей Абрамович: ви давно записались в партію соціялїстів? Га?

Мойсей Абрамович. Міне без надобности партії соціалїстів? Я маю вдома своїх соціалістів, которим надо дать кушать.

Андрій Матвієвич. Але ж ви так говорите, нїби вірите, що Учредітельне Собраніе одбере землю.

Мойсей Абрамович. Бо таки я вірю...

Андрій Матвієвич. А як вірите, так на віщо купуете?

Мойсей Абрамович. А як ви не вірите, то на що продаете?

(*Сміють ся*).

Андрій Матвієвич. Грошей треба, Мойсей Абрамович!

Мойсей Абрамович. А ви думаете, що менї не треба? Тільки я — комерческий чоловік. Як я не буду купувать, так хто буде купувать, хто? Ви продаете, так надо, щоб хтось купував.

Андрій Матвієвич. От і купуйте, ол-райт?

Мойсей Абрамович. Почему нет? Ну, тільки ж я рискую, када купляю.

Андрій Матвієвич. Чим же ви рискуете? Ще заробите пятьсоть на сто?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мойсей Абрамович. Щоб уже мої вороги так заробляли, як я можу заробить. Уже ваші товариші-мужики грозять ся мене убить. Ну? Так что добрий менї заробіток?

Калїстрат. Да, вольненїе серед мужиків отвратїтельное. А народ страшно наївний, так що можуть і справдї убить.

Мойсей Абрамович. О, чуете? Так то есть такий заробіток!

Андрій Матвієвич. Дурницї! Тільки треба робить дїло по американськи: раз-два і щоб нїхто не знав. А потім ви ж самі їм продасте в пятеро дорожче. Ще й дякувать вам будуть. Тільки от що: не треба тут стоять, ходїм-те в контору! Ол-райт! Так краще буде, менше соблазну для товаришів-дядюшок. (*Ідe в хату*).

Мойсей Абрамович. В контору, то й в контору! (*Киває Калїстратові, одстав й тиха говорить*): Так я вже на вас надеюсь, Калїстрат Митрохванович. Поддержіть!

Калїстрат. Добре, добре! Тільки ж глядїть: два проценти.

Мойсей Абрамович. Та вже нехай два! Тільки знаєте що, Калїстрат Митрохванович, ви ще скажіть, що ви знаєте, що нїби мене має арештувати сїльськой комітет. Ето не помішає. Добре?

Калїстрат. Можна! Тільки глядіть: два проценти.

Мойсей Абрамович. Ай, Боже: чи я ж мошенник якийсь, Калїстрат Митрохванович? Конешно, два проценти. (*Ідуть в хату за Андрієм Матвієвичем*).

Срібний (*пильно слухає під час розмови. Часом виймає з кишенї пенсне, обережно чипляє й дивить ся, але як хтось повернеть ся в його бік, швидко закрива пенсне рукою й знїма його, ховаючись за кущі. Коли ті троє зникають в хатї, він обережно визирає і начепивши пенсне, дивить ся до стайнї. Зачувши щось з лїва, швидко ховаєть ся*).

Віталїй Борисович *в теплому пальтї з завязаним горлом, але босий, з підкоченими халошами помалу виходить з лїва, обережно ступаючи по траві, яка, видно, колеть ся. Якийсь час так ходить туди й сюди понад парканчиком з саду з серіозним скупченим лицем. Потім пробує рукою траву, чи мокра. Дивить ся на криницю, щось міркує і кличе слабим, болїсним голосом до саду*): Михайле!.. Михайле!

Срібний (*хутко виходячи*). Що прикажете, барин?

Віталїй Борисович. „Барин“? Тепер нема вже „барин“! Не називай мене так! А то й тобі достанеть ся од товаришів і менї: Скажи, голубчику, є роса чи нема?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. Роса? (*Пробує рукою траву*). Так що нема, барин, ще роси. Ранувато ще. Не нападала.

Віталій Борисович. Хм! А мені роси треба.

Срібний. Так позвольте зробить, барин. Я возьму лійку й моментально наделаю її скільки вгодно. Я зараз. (*Біжить у сад і вертається з лійкою. Біжить до криниці й наливає з відра в лійку*). Я зараз! Ми моментально це зробим. А в ніжки вам не коле, барин? Тут трава колюча. Може, в садку вам росу прикажете зробить?

Віталій Борисович. Так, голубчику, зроби, справді, в саду, менше дивити ся будуть.

Срібний. Ну да, менше! Народ необразований, не понімає, що це для здоровя. Там само прикажете де й учора?

Віталій Борисович. Можна й там!

Срібний. Слушаюсь. (*Біжить з лійкою в сад*).

Віталій Борисович (*помалу йде за ним*).

(*З воріт загону виходять Єлеонський і Мара*).

Єлеонський (*зітхаючи*). Ех, ех, Марино Віталівно! Ій Богу, не треба! Я вас благаю.

Мара (*оживлено*). Я вас поблагаю. Не смійте мені канючить. А, як тільки скажете кому небудь, я вас убю. Так і знайте! Чуете? Я побіжу передягнусь, а ви стійте тут і ждіть мене! А, як боїтесь їхати на Скаженому, можете сісти на Муху. Вона теж добре ходить.

Срібний (*з лійкою із саду, іде до криниці*).

Мара (*до його*). Знов поливать квітки? Та ти ж їх цілий день поливаєш. Вони вимокнуть зовсім. Ти й так попортив мені цілу клумбу.

Срібний. Я, панночко, не квітки, а росу для барина роблю.

Мара. Ти тільки й уміеш росу робить. Більш нічого. Та ще під грушкою лежать. Тебе прийдеть ся розщитать.

Срібний. За що, панночко?

Мара. За те, що ти все портиш і нічого не знаеш.

Срібний. Я нічого не знаю? Я три года, панночко, служив у графа... Канчуковського, оранжереями завідував і похвальний лист маю, а ви мені такі слова виражаете. Та спитайте Наума Наумовича, хай вони скажуть, вони мене довольно знають!

Єлеонський. То правда, Марино Віталівно, він оранжереями завідував.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. Оранжереями завідував, а кущі троянди чисто попортив.

Срібний. Позвольте доложить, панночко, на щот троянди. Тут причина не моя. Компост плохий. Одна причина.

Мара. Який компост?

Срібний. От-такий. І потім, видно, що окулїровку робили їм не розплющеним глазком, а сплящим глазком. І на щот подвоя плохо дїло було. Окулїровка штука делїкатная, без подвоя робить її нїяк не можна. Так само копулїровка. От ви понїмаєте на садовництву, скажіть самі, чи добре зроблено було копулїровку?

Мара. Копулїровка, окулїровка. Я нїяких твоїх копулїровок, компостів і глазків не розумію. Я розумію, що троянди пропали, от і все. А винен ти!

Срібний. Як вам угодно! А тільки я вам говорю, що без окулїровки й компосту нїякий садовник вам нїчого не зробить. Я три года у графа Канчуковського оранжереями завідував і...

Мара. І маєш похвальний лист. І прекрасно. А троянди пропали. Ну, бери свою воду і йди робить росу. Марш!

Срібний (*хапливо кидаєть ся наливать воду в лїйку*). Слушаюсь!

Мара (*Єлеонському*). Так я зараз! (*Біжить на лїво*).

Єлеонський і Срібний (*сміють ся*).

Срібний. А здорово я її окулїровкою і компостом ошелешив? Га, Нумо? Ач яка: я три года у графа Канчуковського оранжереями завідував, а вона менї такі слова говорить. Куди то вона побігла?

Єлеонський (*зітхав*). От біда, Льоню: хоче верхи їхать.

Срібний. Ну, так що? Хай їде!

Єлеонський. Так сама ж аж блїдне од страху, боїть ся так, що аж біла вся стоїть коло коней, а все таки поїде. Та ще на кому, на Ворончику. Він же її зразу понесе і вбе.

Срібний. На Ворончику? Ого! Це, дїйсно, чорт його зна. Для чого ж неодмінно на Ворончику?

Єлеонський. Бо більш усього його боїть ся. Вона ж тепер навмисно усе те робить, чого найбільш боїть ся. Боїть ся мікробів, а навмисне пе воду трохи не з калюжі. І так усе. Як би його Льоню, так категорично не допустить, щоб вона їхала? Га?

Срібний. Хм, це дїйсно, чорт його зна, штука: на Ворончику. Треба старим сказать. Га?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єлеонський. Боже борони! От-тодї вже неодмінно, навмисне поїде. Може, вона як раз для їх і хоче цю штуку встругнуть. Нї, тут якось инакше.

Голос Віталїя Борисовича (*з саду*). Михайле!.. Михайле!

Срібний. Мікроб кличе. (*Хапа лййку*). Ходїм поміркуємо. (*Кричить*). Зараз несу! (*Біжить*).

Єлеонський. (*За ним*).

Якийсь час нїкого немає. З стайнї чути „тпру", з села дзвін до церкви, гомін череди. Потім гомін голосів юрби. Нарешті голоси стають чутнїйшими і зявляєть ся душ 10 селян. Поперед ідуть:

Салдат Юхим (*невеликий, заросший чоловічок, широкий і жвавий*).

Микита (*суворий, мелянхолїчний, високий худий*).

Салдат (*голосно, сердито*). Тепер не ті часи. Годї вже нас дурить. Подавай сюда лїврея! Де він?

Юхим. У конторі сховав ся. У конторі. Ето безусловно. Гайда в контору!

Голоси: Так витягти його звідти, чортову душу! Гей, ви там, виходьте!

Разом { Бий вікна!
Стой, хлопцї! Підождїть!
Та чого там ждать?
Давай сюди лїврея!

Салдат. Ша, товариші! Слухать сюда! Нада, щоб депутати. Щоб как по резолюції.

Голоси. Тихо! Слухайте салдата!

Юхим. Тут резолюція одна: раз антономія, так ти землю та лїс не спродуй!

Салдат. Стой, Юхим, підожди! Надо ето дело без контрибуцій: вікон бить не треба!

Микита. Нам сказано: земля і воля. А він уже...

Юхим. Я вікнам нїякої контрибуції не делаю. Ну, а раз антономія, так він не має права безпорядки робить і жидам землю спродувать.

Голоси. Не має! Це безпорядки! Покликать сюди Калїстрата!

Салдат. Товарищі підождїть! (*До Юхима*). Не антономія, положим а теріторія.

Юхим. Нї, антономія.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Салдат. Ну, от говори з ним, нї чорта не понїмає, а товче своє. Антономія це буржуйська штука. Понїмаєш? А теріторія це значить, када земля і воля. Значить, резолюція тут одна: теріторія.

Юхим. Нї, антономія. Я тобі й бумагу покажу, що антономія.

Калїстрат (*виходячи*). Здорові, товариші! В чим дїло?

Голоси. Де лїврей? Давай сюди лїврея! На що землю продаєте?

Калїстрат. Підождїть, підождїть, не всї разом! Що таке?

Салдат. Тихо, товариші! (*До Калїстрата*). Нам пришло донесєнїе, що сюда приїхав лїврей землю купувать. Нашого постановленїя на це нема. Как тепер полная усєм теріторія, то земля уся принадлежить народонаселенію і продавать нїззя!

Голоси. Нїззя! Протестуєм ся. Земля наша!

Калїстрат. Підождїть, товариші! (*Озираєть ся таємно*). Що пан такое наївное намереніе має, так це правда. Чуєте? Бережіть ся! Я вам дам знать, як буде продавать. А цей еврей тут не винуват. Він приїхав сїно купувать. Тільки глядїть: мовчіть, що я сказав! Вони хотять таки обдурить народ. Ну, та це їм не вдаєть ся. Тепер слобода! Вєрно я говорю?

Голоси. Вєрно! Правильно! Ач які! Бач, бить їх треба!

Салдат. Тихо, тихо, товариші! Не нада нїяких контрибуцій (*таємно*). Значить, цей по сїно приїхав?

Калїстрат. Цей по сїно. Цей землї не може купить, куди йому.

Салдат. Ага! А наміреніе такі мають!

Калїстрат. Ого! Учредїтельного Собранія боять ся.

Салдат. Так! Значить, на вас разполагать можно?

Калїстрат. А на кого ж більше? Що ж то я з панами піду, проти своїх, чи що?

Салдат. Ну, значить, звиняйте, що побезпокоїли. А ми думали, землю купувать приїхав. Так будем на вас надїять ся. До свідання. Ходїм, хлопцї, ошибка вийшла!

Калїстрат. Бувайте здорові! Тільки ж глядїть: мовчок про мене.

Голоси. Та будьте спокійні! Як можна! Бувайте здорові! Спасибі вам!

(*Всї йдуть назад, гомонячи*).

Під той час, як на ґанок виходить з контори Калїстрат, в саду біля парку являють ся Срібний і Єлеонський, що поспішали на гомін селян, Поба-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

чивши Калїстрата, Срібний хапа Єлеонського за руку й ховаєть ся з ним за дерева, з за яких вони потим ввесь час підслухують.

Андрій Матвієвич (*виходить з хати, за ним Мойсей Абрамович*). Ну, що? Чого?

Калїстрат. Прийшли Мойсея Абрамовича арештувать.

Андрій Матвієвич. Ол-райт! За що?

Калїстрат. Прочули, що землю приїхав купувати.

Мойсей Абрамович. От бачите! От бачите! Нї, то я вже маю собі доволї. (*Хоче бігти*).

Андрій Матвієвич. Та підождїть! Вони ж пішли. (*До Калїстрата*). Що ж ви їм сказали? Заспокоїли.

Калїстрат. Як їх заспокоїть? Сказав, що Мойсей Абрамович поїхав. От і все.

Андрій Матвієвич. Чом же ви не сказали, що він по сїно приїхав, а не по землю. Я вам говорив. А, Господи!

Мойсей Абрамович. Після цього я вже не можу купить. Я вже не можу.

Андрій Матвієвич. Ну, Мойсей Абрамович, що за дурницї!

Мойсей Абрамович. Нї, за ту цїну я вже не можу. Я рискую усею жизню. На що воно менї? Годї з мене! Прощайте, я собі поїду! Я не можу!

Андрій Матвієвич. Підождїть! От чудак! Ходїмте до Віталїя Борисовича! Може він уступить.

Мойсей Абрамович. Нї, на що менї Віталїй Борисович, на що менї ця земля, як я так страшно рискую?

Андрій Матвієвич. Ну, ходїмте, кажу вам, поговоримо з Віталїєм Борисовичом! Ходїмте!

Мойсей Абрамович. Ну, що? Я піти можу, но я так рискую, що я вже тої цїни дать не можу...

Андрій Матвієвич. Добре! Добре! Ол-райт! Ходїм! (*Ідуть на лїво проходом*).

Калїстрат. (*Хитро посміхаєть ся*).

Молода і дружка *по дорозї. Молода в вінку, в стьожках. Дружка з повязаною хусткою рукою.*

Калїстрат. А-а прийшла таки, товаришко нова, на весїлля.

Молода (*весело*). А що ж! Як люди, так і я (*Підходить, уклоняєть ся*). А пан у дома? Драстуйте вам!

Калїстрат. Дома, то дома. А ти ж як: і цїлувать його будеш?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Молода. Та вже як усїх людей, то так і їх, по закону. А можна їх бачити?

Калїстрат. Та от і сам пан іде (*посміхаєть ся, лукаво*). Можна!

Віталїй Борисович (*виходячи з саду*). Що тут за крик був?

Калїстрат. Та то мужики приходили... сїно купувати.

Молода (*з дружкою з урочистим серіозним вилядом іде просто на Віталїя Борисовича, низько в пояс уклоняєть ся йому. Дружка теж*).

Віталїй Борисович. (*Не розуміючи*). Що таке? (*Непорозуміло уклоняєть ся*).

Молода (*мовчки, урочисто цїлує Віталїя Борисовича*).

Віталїй Борисович (*опешено стоїть*).

Молода (*ще раз уклоняєть ся і мовчки йде з дружкою назад і зникає.*

Віталїй Борисович. В чому дїло? Що таке?

Калїстрат. То вона вас на весїлля, на свадьбу заклика-ла? Мужицький такой обичай!

Віталїй Борисович. Оце маєш! (*Спішить до води й мие губи*). На що ж ви пустили їх?

Калїстрат. Та як їх не пустиш тепер? Такий наївний став народ, що гірше розбійників. Лїзе та й годї. Свобода, товариші!

Мінодора Маркіянівна (*держачись за Присю виходить з кїва з дороги. Вона в дорожному плащі; капелюх і лице обмотане папиросним папером. Присї*): Знїмай! Та обережно!..

Прися (*здіймає папер*).

Мінодора Маркіянівна. Та не труси ж на мене, не труси! Тепер плащ!.. Однеси й повісь на тин! Потім витрусиш. А папер спали. (*Підходить до Віталїя Борисовича й сїдає на цямрину. Тихо*): Лїс продала! (*Голосно*). Ну, як тут у вас?

Віталїй Борисович. Та нїчого!..

(*На даху чуєть ся скиглїння Ромчика*).

Мінодора Маркіянівна. Що воно?.. Здаєть ся, Ромчик десь кричить.

Голос Ромчика. Е-е!..

Мінодора Маркіянівна. Господи Боже, де він?

Ромчик (*висуваючи голову з даху*). Я ту-у-т!

Мінодора Маркіянівна (*з жахом*). Чого ж ти туди забрав ся?

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ромчик. Мене Мара послала сюди горобців драть. Я не можу злізти, е-е!

Мінодора Маркіянівна. О, ця Мара. О, ця Мара! Каліcтрат... Наум Наумович... Де ж Наум Наумович? Біжіть знімайте його! Драбини, шворки давайте! Батьку, що ж ти сидиш? Я не розумію, як можна сидіти?

Віталій Борисович (*болісним вимученим голосом*). Дайте мені спокій! Я вже нічого не можу зробити, — тепер свобода!

Калістрат (*з Приською біжать на ліво, кричучи*). Зараз паничу, зараз!

Єлеонський (*вибігаючи з саду*). Що таке?

Мінодора Маркіянівна. Як же ви, Наум Наумович, могли допустити, щоб Ромчик поліз на дах? Зніміть його зараз же! Швидше!

Єлеонський. Ах, ах, Боже мій! (*Біжить на ліво*).

Мінодора Маркіянівна (*швидко йде за ними, кричучи в гору*). Зараз, Ромчику, зараз!

Срібний (*обережно визираючи з саду*).

Віталій Борисович (*заплющивши очі мацає собі пульс*).

Чути голоси: Сюди, Ромчику, сюди, на цей бік!.. Давайте руку, давайте! От-так!

Мінодора Маркіяківна і Єлеонський *вертають ся* з Ромчиком.

Мінодора Маркіянівна (*обнявши Ромчика*). Віталій Борисович! Ти з Марою повинен, нарешті, рішуче поговорить. Це ж уже стає неможливо! Хлопець на смерть перелякав ся. Це неможливо!

Мара (*одягнена в амазонку, вбігаючи*). Що тут?

Мінодора Маркіянівна. Маро! Ти на віщо виробляєш такі труки з хлопцем? На що ти підмовляєш його лазить за горобцями?

Мара. А-а? Надрав? Багато? А ну, покажи?

Ромчик. Е, надрав! Я трохи не вбив ся!

Мінодора Маркіянівна. Маро, я забороняю тобі такі жарти!

Мара (*весело хапаючи під руку Єлеонського*). Ну, гайда, швидше?

Мінодора Маркіянівна. А це ж куди ви? Наум Наумович?

Мара. Нікуди! Ну ходімте, ходімте!

Мінодора Маркіянівна. Ради Бога, що ти ще затіяла?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мара. Ай, Господи. Нїчого не затїяла. Ми поїдемо покататись. Що тут такого?

Ромчик. Мамо, і я поїду.

Мінора Маркіянівна. Ну, ну, я тебе поїду! (*До Мари*). Яких же ви коней берете?

Мара. Та самих плохих: Циганка і Добрею. Ну, Наум Наумович, швидше ж.

Єлеонський. Вибачайте, але я мушу...

Мара (*тягне, його не дає сказать*). Ну, та ходїмте нарешті! От, Господи! Одчиняйте ворота! Швидше!

Єлеонський (*безпомічно одчиня ворота*).

Мара (*пхає його туди, сама йде за ним*). Ну, ідїть же! Ой, кваша, їй Богу! Швидше! (*Зачиня ворота і обоє зникають*).

Андрій Матвієвич (*швидко виходячи з лїва*). Віталій Борисович, я тебе шукаю! А, Мінодоро Маркіяновно! Приїхали? Ну, як? Ол-райт? Добре чи погано? Одно слово тільки скажіть: добре?

Мінодора Маркіянівна. Та, здаєть ся, добре.

Андрій Матвієвич. Ол-райт! Ну і у нас добре, Віталій, ходїм швидше! Де твої черевики? Ромчику, біжіть принесїть татові черевики швидше!

Віталій Борисович. Та куди йти?

Андрій Матвієвич. Кувать залїзо, поки гаряче. Ромчику, біжіть!

Ромчик. Я скажу Присї, щоб принесла. Добре!

Андрій Матвієвич. Добре, добре, кому хочете, тільки швидше.

Ромчик (*біжить*).

Андрій Матвієвич (*до Мінори Маркіянівни*). Ну, почому?

Мінодора Маркіянівна. Та мало! Десять тисяч!

Андрій Матвієвич. Та не може буть! І це вам мало? Ну, знаєте... Що там таке? (*швидко повертаєть ся на крик, що чуеть ся з загону*).

Мінодора Маркіянівна. Боже мій, це знов що небудь Мара...

Крик побільшуеть ся. Чути: „Держїть, держїть! Туди біжи, туди! Хапай, не пускай!“ (*Чути глухий топіт ніг коня, який, видно, бігає по загону*).

Андрій Матвієвич (*з жахом*). Мара на Ворончику. Він убє її (*кидаеть ся до воріт*). Іване, перепиняй, перепиняй!

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мінодора Маркіянівна. Ой, Господи!.. (*Біжить до воріт і з жахом кричить*). Ловіть його, ловіть! Іване, держи, держи!

Віталій Борисович (*теж біжить, але од страху не може кричати і тільки щось щопоче про себе*).

Срібний (*біжить з саду, на хвилинку зупиняється ся, дивить ся, потім кидається до воріт, одпиха у бік Віталія Борисовича, перестрибує і зникає*).

Андрій Матвієвич. Іване, з того боку, з того боку, Маро, держіть ся! Садівник, хапай, хапай!

Мінодора Маркіянівна. Він його вбе. Він його розтопче. Упав, Андрій Матвієвич, та поможіть же йому!

Андрій Матвієвич. Іване, з другого боку! З другого! Хапай, хапай! Тянїть! Браво! Ол-райт! Держіть, держіть! (*Одчиня ворота і зникає*).

Мінодора Маркіянівна. О, Господи!.. О, Господи!..

Віталій Борисович (*знесилений, плентається ся до цямрини й сїдає в знемозї*). В загонї чути гомін голосів.

Андрій Матвієвич і Єлеонський (*ведуть під руки Срібного*).

Андрій Матвієвич. Нїчого, ол райт, все добре! Води дайте!

Мара (*позад їх злякано дивить ся на Срібного*).

Єлеонський. Нїчого, нїчого!.. Трошки руку йому помняло. Треба зараз же за доктором послати.

Срібний (*слабо посміхається ся*). Та нїчого!.. Заживе. Пить тільки хочеть ся.

Мара. Зараз, я зараз! (*Кидається до відра і несе його Срібному*). Прошу! Тільки незручно трохи.

Срібний (*пильно дивить ся на неї, посміхається ся і пє*).

Мара (*соромливо потуплює ся*).

Мінодора Маркіянівна. О, Господи! О, Господи! (*Хрестить ся*).

Віталій Борисович (*ослаблено сидить і тримає себе за пульс*).

Андрій Матвієвич. Нїчого, нїчого, все буде ол-райт!

Завіса.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дія третя.

Кругла клуня; в задній стіні великі двері, крізь які видно далеко село. Ясний ранок.

Праворуч од глядачів купа сіна, на ній постіль. Ліворуч також сіно. Тут же старі колеса, плуги і т. ин. Біля постелі табуретка; на ній їжа.

Срібний і Єлеонський (*сидять долі на сіні за табуреткою. Срібний з перевязаною і підвязаною лівою рукою*).

Єлеонський (*бере з сіна пляшку з горілкою, любовно обтирає її й обережно наливає в чарки собі й Срібному*). Ну, ще одну за твоє здоровя.

Срібний. І за її.

Єлеонський. І за її, Льоню, і за її. Вона, Льоню, чудова дівчина. Королевна. Вона, Льоню... Ех, Льоню... Ну, нічого. Дай я тебе поцілую. (*Цілує. Потім пють*). Ну, а рука як? Болить дуже?

Срібний. Кой чорт. Трошки шкуру копитом здерло. От, дивись. (*Вільно і сильно вимахує рукою. Обидва сміють ся*). Але Калістрат лютує. От лютує.

Єлеонський. У, страшенно. Ти ж вибив з під його трон Розумієш ти? Та хіба йому носили коли такі смашні страви? Та хоч би помирав, ніколи б не дали. Тепер, Льоню, ти категорично можеш займать місце старшого прикащика. (*Сміються*).

Срібний. А самогонка не погана.

Єлеонський. Чудова, самогоночка, чудова. Це все Присенька... Для тебе достала. Ти — герой тепер. Ех, Льоню. Дай я тебе поцілую (*Цілує*).

(*Почувши чиюсь ходу, швиденько встає і відходить, посвистуючи*).

Прися. (*Несучи вазу й тарілку на ній*). Ще компоту тобі несу. Та ще сказали спитать, чи не хочеш вина трошки.

Срібний. А чому б не хотіть? Жарь і вина. А випеш зо мною?

Прися (*Зирка на Єлеонського*). Та я не вмію пить.

Срібний. Ну, це чорт його зна і навчить можна. Що ласи, що навчу?

Прися (*сміючись*). Нічого. А вам, паничу, теж вина принести?

Єлеонський (*важно*). Я буду за столом пити. Зрозумів, а не в клуні.

Прися. Так ви йдіть, бо вас там шукали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Єлеонський. Добре, добре. Скажіть, зараз прийду. Я тут дивлюсь чи добре буде клуню під театр.

Прися. Ой, панночка, аж танцюють од радощів, що зроблять у нас театр.

Срібний. А ти теж, мабуть, не плачеш.

Прися. А я б чого плакала? (*Вибігає*).

Єлеонський (*сміється*). Хотїла виманути мене звідси. Хитра дівчина. (*Сміється*).

Срібний. Слухай, а Мара, справдї, розсердилась, що я не схотів узять пятьдесять рублїв?

Єлеонський. Як тобі, голубчику, сказать? Не знаю. Не то розсердилась, не то образилась, не то вдоволена. Її ж, Льоню, не вгадаеш, нїяк не вгадаеш.

Срібний. А цїкаво, для чого вона менї їх прислала?

Єлеонський. Ну, як же... в нагороду за врятування від смерти. Подяка.

Срібний. Так то воно так, та... щось і не так. Чи не хотїла вона мене образить тими грішми. От, мовляв, на тобі пятьдесять рублів і знай своє місце. Нїякої инчої подяки не може буть. Та ще чарку горілки і компоту з панського столу.

Єлеонський. Ну, Льоню, ти це вже занадто...

Срібний. Нї, нї, тут навмисно це. Щоб підкреслить.

Єлеонський. (*Швидко встає, зачувши ходу, обдивляється з заклопотаним виглядом*).

Калїстрат. (*Входить, пильно дивить ся на Срібного, Єлеонського, на табуретку, мовчки насмішкувато кривить губи, руки в кищенях.*

Срібний. Що, Калїстрат Митрохванович, скажете добренького?

Калїстрат. Хм.. Так... (*Повертаеть ся й помалу виходить*).

Єлеонський. (*З питаючим виглядом дивить ся на Срібного. Шопотом*). Що це має значить?

Срібний. Що він догадуеть ся, чорт його зна.

Єлеонський. Здаеть ся, догадуеть ся. Пагано... ти Льоню, обережнїще. Чи не підслухуе він, часом? (*Підкрадаеть ся до дверей і визирає. Швидко назад*). Пани йдуть до тебе. З візітом. Бач, яка тобі честь. Ти ж, Льоню, ляж, ляж. І старай ся бути раненим. Стогни трошки... так, знаеш потрошки постогнуй...

Срібний (*лягає й прибірає виляд раненого. Болїсно стогне, О-ох! прискають обидва*).

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Єлеонський. (*Роблячи серіозне лице*). Тш! (*Ходить по клуні, вимірюючи кроками підлогу*).

(*Входять Мінодора Маркіянівна, Віталій Борисович, Андрій Матвієвич, Мара і Ромчик*).

Мінодора Маркіянівна (*ступає поважно, рівно, тримаючи біля очей лорнет*).

Віталій Борисович. (*В пальті, з замотаною шиєю, в кальошах, вигляд покірний, задумливий*).

Андрій Матвієвич. (*Тримає під руку Мару, в зубах сигара, в руці нагай, одягнений під жакет; нашіптує Марі щось ніжне*).

Мара (*ледве посміхається ся, занята чимсь иншим. Як входить, то весь час поглядає на Срібного*).

Ромчик (*зараз же біжить до сіна й починає перекидатись*).

Мінодора Маркіянівна. Драстуй, Михайле. Ну, як ти себе почуваєш?

Срібний. (*З легким стогоном*). Та нічого, панї, спасибі вам.

Мінодора Маркіянівна. Може, тобі тут незручно жить? То можна дать тобі в конторі кімнату. Як хочеш.

Срібний. Ні, дякую, менї тут добре.

Мінодора Маркіянівна. А чого ти грошї не взяв? Ти візьми, згодять ся.

Андрій Матвієвич. (*Щось шепоче Марі поглядаючи на Срібного*).

Мара. (*Визволяє руку й підходить до Єлеонського*).

Срібний. (*Замісць відповіди злегка стогне*).

Віталій Борисович. Треба післати ще за городським лїкарем. Ці земські товариші не лїкарі, а... Ромчику що ти робиш? Там же порох, мікроби всякі. Іди зараз же переодягнись і ванну візьми.

Ромчик. Ну, от, знов ванну. Я уже сьогодня брав раз.

Мінодора Маркіянівна. (*Строго*). Ромчику. Роби, що сказано.

Ромчик. Е-е! (*Сердито кидає сіном і вибігає*).

Мара. Мамо, тут чудесний театр буде. Там сцена, тут партер. Правда, мамо?

Андрій Матвієвич. Ол-райт. А артисти? З товаришів—мужичків?

Мара. Не турбуйтесь. Найдемо.

Мінодора Маркіянівна. Прінціпіально, я сказала, ми згодились. Але де і як, ще треба обміркувать. (*До Срібного*). Ну,

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

голубчику, видужуй. Що треба, кажи Присї. (*Киває йому головою й іде з клунї, за нею Віталїй Борисович*).

Андрій Матвієвич. (*Беручи знов Мару під руку*). Ну ще? Може поїдемо знов верхи? На Ворончику, чи на Скаженому?

Мара. І на Ворончику, і на Скаженому. І таки поїду. А ви — боягуз. От що. (*іде с клунї*).

Андрій Матвієвич. Та не може буть? (*сміється й щось шепоче їй на ухо*).

Мара. (*Озирнувшись*). Нум Нумович, ідіть сюди. (*Виходить*).

Єлеонський. Зараз. (*Киває Срібному й виходить*).

Срібний. (*Весело підводить ся і їсть компот*).

Прися. (*З пляшкою вина і шклянкою*). Це пани тебе одвідувать приходили?

Срібний. Атож. Бач, як шанують.

Прися. А як же не шанувать такого молодця...

Срібний. Та невже я молодець?

Прися. Ой, та ще й який. Аж панночка наша заінтересувалась. То ж усе вона тобі посила. Ще влюбить ся.

Срібний. Та не може буть. Отто біда. Ну, давай, коли так, випємо. Ех, чорт його зна, давно вже я не пив вина... Чи той... Ну-да, як служив у графа Канчуковського та й і досі. Ну, а ти ж випеш зо мною? Га?

Прися. Як даси, то випю.

Срібний. А ти ж казала, що не вміеш? Чи вже навчилась? Сідай тут.

Прися. (*Охоче сїдає поруч з Срібним*).

Срібний. От-так. А тепер заспівай отої кучерявої. Добре? Тихенько-тихенько. А я повчусь.

Прися. Е, почують. Тут пани в саду.

Срібний. Ну, то що, хай собі чують. Ну?

Прися. Та якось воно... не хочеть ся.

Срібний. Ну, ну, чого там. Ну! (*Злегка обнїмає Присю*).

Прися (*раптово пригортаючись до його*). Ой, не чіпай, а то побачать. Ач який.

Мара. (*Входить і якийсь мент стоїть на порозї, похмуривши брови*). Присю, ти що тут робиш?

Прися. (*Здригнувшись, схоплюсть ся на ноги*). Ой, матїнко. Та це я... вина принесла... Ти ще питимеш?

Срібний. Нї, мабуть, годї.

Прися. (*Бере пляшку й засоромившись виходить*).

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. (*Суворо оглядає клуню, немов виміряючи для театру*). Тебе прийдеть ся звідси перевести. Я тут театр устрою.

Срібний. Як перевести, той перевести.

Мара. (*Ходить по клуні, вигляд суворий, але, помітно, що хвилюеть ся і хоче щось сказать та не відважуеть ся. Раптом поюдливо, недбало*:) Ти ж чого грошей не взяв? Мало, чи що?

Срібний. Нема за що брать гроші. Так я собі думаю.

Мара. (*Вийма з за поясу паперові гроші й подає йому гордо і холодно*). Тут двісті рублів. Це, я думаю, не буде мало?

Срібний. Не мало, але я не хочу.

Мара. Ах, і це мало? Скільки ж тобі? Говори сам.

Срібний. (*Мовчить і посміхаеть ся*).

Мара. Ну, чого ж ти мовчиш? Говори. Я мушу подякувать тобі.

Срібний. Так ви скажіть, як хочете, „дякую“, та й буде з мене. Адже ви якомусь студентові не дали б грошей, як би він чимсь прислужив ся вам? Чи й студентові б тикали гроші в руки? Га, панночко?

Мара. Як студентові, то не твоє діло. (*Різко одходить*).

Срібний. Та вже не моє.

Мара. Як сміеш зо мною так балакать?

Срібний. А як же я балакаю?

Мара. Страшенний нахаба якийсь... Так ти не хочеш грошей? Ні?

Срібний. Ні!

Мара. Значить, ти не хочеш, щоб я тобі подякувала?

Срібний. Ба хочу.

Мара. Ну?

Срібний. От вам і „ну“. (*Сміеть ся*).

Мара. Ій-Богу, якийсь надзвичайний комік... Ну, як же ти хочеш, щоб я подякувала? Ну, кажи. Цікаво.

Срібний. Хм... Та нїяк.

Мара. А, значить, ти просто не хочеш нїякої подяки? Ну, це инча річ. Так би й казав. Не хочеш, то й не треба, що ж робить. (*Недбало*). Прощай, голубчику, видужуй швидче. (*Хоче йти*).

Срібний. Дякую, панночка. Ідіть здоровенькі.

Мара. (*Іде з клуні.*)

Срібний. (*Лягае на спину, заклавши одну руку за голову. Лежить так якийсь мент, потім раптом сїдае й з досадою плюеть ся, голосно буркнувши*). Тьфу, от чорт його зна. (*Знов лягае*).

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. (*Вертаючись, суворо похмуривши брови*). Ну, я дякую тобі. (*Простяга руку, озирнувшись на двері*). Дякую.

Срібний. (*Беручи руку, держучи*). Та нема за що...

Мара. Ну, так треба було подякувать? (*Хоче визволить руку*). Ну, пусти ж, годі.

Срібний. (*З жалем випускає руку, зітхає*).

Мара. Ну, тепер ти вдоволений?

Срібний. Та... вдоволений.

Мара. От — так саме я й студентові б подякувала.

Срібний. Та хто його зна...

Мара. Як то „хто його зна“? Що це значить?

Срібний. А на двері б не оглядались, подаючи руку?

Мара. Ти я бачу нахаба і більше нїчого. (*Різко повертається й хоче вийти*).

Срібний. Панночко, підождїть... Панночко.

Мара. (*Повертаючись*). І потім ти, видно, обманщик. Ти сидиш, обнїмаєш ся з Приською і не стогнеш, а як ми прийшли, то зовсїм помірав. Сором так робить. Фе.

Срібний. Панночко, так я ж... я ж її не обіймав. От чорт його зна. Їй богу ж не обіймав. Ну, дивіть ся.

Мара. Я бачила.

Срібний. То вона мене обняла, а не я її. Сїла й обняла. Що ж я їй зроблю?

Мара. А ти ж не стогнав, як вона обняла? А ми й не обнїмали, а ти стогнав.

Срібний. Так то я... так собі. Я вже більше не буду. Тільки ви не сердьтесь на мене. Їй-богу, не сердьтесь.

Мара. (*Гордо*). Менї на тебе нема чого сердитись. Ще б чого не було? Ти краще складай свої манатки, бо я скажу, щоб зараз тут почали прибірать для театру. Знаєш, що таке театр?

Срібний. Та трошки чув.

Мара. Ну, а що це?

Срібний. Та от як отто на ярманках комедії приставляють.

Мара. (*Сміється ся*). То — балаган. А театр трошки инче.

Срібний. Ну-да, инче. Опера, драма... (*Лякається ся й спиняється ся*).

Мара. А-а? Ти знаєш і що таке опера?

Срібний. Та трошки чув. Співають там, правда?

Мара. Правда. А ти хіба бував на опері?

Срібний. Та трошки був.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. Усе в тебе „трошки“. А чого ти так дивиш ся на мене? Це негарно.

Срібний. А як же я дивлюсь?

Мара. Неввічливо. Так не можна дивитись.

Срібний. А як ви такі гарні та милі, що од вас і очей не можна одвести, так що ж менї робить.

Мара. Ну, знаєш, за такі слова... Я з тобою більше нїколи балакать не буду.

Срібний. (*Наївно*). А що ж я такого злого вам сказав? Хіба ж ви не гарні?

Мара. Коли ти будеш зо мною так балакать, і так дивить ся як раз-у-раз дивиш ся, я прикажу тебе рощитать. Так ти й знай.

Срібний. Ну, то що, рощитуйте. А я піду жить на село. Буду приходить до вашого саду. Сяду оттам на канаві, куплю сопілочку, гратиму й дивитимусь на вас. Не проженете ж ви мене звідти, тепер свобода.

Мара. Надзвичайний комік. Для чого ж тобі дивитись на мене?

Срібний. А для того, щоб серце співало. Як я дивлюсь на вас, так менї солодко-солодко серце співає. Так би вік дивив ся на вас і слухав своє серце.

Мара. От комік, їй-богу. Ну?

Срібний. Ну, а потім ту пісню серця та на слова переклав би, пісню серця словами заспівав-би. А ви б слухали та дивились би менї в очі глибоко-глибоко, от-так, як тепер.

Мара. (*Обурено*). Я зовсїм не дивлюсь на тебе. Іди ти собі.

Срібний. Ну, так, може б тодї подивились, а тоб і посміхнулись, та не так суворо та гордо, як тепер, а инакше.

Мара. Що ж ти, справдї, вмієш складать пісні?

Срібний. Та трошки нїби вмію...

Мара. Знов „трошки“. Це ти свої пісні співаєш у мене під вікном у ночи?

Срібний. Та так трошки своі, трошки... бува, що й чужі.

Мара. А ну заспівай якоїсь своєї пісні.

Срібний. Ну, що ж так співать?

Мара. Ну, заспівай, я хочу. Ну? Швидче.

Срібний. Та ще й швидче. Хіба ж можна так пісень співать? Треба, щоб серце співало, а тодї вже й на голос можна перевести.

Мара. Ну, так у тебе ж співає серце?

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. А чого йому співать? Воно болить. Болить і ниє-ниє. Заспівало б та...

Мара. Ну, от Прися прийде, воно й перестане болїть. Ну, а як рука твоя? Сьогодня меньш болить? Сьогодня поїдуть за городським доктором.

Срібний. На що він менї? Менї не такого доктора треба, що руки лїчить. Е, як би инчого доктора, то, може, й серце не болїло б. І пісні співались би не такі.

Мара. (*Нїби не чуючи, оглядає клуню*). Ну, от значить, тут ми зробимо... партер, там сцену. Так. Ну, бувай здоров. (*Киває йому головою й іде*).

Срібний. А ввечері хочете послухать моїх пісень? (*Підводить ся і йде за нею*).

Мара. А чого ж? Співай собі. Послухаю.

Срібний. Нї, мабуть, менї треба йти в контору та брать рощот.

Мара. (*Здивовано*). Чого так?

Срібний. Так, так... (*Сердито згрібає свої речи*).

Мара. От комік страшенний... та ти справдї?

Срібний. А що ж? Не будете тодї сердитись, що дивлюсь на вас.

Мара. Я й так не сержусь.

Срібний. Ба сердитесь.

Мара. Ну, й сержусь. А ти не дивись. А як хочеш рощитуватись, то й рощитуй ся. (*Велично виходить*).

Срібний. (*Стоїть якусь хвилину, потім швидко йде за нею*).

(*Якийсь час нема нїкого*).

Входять Калїстрат і Віталїй Борисович.

Калїстрат. (*Спочатку заглядає, потім входить, за ним Віталїй Борисович*).

Калїстрат. От побачите, от побачите. Хіба що з собою взяв.

Віталїй Борисович. Щось менї не вірить ся, Калїстрат. Даремно ви мене потягли сюди. (*Дивить ся на годинник*). Менї треба лїкарство приймать.

Калїстрат. Та вверяю вас, Віталїй Борисович, що це настоящій аґітатор-провокатор.

Віталїй Борисович. Ну, от, і провокатор ще.

Калїстрат. Именно.

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Віталій Борисович. Ну, чого б агітатор передягав ся і тайно робив би все, коли всім тепер аґітаторам повна воля, — роби що хоч. На віщо? Ну, подумайте самі.

Калістрат. Ну, а на віщо він має при собі, я вам кажу, пісне, і чипляє на носа, як ніхто не дивить ся? На віщо то?

Віталій Борисович. Та так. Подражає панам...

Калістрат. Е, подражає. А пише на віщо какимись тайними знаками? Бумажечку одну я вчора знайшов. Якісь точки, карлючки, палочки. Настояща каліґрафія, — нічого понять ніззя. Пише вночі, щоб ніхто не бачив.

Віталій Борисович. Не вміє, мабуть, писать і вчить ся.

Калістрат. Е, ні, писать уміє добре. Тут же й словами та буквами дуже порадочно написано. Та от підождіть. Я зараз пошукаю і знайду вам... Одну минуточку. Обнаруженіе таке бачити, що... (*Виглядa з дверей на двір, потім швиденько біжить до одежі Срібного й обшукує*). О! Єсть! Ось-о! І пісне і карлючки. В одному карманї. О! Це, мабуть, їхні прокламації такі. От, звольте! Прочитайте, що тут надлубано, просто одно недоуменіе, а не письмо. (*Тика в руки папер*).

Віталій Борисович. (*Злякано одсуваючись*). Ні, ні, бог з вами, що ви менї даєте його. Там всякого мікробу на йому.

Калістрат. Ах, так, так, я й забув; (*обмахує папер зо всіх боків, розгорта його і підносить до Віталія Борисовича, держучи його перед ним, як книжку*). От, читайте, чиста тайна каліґрафія.

Віталій Борисович. (*Читаючи вражено*). Хм... Ноти...

Калістрат. Ноти? Ото, що співають?

Віталій Борисович. І добре написано... (*Злякано*). Це, знаєте, справдї... Що ж це таке?

Калістрат. А от пісне. От воно! О!

Віталій Борисович. (*З страхом, хапливо*). Ви, Калістрат, швиденько сховайте це назад йому. Ради бога, швиденько (*озирається ся*). А то, як побачить, що ми обшукували, то... ще спалить економію. І не кажіть йому нічого. Ради бога, нічого. Наведе товаришів і повбивають нас тут. Треба якось дуже-дуже обережно спровадить його. Щоб і не догадував ся.

Калістрат. (*Хова назад у піджак пенсне і папер, кида піджак на сїно*). От це називаєть ся свобода. Раньче то взяв би такого товариша, та звязав, та до врадника, та в тюрягу. От тобі каліґрафія, получай. А тепер бій ся даже подозрѣніе сделать його. Теріторія називаєть ся. А спровадить треба, Віталій Бори-

Generated on 2015-07-26 19:50 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

сович, категорически, бо біда буде. Побачите. Він уже намьоки строїв менї, чи не продаємо ми землю.

Віталїй Борисович. Знаєте що Калїстрат, краще ми підемо собі звідси, щоб він не бачив нас тут. А револьвера нема в його?

Калїстрат. Та хто його зна, може, десь і є.

Віталїй Борисович. Ну, то ходїм, там ми подумаємо. (*Спішишь; за ним Калїстрат*).

(*Якийсь час нема нїкого*).

Мара. (*Входить, з незалежним і строгим виглядом, але помітивши, що нїкого нема, здивовано озирається ся, шукає й нарештї тихо кличе*:) Михайле... (*Лягає на сїно лїворуч, кусає сїнину і похмуро задумується ся*).

Андрій Матвієвич. (*Входячи*). А, ось де вона. Так я й знав, що вона буде там, куди її більш усього тягне.

Мара. (*Змішано-сердито*). Чого ж мене сюди тягне? Просто зайшла...

Андрій Матвієвич. Та ну, ну, не соромтесь, Марино Віталївно, що ж тут такого? Навпаки, менї особисто дуже подобаєть ся ваша сміливість, завзятість. Ол-райт! Зовсїм по американськи. Так і треба. Так і треба. Можно у ваших ніг схилити свою голову?

Мара. Я абсолютно не розумію, що ви говорите. Нїкуди мене не тягне і... я просто не розумію.

Андрій Матвієвич. (*Здивовано дивить ся на неї*). Та чого ж ви червонїете так, і сердитесь?

Мара. Хто червонїе? (*Сердито кида в його сїном*). То ви червоний, як перець...

Андрій Матвієвич. Уся червона. Ол-райт, або по нашому побий мене бог, червона. А що ж буде з вас, як ви тут будете грать? Коли червонїете перед порожнїм партером і єдиним прихильником вашого таланту, то що ж буде тодї? Та ви ж палатиме, ви клуню спалите. Це небезпечно, Марино Віталївно.

Мара. (*Раптом весело, закотисто сміеть ся і обсипає сїном Андрія Матвієвича*).

Андрій Матвієвич. Абсолютно нїчого не розумію: то сердить ся, то виробляє таке, що тільки розцїлувать та й годї.

Мара. Слухайте, Андрію Матвійовичу.

Андрій Матвієвич. Слухаю, Марино Віталївно.

Мара. Нї, я дуже-дуже серіозно хочу з вами поговорить.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Андрій Матвієвич. Ол-райт. Або по нашому: добре.

Мара. От що: опишіть менї, що таке любов?

Андрій Матвієвич. Хм. Це, справдї, серіозна штука. А ви хіба самі не знаєте?

Мара. Як би знала, не питала б. Ну!

Андрій Матвієвич. Хм, насамперед, дозвольте вам сказать, чудесна Марино Віталївно, що нїяк описання нїчого вам не опишуть. Треба, щоб ваше власне серденько таке описаннячко зробило, щоб самі ваші губенятка прошепотїли.

Мара. (*Перекривлює його солоденько*). „Дю-дю-дю“, розкис. Я вас серіозно питаю, а ви менї зюзюкаєте тут. Ви менї скажіть: чи може буть, щоб... Я одержала листа від одної своєї подруги, вона пише, що здаєть ся, демократично закохалась.

Андрій Матвієвич. Здаєть ся, демократично закохалась? Оце цїкаво. Як же це так демократично?

Мара. Ну, як. Звичайно, як: у демократа, у робочого з фабрики.

Андрій Матвієвич. А-а? Це таки, справдї, демократично. Ну?

Мара. Так от, чи може це буть?

Андрій Матвієвич. А чого ж? От же ваша подруга закохалась.

Мара. Ну, так. Але вона сама не знає, чи закохалась чи нї. І що їй робить?

Андрій Матвієвич. Становище, дїйсно, невилазне.

Мара. Не може ж вона за його заміж вийти? Правда? Це ж було б зовсїм... неприлично і глупо? Правда?

Андрій Матвієвич. Та розумного не дуже багато, але любов взагалї Марино Віталївно нїчого спільного з розумом не має. Розум сам по собі, а вона сама по собі.

Мара. І потім він же зовсїм простий, неосвічений чоловік. Як же вона з ним буде цїлуватись?

Андрій Матвієвич Так, це без освіти нїяк неможливо зробить... от задача.

Мара. Може б вона наперед освіту йому дала? Га?

Андрій Матвієвич. А потім уже цїлувалась? Розумієть ся, і так можна.

Мара. Андрій Матвієвич, я з вами цїлком поважно розмовляю.

Андрій Матвієвич. (*Стараєть ся бути серіозним*). Позвольте, Марино Віталївно, а вона ж, дїйсно, закохана у його? Чи

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

тільки здаєть ся? Звідки в неї таке підозріння, що вона закохана?

Мара. Ну, я не знаю... Здаєть ся їй, от і все.

Андрій Матвієвич. Здаєть ся. А чого менї не здаєть, що я закоханий у ту стару діжку? Щось же вона та почуває? Хочеть ся їй пригорнутись до його, обнять, поцїлувать, замирає серце, як дивить ся на його?

Мара. Мабуть. Звідки я знаю? А хіба то і есть любов, коли от-так...

Андрій Матвієвич. „Коли от-так", то то і есть любов.

Мара. Ага... (*Задумливо кусає сїнинку*). Ну, а що ж їй робить?

Андрій Матвієвич. Цїлувать, обнїмать, пригортатись. А там побачить, чи освіту давать йому чи одставку.

Мара. Але ж він простий робочий. Демократ.

Андрій Матвієвич. Всї ми просто люди, Марино Віталївно. А на віщо ж вона закохалась у простого? Сама винна. Ну, хай покине, як може.

Мара. (*Мовчить і думає*). Ну, я так їй і напишу.

Андрій Матвієвич. Ну, а ви, Марино Віталївно, ще не пробували кохати нї демократично, нї аристократично? Га?

Мара. (*Встає і кида в його сїном*). Багато будете знать, зовсїм лисим будете.

Срібний. (*Швидко входить, заклопотано*): Панночко, можна вам два слова по секрету сказать?

Мара. (*Дуже здивовано, холодно*). Менї, по секрету?... Добре.

Андрій Матвієвич. А щом там таке?

Срібний. Та вам панночка потім, як схочуть, самі скажуть.

Андрій Матвієвич. Значить, менї вийти? Ол-райт. (*Виходить*).

Мара. Ну, який секрет, говори швидче. (*Старається не дивитись на його і бути суворою*).

Срібний. Тільки що мужики з села сказали менї, що до вашого тата приїхав еврей купувать землю. Сьогодня ввечері вони нїби мають у двох їхати в город робить запродажню. Так от селяне рішили обох їх арештувать по дорозї. От, перекажіть, як хочете, це панові і скажіть йому, щоб він цього не робив.

Мара. (*Гордо*). За що ж арештувать? Хіба ми не маємо права продать свою землю.

Срібний. Селяне вважають, що земля їхня, бо вони її обробляли весь вік.

Мара. Ваші селяне — дурні і більше нїчого. Нехай тільки спробують арештувать.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. І спробують, і арештують, і буде багато негарного. Краще б цього не робить.

Мара. Ну, що краще, то вже наше діло. Вони не мають права однімать чужу землю.

Срібний. Та вона ж не чужа, а їхня. Вони ж її обробляли, а не ваш тато.

Мара. Мій тато їм гроші за те платив.

Срібний. А ті гроші де він брав? Сам заробляв?

Мара. Ну, я з тобою про це балакать не буду. Ти сам такий, як селяне.

Срібний. А яким же менї буть? Як пани?

Мара. Та як ти смієш зо мною так балакать?

Срібний. От так собі балакаю та й годї.

Мара. Ти, мабуть, сам і навчив мужиків. Ти грамотний?

Срібний. Та трошки грамотний.

Мара. У школї був чи так навчив ся?

Срібний. Та трошки був і в школї.

Мара. Ти знов своє „трошки“?

Срібний. А що ж менї казать: багато? Трошки арихметики, трошки математики, трошки по латини, трошки по французьки...

Мара. Ти по латини й по французьки?

Срібний. Уй, мадемуазель.

Мара. (*Вражено дивить ся на його*). Ти вмієш по французьки?

Срібний. Уй, тре пе, мадемуазель. Трошки.

Мара. Де ж ти... де ж ви вчились?

Срібний. Та так... то там, то там...

Мара. (*Несміло*). Може, в ґімназії?

Срібний. Нї, так... сам собі.

Мара. Дуже дивно... А чого ж ви... чого ж ти служиш за садовника?

Срібний. А чого ж менї не служить? Та ще там, де ви. Вік би служив і нїкуди б не пішов.

Мара. А ти ж хотїв піти?

Срібний. Хотїв та не можу. І проженете, то не піду. Сяду за вашим двором і сидїтиму там, аж поки не помру.

Мара. (*Зирка на його, засоромлюєть ся, хмурить ся й одходить. Раптом суворо, підходячи до його*). А ти перевязки не робив сьогодня? Болить?

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. Нї, не дуже.

Мара. Треба перевязать. Хочеш, я перевяжу?

Срібний. Хочу... Бо щось справдї поболює.

Мара. Ну, давай руку. Марля єсть у тебе?

Срібний. Єсть, там на сїнї.

Мара. (*Обережно розвязуючи бинт*). Ти скажи, як болїтиме. Чуєш?

Срібний. Аби од вашої руки...

Мара. Все одно. Болить однаково.

Срібний. Ой, нї. Буває поганий біль і солодкий біль. (*Обережно бере другою рукою її руку, що розвязує бинт*).

Мара. Боляче роблю?

Срібний. Так боляче, що вся душа співає...

Мара. (*Слабо і нїжно*). Ну, може вже розвязувать?

Срібний. Нї, ще трошки нехай поболить так... (*Несмiло цїлує руку*).

Мара. (*Визволяючи руку, шопотом*). Що ти робиш? (*Засоромлюється і виходить*).

Срібний. (*Благаючи*). Панночко... Маро.

Мара. (*Злякано озирається і ще швидче виходить*).

Срібний. (*Сам. Стрiмується, щасливо смiється, кидається на сїно, качається. Потiм сїда і голосно, радiсно спiває*): Ой, зiйди, зiйди, ясен мiсяцю...

Калїстрат. (*Входить, iронiчно посмiхаючись стоїть і слухає*). Ач, який нещасний ранений. Як мучить ся, бiдний.

Срібний. (*Схоплюючись на ноги, весело*). Калїстрату Митрохвановичу, гофмейстеру і шталмейстеру всього панського двора моє шанування.

Калїстрат. (*Строго й поважно*). Ну, ти пожалуста без недоуменїй менї тут.

Срібний. Та яке ж тут, Калїстрат Митрохванович, недоуменїе, коли все так ясно та гарно?

Калїстрат. Та що й казать, не пагано пристроїв ся. Так от що, голубчику, забирай з собою своє лахмiття та йди в контору.

Срібний. На вiщо, шановний гофмейстер?

Калїстрат. Там побачиш.

Срібний. Театр для панночки будете робить? Га, шталмейстер?

Калїстрат. Я тобi як дам „шталмейстер“, так аж за воротьми заскавчиш. Забирай свої наївні вещи сцюдова, говорю тобi.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. Можна, господін гофмейстер. Це можна. Значить, разом в конторі житимем? Чудесно. (*Бере клунок, піджак і пальто*).

Калїстрат. Поживеш, поживеш.

Срібний. От і все моє добро. Карета готова, шталмейстер?

Калїстрат. (*Іде в двері*). Іди, іди, повезуть тебе в каретї.

Срібний. (*Закинувши клунок за плечі, співає.* „Ой зійди, зійди, ясний місяцю“... (*Виходить*).

Завіса.

Дїя четверта.

(*Лїворуч — рів панського саду з хвірткою. Праворуч — старий поломаний вітряк. Біля його старий млиновий камінь. Просто поле і внизу село. Місячний ясний вечір. На селї глухо чути звуки весїльної музики.*)

Срібний. (*Сидить на каміню в сумній задумі, біля його лежить клуночок, пальто і піджак. Зітхає й озираєть ся. Потім виймає пенсне й пильно придивляєть ся. Чогось злякавшись, швиденько, ховає пенсне й хапаєть ся за клунок. Заспокоюєть ся і знов сидить в задумі*).

Голоси Мінодори Маркіяновни, Ромчика і Присї в саду (*спочатку здалека, потім все ближче і ближче:*) Маро... Ма-ро-о... Панночко.

Срібний. (*Хапа свої речі й лїзе у млин*).

Мінодора Маркіянівна. (*З льорнетом коло очей, пильно придивляючись, виходить з хвіртки, за нею Ромчик і Прися*). Ромчику, не смій одходить од мене. Присю, ти йди в той бік, а ми в цей... (*Гукає*): Маро...

Прися і Ромчик. (*Разом*). Панночко... Маро...

Прися. Їй богу, вони десь у саду. Сидір казав, що бачив щось біле за альтанкою.

Мінодора Маркіянівна. Але ж нема її там... Боже мій, Боже мій. Іди шукай, Присю. Ромчику не одходь, я тобі кажу.

Ромчик. Та не вкрадуть же мене.

Мінодора Маркіянівна. Ради Бога, хоч ти вже помовчи. Ходїм туди за ним... Маро... Гукай, Ромчику.

Ромчик. Маро... Маро, чортова паро, де ти?..

Мінодора Маркіянівна. Романе? Що це за вирази?

Ромчик. Ну, а де ж вона дїлась? (*Зникають за млином*).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Прися. (*Підходить до млина*). Панночко! (*Озирається і сходить по східцях у млин, боязко зазираючи туди, несміло:*). Панночко, ви тут?

Срібний. (*Зявляючись у дверах*). Ту-ут.

Прися. (*Злякано*). Ой, рятуйте, хто це?

Срібний. Тшш. Це я.

Прися. Ой, матінко, так перелякав, що трохи не покотилась униз. (*Радісно*). Та ти ж чого тут сидиш? За що тебе рощитано?

Срібний. Калїстратові не вподобав ся, мабуть. А що це ви панночку шукаєте? (*Голос Ромчика*). Присю. Є-е?

Прися. Ховай ся, ховай ся швидче. Я потім прийду.

Срібний. (*Швидко зникає в млині*).

Прися. (*Поспішно сходить вниз*).

Ромчик. (*Вибігає з-за млина*). З ким ти балакала? Там Мара?

Прися. Еге, Мара. Як вилетїла сова, так я з страху трохи не покотилась звідти.

Ромчик. А з ким же ти гомонїла тут?

Прися. Та з совою ж, щоб вона йому погибла, проклята. Серце от-от аж не вискочить через неї, лупасту.

Ромчик. (*Регоче*). А ми думали, ти Мару знайшла. (*Раптом обнїмає Присю*).

Прися. Та одчепіть ся, паничу. Отто, дивить ся, славно як. (*Однима його*).

Ромчик. (*Не одстаючи*). От сердита яка.

Прися. Паничу. От їй богу, закричу, буде вам тодї. Одчепіть ся. Ач як гарно. Самі взуть ся не можуть, а до дївчат чипляють ся.

Ромчик. Ух, сердита яка... Так нема ж уже твого садовника, чого задаєш ся?

Голос Мінодори Маркіянівни. Ромцю!

Прися. Біжіть, он гукають вас. А то зараз же в ванну посадять.

Ромчик. Оввa. Боюсь я дуже. От візьму та й утїчу, як Мара.

Голос Мінодори Маркіянівни. Рома-ане.

Ромчик. Та йду. (*Тихіще*). І чого б я кричав? Подумаеш. (*Невдоволено іде за млин*).

Прися. (*Робить знак Срібному, що обережно виставляє голову, шопотом кидає:*) Я потім прийду. (*Голосніще з заздрістю:*) А на

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

селї, чуєш, як весїлля справляють? От чорти... (*Одходить і гукає:*) Панночко... Та панночко ж... (*Зникає по другій бік млина*).

(*Все глухіше чути гукання. Музика грає. Гавкають собаки на селї*).

Срібний. (*Обережно виходить на ганок і сїдає, спустивши ноги й надївши пенсне та приглядаючись навкруги*).

Єлеонський. (*З хвіртки, озираючись, прямує до млина*).

Срібний. (*Ховаєть ся*).

Єлеонський. (*Тихо*). Це я, Льоню... Це я...

Срібний. (*Виходячи і сходячи вниз*). Що ж ти так довго не приходив? Де ти був? Що там сталось? Чого то шукають Мару?

Єлеонський. Чекай... Чекай... (*Схвильований*). Чекай, голубчику. (*Тут такі дїла. Мара розумієш, зникла*).

Срібний. Та чого? Що сталось?

Єлеонський. Не знаю. Сам не знаю. Здаєть ся, через тебе. Взагалї, я нїчого не розумію. Вона вже по обідї була якась чудна. Якась не то весела, не то сумна. Взяла коня і поїхала кудись сама. Ще до твого рощоту. А приїхала тільки ввечері. Ну добре. А Віталїй Борисович як раз хвилин за двадцять виїхав з євреем у город.

Срібний. Ага, таки виїхав?

Єлеонський. Виїхав, виїхав. Ну, от, Мара для чогось звелїла Присї покликать тебе. Щось там про троянди сказать, чи що. А Прися їй, розумієть ся, і каже: рощитали нашого садовника. „Як, хто, коли?“ А пан, каже, та Калїстрат. „За що?“ „А я знаю?“ Ну Мара зараз же до Мінодори Маркіяновни. „За що, через що?“ „Він, каже та, аґітатор, він підмовляє селян, щоб забірали нашу землю“. Необережно ти, Льоню, необережно, голубчику, поводив ся. А Мара, розумієш ти, як одпалить їй: „Ну так що, каже? І хай забірають, бо то їхня земля, а не наша. І за це чоловіка прогонять не можна. Та ще раненого, та ще який урятував життя. Це подло, це паскудно“. Тут Мінодора Маркіяновна, розумієш, трохи не впала від несподїванки. А потім як накинеть ся на Мару, як закричить. А та собі, Ромчик собі. Мопсік і Фоксік у гавкіт. Прися в сльози. А я тільки сижу за столом та з перестраху вино пю. Сам не помічаю.

Срібний. А небійсь уксусу не випив? З перестраху?

Єлеонський. Е, нї-і. Ну словом, крик, гвалт. Тодї Мара як схопить ся та в кабінет Віталїя Борисовича: схопила, розумієш, з стїнки револьвер та на конюшню. „Сїдлай“. Ми за нею. „Куди, що вона задумала?“ І розумієш, що вона сказала: „Я, каже

Generated on 2015-07-27 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

коли так, то сама дожену тата і арештую його". Мінодора Маркіянівна аж лорнет у гній упустила, як почула. А та на коня та на село.

Срібний. Ну, та й молодчина ж чорт його зна. От королевна, чисто королевна. Ну, ну .. Ах ти господи.

Єлеонський. Ну, та здаєть ся, духу таки не хопило. Не поїхала сама арештовувать. Прилетіла тільки на село, у комітет та й каже: „Так і так, мій батько, мовляв, оте й те хоче зробить. Так от, нате вам мого коня, револьвера, та біжить за ним арештуйте. А я, каже більше не дочка їм". Та й пішла. За Віталієм Борисовичом зараз погнались, а вона десь зникла. Оце ми й шукаємо її. Можливо, що взяла та й пішла пішки у Київ. Вона може це. Вона така.

Срібний. Хм, от чорт його зна. Чом же ти їй не сказав, що я тут?

Єлеонський. Та куди там було говорить? Та й що їй з того, чи ти тут чи ні? Дуже ти їй потрібний. Тут прінціпіальна, розумієш, справа. Тут перелом усього світогляду. От в чому річ.

Срібний. Е, розумієш ти багато. Перелом... перелом переломом, а сказать їй треба було. Хм, що ж його чорт його зна робить? Ти гадаєш, що вона могла піти просто в Київ? А якою дорогою треба йти? (*Озираєть ся*). Де мій клунок, чорт його зна?

Єлеонський. Та могла піти... Але кажуть, що нїби її бачили десь у полї чи поза садом.

(*Чути гукання Мінодори Маркіяновни і Ромчика*).

Єлеонський. Тш. Мінодора Маркіянівна йде.

Срібний. А, надокучила вона менї. Лазить тут. (*Спішить у млин*).

Єлеонський. (*З тиха*). Ти сиди, Льоню, тихо, не вилазь. Я прийду ще вночи. Їсти не хочеш?

Срібний. Не хочу. Але от що; ти менї чогось на дорогу принеси. Може, я чорт його зна, смальну просто на Київ.

Єлеонський. За Марою?

Срібний. А що ж.

(*Гукання ближче*).

Єлеонський. Почекай, може, вона ще знайдеть ся. Ну, та я ще прийду.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. На всякий випадок захопи хлїба, сала. Уксусу не бери, а як вина з перестраху пляшечку достанеш, я лаять ся не буду.

Єлеонський. (*Сміючись*). Добре... Ховай ся... (*Одходить*).

Мінодора Маркіянівна і Ромчик. (*Виходять з за млина*).

Мінодора Маркіянівна. (*Придивляючись з льорнета*). Хто там? Ти Маро?

Прися. То панич Наум Наумович.

Єлеонський. Це я, Мінодоро Маркіянівно. Що, немає й там?

Мінодора Маркіянівна. (*Знесилено*). Нема. Ах, ця дївчина. Ах, ця дївчина. Це щось страшне. Де ж вона, Боже мій? Вона ж голодна, немита. Це страх що таке. Присю, що ж ти крутиш ся, тут, іди швидче до-дому, може, панночка вже там.

Прися. (*Що підійшла до млина*). То я... я ще хочу тут десь пошукать. Може вони в млинї.

Єлеонський. Нї, нї, Присю, в млинї немає, я тільки що дивив ся.

Прися. А може, вони заховались там де небудь?

Мінодора Маркіянівна. Ах, Господи. Та говорять же тобі, що дивились. Іди, кажу тобі, та приготов там Ромчику ванну.

Ромчик. О, знов ванну...

Мінодора Маркіянівна. Романе... Іди ж, Присю. (*Прися одходить од млина*).

Ромчик. Ну, то й я піду з Присьою, поможу їй.

Мінодора Маркіянівна. Ти підеш зо мною. Прися й сама вправить ся.

Прися. (*Неохоче зникає в хвіртцї*).

Ромчик. (*Сердито бє ногою камінчик*).

Мінодора Маркіянівна. А ви в клунї шукали, Наум Наумович?

Єлеонський. Нї, не заглядав.

Мінодора Маркіянівна. Може, вона там? Ходїмте подивимось? (*Іде в сад*).

Єлеонський. Ходїмте? З охотою. (*Делїкатно розчиняє перед нею хвіртку й пропускає наперед*).

Мінодора Маркіянівна. О, Господи, яка дївчина! І в кого вона вдала ся така! Це ж страх що таке. (*Зникають*).

Ромчик. (*Сердито показує матері язика і йде за ними*).

(*Музика з села стає чутнїщою, нїби наближаючись*).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. (*Тихо виходить з за млина, сходить по східцях і зтомлено сїдає на горішнїй приступцї ганку*).

Срібний. (*Обережно висуває голов/ й придивляєть ся. Чіпляє пенене*).

Мара. (*Здригуєть ся од його руху й трівожно озираєть ся*). Хто тут?

Срібний. (*Швидко хапа всїєю рукою з носа пенсне й ховаєть ся в млин*).

Мара. Хто тут?

Срібний. (*Виходить*). *Це я. Добрий вечір*).

Мара. (*Здивовано, але холодно*). Ти... Що ж ти тут робиш?

Срібний. Нїчого. Сижу собі.

Мара. (*Суворо*). За що тебе рощитали?

Срібний. Не знаю.

Мара. Як не знаєш?

Срібний. Та так. Привели в контору, дали паспорта, заплатили за місяць уперед і сказали, що я можу йти собі на всї боки.

Мара. Але через що ж?

Срібний. Не знаю. Не казали. І я інтересував ся, та не сказали.

Мара. Чого ж ти не йдеш до дому?

Срібний. А хіба я не дома? Де ви, там і дом мій.

Мара. (*Раптом обурено*). Ну, ти зо мною таких балачок не заводь. Що це таке? Нахаба!

(*Пауза*).

Мара. (*Суворо*). Ти тут і думаєш ночувать?

Срібний. Як не проженуть, то переночую.

Мара. Хм... А під млином ти не міг би лягти? Там сухо? А я ляжу в млинї. Я не прогоняю тебе, я прошу помінять ся зо мною.

Срібний. То прошу, прошу дуже. А ви хіба до дому не підете?

Мара. Нї.

Срібний. (*Хоче щось спитать, але не одважуєть ся*).

(*Пауза*).

Срібний. (*Несміло*). Тільки вам там твердо буде. Дозволите менї підстелить вам моє пальто? А в голови клуночок.

Мара. А тобі ж що буде?

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Срібний. Е, я знайду собі. На землї мягко. То на дошках твердо, а на землї мягче як на перинах. Ій-богу.

Мара. Дякую. (*Помовчавши суворо*). Я посварилась з батьками і до дому більше не вернусь. А завтра поїду в город... До родичів.

Срібний. Он як... Хм. (*Хоче щось спитать і не сміє*).

(*Пауза*).

Мара. Ти не знаєш, скільки получають робітниці на фабриках?

Срібний. Не знаю. Та, мабуть, тепер з 300—400 в місяць.

Мара. А це мало чи багато?

Срібний. Хм: До війни 30 — 40 получали.

Мара. А-а? Значить, це нїчого? Ну, а як вони живуть? У їх ванни есть?

Срібний. А чого ж? Налье в таз води, от і ванна.

Мара. Ах, он як? Хм. А кімнати окремі є?

Срібний. А чого ж? Тільки в кімнатї живе душ пять — шість,

Мара. Ой, як же це можно? Це ж страшно не гігієнічно. І брудно, правда?

Срібний. Та вже як живе пять душ, то чисто, як в олтарі, не буде.

Мара. Хм. (*Пауза*). Це моя одна приятелька поступила на фабрику. Закохалась у робочого й вишла за його заміж. Ой! Не дай бог!

Срібний. Хіба вже так страшно?

Мара. (*Холодно*). Я думаю. Як же вона житиме з ними? Вони, грубі, пяні, неосвічені, лають ся, плюють ся. Це пять душ в одній кімнатї. Нї ванни, нї одеколону. Страх один.

Срібний. Мабуть, як є любов, то й це не страшно.

Мара. (*Сердито*). Любов, любов. Вона не через любов, а просто так... дурна, от і все. Ну, ти йди собі. Я втомилась і хочу лягти. А пальто твоє чисте? Простинь у тебе нема?

Срібний. Нї, нема.

Мара. Як же ти спиш без простинь? Ти ж садовник.

Срібний. Та так... А пальто?.. Де ж воно може буть чистим, як валяєть ся по землї. Мабуть краще вам іти додому, панночко, та, в мягенькому, чистенькому лягти спати. Ій богу. (*Мара стоїть в суворій задумі*). Що ви будете валять ся тут у млинї? Тут всякі мікроби, і в пальтї у мене, і на підлозї.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. (*Рішуче повертається до дверей млина*). Ну, де твоє пальто? покажи.

Срібний. От сюди. Обережно, тут старе колесо лежить. (*В млинї*). От пальто, а тут в головах клуночок. Може сїна з току принести?

Мара. Сїна не треба. А ти клунок положи до порогу, я хочу, щоб менї місяць у лице світив.

Срібний. Добре, можна... От так буде нїчого.

Мара. Ну, тепер іди собі. Дякую.

Срібний. Добра-ніч.

Мара. Добра-ніч.

Срібний. (*Сходить у низ*).

Мара. А ти під млином будеш?

Срібний. Я під млином. От тут. Я буду вас стерегти.

Мара. Тільки нїкому не кажи, що я тут. Чуеш? А то мене шукають...

Срібний. Нї, нї, не скажу, будете вже спокійні.

Мара. Ну, добре. (*Лягає й повертається лицем до місяця*).

Срібний. (*Ходить побіля млина, короткозоро приглядаючись до вевою. Потім ляга на землю під ганком і спочатку тихо, потім трошки голоснїще співає*):

Гей, не спить ся, не лежить ся
І сон мене не бере,
Гей, пішов би до дївчини,
Так не знаю, де живе
Світи, світи, місяченьку,
І ти, ясная зоря,
Та прокладай дороженьку
Аж до милої двора.

Мара. (*Підводить ся на лікгю й уважно слухає. Потім встає й виходить на ганок. Коли Срібний замовкає, вона ще трохи жде, а потім тихо гворить*): Ну, що ж ти замовк?

Срібний. (*Сидить сумно задумавшись. На питання Мари, жадно озираеть ся й встає*). А я вам не заважаю спати?

Мара. Нї. А ти гарно співаеш. Не так, як парубки, а як справжнїй артист. Ну, заспівай ще.

Срібний. (*Раптом з гарячим сумом*). Ех, панночко, заспівав би я вам, не так, чорт його зна, коли б... (*замовкає*).

Мара. Коли б що?

Срібний. Нїчого. Ех, панно Маро, панно Маро... Ну, та хай буде так. Хай буде.

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мара. А ти ж обіщав менї, що сьогодня ввечері заспіваєш своєї пісні. Забув?

Срібний. Я то не забув, а от...

Мара. Ну, то й заспівай.

Срібний. Е, на віщо? Не треба. (*Маха рукою й сїдає на камінь, похилившись*).

(*Чути далекий гуртовий спів на селї*).

Мара. (*Якийсь час мовчки стоїть і дивить ся на Срібного. (Потім тихо отходить у низ і підходить до його. Якийсь мент нерішучо стоїть*).

Срібний. (*На мить озираєть ся, дивить ся на неї і знов похиляєть ся*).

Мара. (*Тихо, винувато*). Я тебе чим небудь образила, Михайло?

Срібний. (*Не міняючи пози*). Чим же ви можете мене образити?

Мара. А чого ж ти такий став?

Срібний. (*Мовчить*).

Мара. (*Обережно, нїжно гладить його по голові*).

Срібний. (*Обертаєть ся, бере її руку й починає жагуче, швидко цїлувати*).

Мара. (*Злякано, слабо*). Що ти? Що ти?.. Михайло, не треба... Михайло...

Срібний. (*Встає, гаряче, майже брутально обіймає й впиваєть ся довгим поцїлунком*).

Мара. (*Спочатку слабне, потім починає сильно пручатись. Вирвавшись однима і шопотом, зхвильовано з жахом говорить*): Що ти зробив? Що ти зробив?

Срібний. Маро, послухайте, я не садовник, я...

Мара. (*Не слухаючи, здивовано*). Господи, що ж тепер буде?

(*За млином близько чути гомін голосів. Сміх, наспівування і бренькіт скрипки*).

Мара. Сюди йдуть. Тїкай звідси швидче. Я не хочу, щоб нас тут разом побачили. (*Сердито*). Тїкай, я тобі говорю.

Срібний. Та куди ж я втїчу, чорт його зна?

Мара. Куди хочеш. Швидче. (*Біжить у млин*).

Срібний. (*Озираєть ся і прямує в сад*).

(*Гомін наближаєть ся. Зза млина зявляєть ся гурт дївчат, молодих парубків, салдатів. Серед них Молода і Молодий. З ними ж музика: скрипка, бубен і флейта.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Молодий. (*В салдацькій блузі й соломьяному брилі*). Стой, команда. Перед панським домом нада смотр зробить. Чи всі тут? (*Озирається ся й шукає очима Молоду, нїби не помічаючи її поруч з собою*). О, а де ж моя жіночка маленька? Рятуйте, жінку загубив. (*Сміх*).

Голоси: Очі взуй.

А в кишені нема?

А щоб тебе. От так молодий.

Молодий. (*Нїби побачивши Молоду, здивовано, радісно обнімає*). О. Ось вона. Тю. Де ж це ти була? Га? Стой, команда, не шукай, знайшлась жінка.

Парубок (*у глибоких нових калошах, поважно, помалу*). Хлопці, ставлю вопрос на галасування: Хто з старою панїею танцювать буде?

Голоси: Галасуй ти з нею.

А хто ж як не молодий?

Молодий з панїею, а молода з паном.

Парубок у калошах. Так пана ж нема. Нехай Юхим привезе його нам. (*Сміх*). Так дозвольте менї з панїею вальця прогаласувать? (*Сміх*). Давно вже я, братця, накидав оком на неї. (*Раптом змінивши тон, жваво, бурхливо хапа одну з дівчат*). Ех. Музиканти, галаснїть польки, щоб аж стара панї там підскочила.

Голоси. Польки, польки... З дрібочками... (*Хапливо стають у пари, сміх, викрики*): „Куди? Не твоя. Не хочу, я з ним. Петре? Де ти? І т. и.).

(*Музика грає, танцюють з серйозними обличчями, поклавши руки одне одному на плечі. Молодий і Молода танцюючи шепочуть ся*).

Парубок у студенському картузі. Стой, команда. Ставлю вопрос на галасування: а чи не розкласти нам вогнища? На якого біса стоятиме отой трухлявий млин? Тепер автономія.

Голоси: А правда. Ламай, хлопці.

Кидай танцювать.

Дівчата, ламай млина.

(*Усі з сміхом кидають ся до млина й легко одламують дошки й зносять до купи*).

Парубок у калошах. Сюди клади. Куди сунеш? Давай, давай більше. Так його, старе лубя. Стій, годі, складайте тепер у бік. Давай хто бамажки. Сірники есть. Сам платив за коро-

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

бочку сїм копійок. На бамажку. Дївчата, обступіть спідницями, щоб вітер не дув.

Дївчата: Еге, щоб підпалили.

Ставай, дївчата.

Катре, в тебе спідниця, як попова ряса, розіпни.

Парубок у калошах. (*Запалюючи*). Тихо, дівчата, а то од вашого галасування аж дрова підскакують. (*Запалює*). О, тепер розступить ся, нехай вітром продме.

Голоси: Ач, як славно горять панські млини.

Парубок у калошах. Товариші. А менї дозвольте з панночкою станцювать. От молодця панночка. Не панночка, а чисто як на подобіе гражданка.

Голоси: Записать її у комітет наш.

У селянську спілку.

Заміж її за Кіндрата.

Парубок у калошах. Но, хлопцї, як заберем землю, а пан буде квасом торгувать, то ми їй усадьбу і двадцять десятин дамо. Хай живе.

Голоси: Їй можна.

Дать. Согласні.

Молодий і Молода. (*Тим часом обнявшись тихенько прокрадають ся у млин*).

Молодий. (*На ганку, побачивши в глибинї Мару*). Тю. Що воно там?.. Хлопцї, дївчата. У млинї щось біле сидить.

Молода. (*Злякано*). Ай, рятуйте. (*Кидаєть ся назад*).

Серед гурту сміх, крики: Та лови, то відьма.
Бий на відлїт... За хвоста хапай, за хвоста.
Тїкаймо, дївчаточки... (*Біжать до млина*).

Молодий. А-гей, ти там у млинї. А ну, вилазь. Наставляйте руки, хлопцї, та ловіть, як летїтиме... Гей, виходь, швидче.. Іде, іде.

Мара. (*Являєть ся в дверях, сердито*). Ну, чого Вам? Підняли галас. Самі ви відьми.

В гуртї шопіт: Панночка... Панночка...

Молодий. (*Знявши бриля*). Звинїть, панночко, ошибка вийшла. Я думав, що то хтось з наших дївчат. А ми це до вас їдемо. По старому нашому звичаю. Женив ся та весїлля справляємо. Може буде ваша любезность погулять з нами?

Мара. (*Весело*). З охотою. От як гарно горить!

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Молодий. Музиканти. Грай марша. Живо. Дай дорогу, куди налїзли? (*Спиха всїх з ганку*). Музика швидче.

(*Музики порадившись, грають марша*).

Мара. (*Весело сміючись, сходить вниз*). А ну, де той, що хотїв зо мною вальса „галасувать“? А-ну.

Голоси. Микита... Микита. Де Микита? Виходь... Микита.

Пар. у ст. картузї. (*Засоромлений, виходить*).

Мара. Ти хотїв зо мною танцювать?

Пар. у ст. картузї. Та то ж я жартував...

Мара. А я хочу справдї. Ну, давай. Ти ж умієш вальса?

Пар. у ст. картузї. Нї не вмію. (*Сміх в юрбі*). Голоси: От так задав ся. Танцював Микита...

Мара. А що ж ти вмієш? Козачка умієш?

Пар. у ст. картузї. От козачка вмію.

Мара. Ну, давай козака.

Молодий. Музиканти. Козачка. Хлопцї, дївчата, розсуньтесь.

(*Музика грає козака*).

Мара і Парубок. (*Ждучи стоять і дивлять ся одне на одного*).

Мара. Ну? Що ж ти?

Голоси: Та він і козака не вміє. Тю. Тянїть його може він розбіжить ся.

Парубок. Хто не вміє? Я? Я тільки стїсняюсь, а то б... (*Кида картузом об землю і пускаєть ся в танець*).

Мара. (*Сміючись і захопившись за ним*).

Срібний. (*Під час танцю виходить з саду, дивить ся, потім швиденько вийма папер і починає записувати танець*). Його помічають, штовхають одне одного лїктями, одсувають ся, шопочуть ся. Нарештї, хтось голосно кричить:

А дивіть ся, садовник у земство нас приписує. (*Всї злякано повертають ся, музика вривається, музиканти одсувають ся назад*).

Голоси: Хто йому дав право? А ну, гей ти. Що записуєш?.. Дївчата тїкаймо...

Мара. Яке земство? Михайле, що ти там записуєш? Іди сюди.

Срібний. Та то я, панночко, хотїв на ноти козачка записать. А вони земство вигадали.

Мара. А ти й ноти писать умієш?

Срібний. Та трошки. Як співав у церквї то вивчив ся.

Голоси: Стійте, хто се гукає. Хтось іде з дороги... Що воно?.. Когось нїби несуть... (*Всї озираєть ся назад. вилядають ся*).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Голоси: Юхим іде... І Василь... Пана ведуть. (*Поглядають на Мару*).

Мара. (*Напружено чекає*).

(*З-за млина виходять Андрій Матвієвич, Мойсей Абрамович і Калістрат, несучи Віталія Борисовича. Перші два по переду, Калістрат піддержуючи за плечи. По боках ідуть Солдат і Юхим. Перший з рушницею, другий з револьвером*).

Мара. (*Кидаючись до них*). Боже мій. Що сталось? Таточку!

Віталій Борисович. (*Стогне*).

(*З саду зявляєть ся Єлеонський, злякано дивить ся, підходить до Срібного; шопочуть ся*).

Андрій Матвієвич. (*Захакавшись, сердито*). Ага, що сталось? Ногу зломив. От що. Пустіть з дороги. Сюди, Мойсей Абрамович, Калістрат, на камінь. Поможіть ви, джентльмени. Повилупцювали очі. (*Хлопці кидають ся помагать*). Тихше, тихше. Олрайт. Так кладіть обережно. Садовіть, садовіть. От так.

Мара. Як це сталось?

Андрій Матвієвич. (*Витираючи піт*). Ху. А от так і сталось. Дякувати вам та от цим сіньорам. (*Показує на Солдата і Юхима*).

Солдат. Ми не винуваті: ми, так сказать, як тепер Територія і резолюція, так не можем, щоб нашу землю спродавали. Ну между прочим нїкаких контрібуцій делать не хотїм. Тільки вернуть назад. А вони злякались, вистрибнули з екіпажа і зломили ногу. Так чим ми винуваті?

Андрій Матвієвич. Ну, от і буде вам тепер контрібуція. Підождіть. За розбой вас по головці не погладять.

Юхим. Та ж ми ж разбою нїякого не робили. Йй-богу, браця не робили. Ми ж понїмаєм, що раз Антономія, так який же там разбой.

Єлеонський. (*Шопотом, гаряче в чомусь переконує Срібного, той вагаєть ся*).

Мойсей Абрамович. А разї з левольвертами можна гаять ся за пасажирами? Хороша менї Антономія, хороша.

Віталій Борисович. (*Стогне*).

Мара. (*Стоїть коло його і злякано, нїжно гладить його по плечі*).

Віталій Борисович. За доктором... пошліть.

Мара. Зараз, таточку, зараз, Калістрат. За доктором. Швидко.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Єлеонський. Марино Віталївно... Андрій Матвієвич... Позвольте менї сказать. Тут есть мій товариш, студент останнього курсу, медік-хирург. Так от, може, б він... подивив ся б? І першу поміч дав.

Андрій Матвієвич. Ваш товариш? Так давайте його сюди. Де він взяв ся?

Єлеонський. (*Нїяково*). Та він бачите... Ви трохи здивуетесь... Я вам потім розкажу... Льоню. Іди сюди.

Срібний. (*Начепивши пенсне і посміхаючись підходить*).

Андрій Матвієвич. *Загальне здивування*). Садовник... Ви жартуете.

Калїстрат. Оце так...

Мара. (*Широко, вражено дивить ся на його*).

Віталїй Борисович. (*Злякано виставляючи проти його руки*). Нї, нї не пускайте. Він мене вбе.

Мара. Тату, таточку, не бій ся. Таточку, любий.

Срібний. (*Посміхаючись*). Вибачте, Віталїй Борисович. Дозвольте менї подивитись ногу. Це?.. вона. Не бійтесь, не бійтесь... Треба черевик скинуть. Нїчого, нїчого, я обережно. (*Скида черевик*).

Віталїй Борисович. (*Скрикує од болю*).

Срібний. Нїчого, нїчого... Треба потерпіть... Не заступайте, будь ласка. Підкиньте дров у вогонь!

(*Всї розступають ся, підкидають дерева в огонь*).

Срібний. Так. Тепер подивимось... (*Мацає*). Дуже болить?

Віталїй Борисович. Дуж... же... (*Стогне*).

Срібний. А тут... Не так?

Віталїй Борисович. Не так... Ой...

Срібний. Ну, перелому немає. Вивих. І нога пухне. Треба вправлять. Позвольте вже менї тут і зробить вам операцію. Це швидко. (*До Андрія Матвієвича і Мойсея Абрамовича*). Будь ласка, держіть ногу. Підніміть трошки вище, от так. (*Марі і Калїстратові*). А ви піддержуйте спину. Нїчого, нїчого, Віталїй Борисович, це швидко. Раз-два і готово. Трошки вище ногу. От так. (*Обережно бере в руки ступінь і зразу робить де кільки сильних рухів*).

Віталїй Борисович. (*Дико скрикує від болю*).

Срібний. Готово. А ну, пустїть ногу... Пустїть на землю. Спробуйте будь ласка, ступить на неї... Ну? Можете стать?

Віталїй Борисович. (*Перелякано, обережно пробує і стає*). Можу. (*Широко, радісно всміхаєть ся й сїдає знов. Всї з полекшенням починають гомонїть, шепотїть*).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мойсей Абрамович. (*З захопленням*). Ну, так ето таки ж хірург. (*Простяга руку і урочисто говорить*): Позвольте познакомить ся: Мойсей Абрамович Цідербаум.

Срібний. Дуже приємно.

Андрій Матвієвич. Ну, це значить, зовсїм по американськи. Ол-райт. Ха. От так штука.

В юрбі. От так садовник. А-тю!

Мара. (*Бурхливо обнїмає Віталія Борисовича, цїлує*).

Віталій Борисович. Тихо, Маро, тихо.

Мара. (*Кида батька й так само обнїмає Андрія Матвіевича*).

Андрій Матвієвич. Позвольте, позвольте. Ол-райт, я нїчого не маю проти, але ви не мене цїлуйте, а он кого... (*Показує на срібного*).

Мара. (*Скидує очима на Срібного, сміеть ся і вмить обнїмає його й гаряче цїлує. Потім зразу повертаеть ся до Віталія Борисовича і весело з викликом говорить*). Таточку. Дозволь представить тобі мого жениха... Михайла... Як вас звуть?

Срібний. Леонїд Петрович Срібний. (*Уклоняет ся й сміеть ся*).

Мара. Як? Так ви той самий нахаба? Та ви ж були білявий...

Срібний. А став чорнявий. Спеціально для вас.

Віталій Борисович. (*Непорозуміло дивить ся*). Що таке? Який жених? Я нїчого не розумію!..

Кінець.

О. СЛЇСАРЕНКО.

Леґенда.

Там де бєть ся в сірий камень буйний блещучий струмок,
Оселив ся з давних давен мак-огонь, краса квіток.
Але сірим, непомітним ріс багато він віків,
І на ліжкові ґранітнім умірав під шум струмків.
Якось зранений у герці сокіл впав на той ґранїт
І полив він кровю серця блїдо-сірий маків цвіт.
З того часу білі маки там не вянуть у журбі, —
Носять їх палкі юнаки у крівавій боротьбі.
І в боях, боях смертельних знають, знають, як колись
Десь на каменях пустельних краплї крови пролились
І з квіток блїдих, похилих утворили цвіт-огонь,
Цвіт огнистий — сімвол сили, що квітчає безлїч бронь.
Знають, знають юні душі, знають тайну лютих битв: —
Сонні думи кров поруше, кров горить в огнях молитв!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

МИКОЛА ЗЕРОВ.

Верґілїй.

4 еклога.

(*P. Vergilii Maronis Bucolica, Ecloga IV*).

Музи Сіцилії, нині почнем поважнїшої пісні; кущ тамариска, гаї та діброви не всїм до вподоби: вже як співать про лїси, хай наш спів буде консула гідний.

Час надіходить останнїй по давнїм пророцтвам Кумейським; низка щасливих віків на землї починаєть ся знову [1]). Знову вертаєть ся Дїва, вертаєть ся царство Сатурна; паросль новітня богів нам із світлого послана неба.

---

[1]) IV еклога Вергілія — один з найпоетичнїйших, але разом з тим і найтемнїйших його творів, зібраних в книзї „Буколїк". В основі його лежить вельми росповсюджений в I вїці перед Хр. погляд, ніби наближають ся уже часи великої світової катастрофи, коли зорі складуть ту ж саму констеляцію, що і на початку світа, і всї надії світові, всї пережиті землею епохи повторять ся в тому ж самому порядку, як і раніш. Після крівавих горожанських війн кінця республїки має наступити (і то не в довгім часі) золота доба, щасливий вік Сатурна; знову боги житимуть на землї, а між ними і Дїва-Правда, що останньою полишила колись сплямовану гріхом землю.

Золотий вік змальовано згідно з традіцією: земля одпочиває од оранки, на тернових кущах висять пишні китиці винограду, золотий мед виступає на листї суворих дубів і т. и. — Першим владикою нової епохи, що до всьому світу зростить „золоте покоління" і буде той чудесний хлопчик, народження якого вітає поет. Хто був цей хлопчик, що йому таку світлу долю віщував Вергілій, напевно невідомо. На думку одних дослідників, це — Азінїй Ґалл, син вельможного промовця і історика часів Августа Азінія Полліона, на думку других — сподіваний син Августа і першої дружини його Скрібонії. Не бракує і инших гіпотез (див. проф. Ѳ. Зѣлинскій. Изъ жизни идей. Т. I., вид. 2, стор. 228 — 31, статья: „Первое свѣтопреставленіе"). Християнські письменники IV—V в. (Лактинцій, бл. Августин) зрозуміли еклогу як пророцтво про близьке народження Христа. В цьому їх переконали піднесений тон віршу, яскраві образи і урочисті обіцянки, це тремтіння радости, що пробігає по всїй природі, а надто сімволїки святого письма (змій, що має загинути; згадки про первісний якийсь гріх; образ „потомка богів", що сходить на землю). Середні віки пішли ще далї і поставили Вергілія в одни ряд з старозавітними пророками. Одна популярна середнєвічна легенда росповідала, ніби-то св. апостол Павел пробуваючи в Неаполї, одвідав мавзолей поета, пролив над ним „святу свою сльозу" і промовив: „я би просвітив тебе, коли б застав тебе живого, найбільший з поетів" (si te vivum invenissem, poëtarum maxime. Dub, S. Boissier. La religion Romaine).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ти лише, чиста Діано, злелїй нам дитину ту дивну: з нею залїзна доба переходить, спадає в непамять, вік настає золотий. Непорочна, твій Феб уже з нами.

Так, і у твій консулят, Поллюне, це станеть ся чудо, місяцї дивні, щасливі лїта роспочнуть ся від тебе: щезнуть останнї слїди диких чварів і братньої крови, від ненастанних трівог земля одпочине стражденна.

Хлопчику любий! надійдуть часи, і побачиш ти небо, світлих героїв побачиш і сам заєднаєш в їх колї, правлячи світом усїм, втихомиреним зброєю батька.

Зразу ж родюча земля принесе тобі перші дарунки: ладан поземний і кручений плющ без насїння зростить, лотосом вся процвіте, засміють ся веселим акантом. Кози самі понесуть молоко з полонини до дому; буде худоба без страху на лева дивити ся в полї. Квіти ласкаві, рясні поростуть край твоєї колиски. Згине і ворог твій — змій, і все зілля отрутне загине, і асірійський амом нїби килимом землю укриє.

Виростеш ти і почнеш дізнаватись про славу героїв, батькову славу пізнаєш і мужности міць непохитну, — колосом буйно - важким заговорять лани неосяжні, терна колючого кущ счервоніє від грон виноградних, листя суворих дубів золотистим заросить ся медом.

Де що лишиться про те із давнїших гріхів та нещастя. Випливуть в море човни, — і місто оточить ся муром; рало по лону землї борозною глибокою пройде. Зявить ся Тифіс новий, і юнацтво добірне, одважне славну збудує Арґо і в кріваві походи полине. З лицарством смілим Ахил проти нової вирушить Трої.

Мужем ти станеш і віку дозрілого дійдеш, — чи бачиш: в морі не видко вітрил, і сосни нагірні не возять краму по хвилям морським; все, що треба, земля дає людям. Оранки більше нема, нї ножа для кущів виноградних; скинув волові ярмо з терпеливої шиї плугатарь. Вовни не красять уже у фарби, пороблені штучно; нинї вівця на пасовищі ходить в одежі червленій, кольором жовтим шафрана та пурпуром мінить ся темним; нинї природний сандікс одягає ягнят недорослих.

Дивнї надходять віки. До своїх веретен нахилившись, присуд сповняючи Долї, так випряли Парки нехибні.

Час вже обняти тобі руками дитячими владу, вибранче милий богів, Юпитера славний нащадку! Глянь, як на радости всесвіт дріжить, як радість проймає море і простір землї, і бе-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зодні глибокого неба; глянь, як подвиглось усе на зустріч прийдешньому віку.

О коли б мав я на світі прожить і, як пан свого хисту, співом прославить гучним твої вчинки для дальших нащадків! Проти мене не устояв тоді б ні Орфій-Ісмарієць, а-ні досвідчений Лін, хоч обом їм боги помогали, — Калліонея — Орфію, а Лінові — Феб уродливий. Навіть і Пан, коли став би зо мною до суду аркадців, навіть і Пан - чарівник перемогу б тоді мою визнав.

Хлопчику любий! навчи ся ж вітати, всміхаючись, матір: болю і прикрих страждань довелось їй натерпітись досить [1]). Хлопчику любий, навчи ся; кого бо не пестила мати, той не зазнав ні поваги богів, ні кохання богині.

ВЯЧЕСЛАВ ЛАЩЕНКО.

Злато - сині прапори.

У повітрі вільно мають
Злато - сині прапори,
Рвуть ся в небо, сонцем сяють,
Звуть на волю крізь мури.

Клик палкий за вітром линє,
Дзвін по Київу гудє:
Прокидайтесь! До Вкраїни
Ранок соняшний йде.

Блискотять дніпрові хвилі:
Море золотом горить.
Степ синіє... Легкокрилі
Чайки линуть у блакить.

Злої ночи дикі сили
Зникли в тёмряві німій...
Все живіє... Встань з могили,
Встань, як Лазарь, краю мій!

Линьте в небо, орлі крила!
Землю взорюйте, плуги!
Хай цвіте Вкраїна мила
Буйним цвітом навкруги!

І несе поміж народи
Крізь розвалені мури
Гасло світа та свободи, —
Злато - сині прапори!

---

[1]) Вираз суму на обличчі народженого був на думку римлян недобрим знаком. Щось подібне сталось з Богом Вулканом, що народив ся похмурим і не зустрітий привітом матері, не зазнав ні ласки олімпійських (не був допущений до їх столу), ні щасливого подружнього життя (Паллада, яку за нього сватали боги, одмовилась взяти з ним шлюб).

Generated on 2015-07-26 19:56 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ОЛ. ГРУШЕВСЬКИЙ.

Невільницький цикль Т. Шевченка (1847 р.).

Важливі події життя Шевченка проводять границі в його поетичній творчости і намічають певні періоди в розвою творчости поета. Вступ до академії, приїзд на Вкраїну, арешт, заслання — се все границі й поділи. Але разом з тим сами подіями зеднують ся окремі поезії в цикли. Переживання поета і вплови ставлять основу такого зеднання; при всій окремішности тих окремих поезій, при ріжницї в їх настроях є всеж-таки щось спільне, що споріднює окремі події такого циклю і дає можливість казати про одну спільну основу. Через те й студіованнє творчости поета можно вести в ріжних напрямах. Можна зазначувати і стежити основні думки поета в їх хронольоґічному розробленню; можна стежити за змінами в сих основних думках і поглядах, наприклад, в думках про минуле, гетьманщину. Можно також скупчити відповідні поезії про певні події з життя поета (наприклад, поезї про Оксану — див. статтї Олександренка Спб. 1914 і Зайцева К. 1918). Можно нарештї вести розгляд подій по циклям. При такій комбінації розглядів повнійшою та глибокою буде характеристика творчости поета, тїених звязків його переживань та його подій.

Зовнїшними границями циклю зявляють ся події, які відокремляють певний період в життю Шевченка; внутрішнїй звязок полягає в тому, що основні переживання надають загальний характер, хоч і не проявляють ся в одних і тих же малюнках і рисах: тодї б се впадало в певне монотонне нудне повторюванне одних і тих же поетичних тем. Отже ріжнорідність, а разом з тим і спільна основа при тій ріжнородности: поворот до старих тем, але разом з тим в такому поворотї відбивають ся й нові думки, вплив нових подій; нарештї зовсїм нові теми, навіяні останнїми подіями і переживаннями поета. Основа — спомини про минуле, спомини з давнїх часів, на ту основу лягає новий шар — враженія й переживання пізнїшого часу.

В невільницьких поезіях Шевченка можна відокремити кілька циклів. Першим з них будуть тї поезії, які поет написав в вязниці в Петербурзї, чекаючи суда над собою в справі Кирило-Методіевського братства. Сї поезії можно відокремити і розглядати разом, як певну окрему ґрупу, перейняту певними настроями очікування і суму.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Настрій в арешті.

Як відомо, Шевченко зовсім не очікував для себе нещастя і воно спало на нього, наче грім з ясного неба. І для Костомарова і для його боярина на шлюбі, Шевченка, несподіване нещасте було величезною руїною всіх думок і плянів на щасливу будучину, на здійсненне давніх надій.

Коли Шевченка спинили на березі Дніпра і заарештували, коли в важному очікуванню тягнули ся довгі години Київського арешту, думка була вповні приголомшена і все обертало ся коло запитання, що саме відкрили жандарми і яке вони дадуть тлумаченне тим фактам, які їм пощастило знайти. І в сьому і в тому багато було неясного, бо не тільки самі факти з життя, фактичні зносини і листуваннє мали значінне, але таке ж саме значінне чи не більше мало те тлумаченне, яке жандарми дали б зовсім малозначним натякам на гурток і його звязки в Київі та на провинції.

Постійно роздумуючи над тим самим питаннем, що саме знайшли жандарми і яке тлумаченне вони тим знайденим матеріялам дали, Шевченко міг приходити то до сумних, то до більш бадьорих висновків: то здавало ся, що все обійдеться добре, то навпаки серце здавлював жах за будуче, сум, повний відчай.

Постійне ваганнє між бадьорою вірою і глибоким сумом отроювали душу поета. Лишили ся згадки, що поет виглядав бадьоро під час примусової подорожи до столиці, що, глянувши на Шевченка з квартальним, не можна було з першого моменту пізнати, хто є арештований: остільки Шевченко тримав ся спокійно та бадьоро. Коли прийняти сю характеристику настрою Шевченка, або ліпше сказати, зовнішнього його вигляду, можна все ж таки вагати ся: чи дійсне се спокій, віра в ліпшу долю, чи поет тільки удавав з себе спокійного і веселого, хоч і не буде ним. Здасть ся, що приймати без усякого застереження уваги про вигляд Шевченка (як у Коніського I. 233), неможливо: Шевченко знав де-що за собою, знав про діяльність миколаївських жандармів і не міг бути „веселим, безпечним“: моменти надії і спокою зміняли ся моментами суму і безнадійности, але для чужих людей Шевченко прийняв навмисно вигляд спокійний, безжурний, хоч на душі було важко. Часом, можливо, потішав себе порівнаннем своєї долї до долї Костомарова (в звязку з відомою увагою Фундуклія про весілле Костомарова).

Почали ся важкі сумні дні пересиджения в вязниці III отдѣленія очікування, що ж далі; опитів з гіркими переживаннями неволі, примусу та знущання (спомини про відношенне Дубельта взагалі і до Шевченка

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

спеціально зневажливе і грубіянське), хитрі, огидливі підходи з бажанем якось заплутати, завести і вимогти потім вимушенне признанне. Ледві чи можна думати, що і тут поет заховав спокійний, безжурний настрій. Знущанне та хитрощі, слїдчі з їх бажанем довідатись про все: се все мусїло глибоко турбовати поета. Згадати, як характеристику відносин до Шевченка у слїдчих, увагу відносно творів поета „стихотворенія ваши... лишены истиннаго ума и всякой изящности" (Матеріяли с. 166). Для характеристики настрою поета треба пригадати стилїзацію відповіди на запит XVI про поезії против імператора: „я всему этому повѣрилъ и, забывъ совѣсть и страхъ Божій etc". Ся відповідь добре характеризує духовний стан Шевченка під час допитів: спокою в його душі не могло бути нїяким чином, було постійні вагання терезів між надїєю і сумом.

Спомини.

Між поезіями невільницького казематного циклю є одна, яка здасть ся несподіваним винятком в своему циклю. Се ясна безжурна ідилїя „Вечір" або „Весеннїй Вечір", вся перейнята світлими тонами української весни. Як серед казематних вражінь могла зявитись така світла поезія? Можна звернутись до записок і споминів увязнених за паралелями. Там можна знайти вказівки, як часом сни приносили зовсїм живі, яскраві образи минулого, спомини, вповнї близькі до життя, так, що сон здавав ся живим проявленем булого, одним моментом в довгому ряді подібних моментів, повний контраст до дїйсного. Таким же контрастом до дїйсности зявляєть ся і опис „Весеннїй вечір". Дуже цїкаво, що як раз серед казематних умов і вражінь склалась така ідилїя, одинока серед поезій Шевченка, бо до безпосереднього опису природи і села не прилучаєть ся нїяких, так звичайних у поета, сумних думок і рефлексів: світла, ясна основа не обростає сумними спостереженнями та споминами. Між творами Шевченка се одинокий твір, витриманий в такому дусї і не без здивованя знаходиш під ним казематну дату з весни 1847: здавало ся б, що він написаний в иньший час, в иньших обставинах.

„Весеннїй вечір" дає яскравий образ з минулого, зовсїм обєктивний, без всяких натяків на власні переживання поета: субєктивного тут зовсїм немає. Субєктивні спомини в казематних подїях зустрічають ся, але сї спомини не розроблені в повний суцїльний малюнок, се disjecta membra, які вспливають в памяти, незвязані разом.

Такі уривочні спомини про минуле, незвязані в щось більше, суцїльне:

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в неволі виріс між чужими...
в неволі тяжко... хоча й волі,
сказать по правді, не було;
та все-таки якось жилось —
хоч на чужому — та на полі...

Останній рядок не вповні ясний, для чого ся згадка про поле? Не поясняєть справи і вар

коло людей та коло поля...

Чи се поле нагадує нам про село, дитинство серед сільських впливів і умов і серед чужих людей?

Як би не пояснити сього рядка в поезії, всеж таки ми маємо ясно витриманий загальний характер, основний лейт — мотив.

Минуле в порівнянню з сьогочасним не представляєть ся радісним або приємним: злая доля, неволя, чужі люде — такими висловами характеризуєть ся те минуле, яке лишило ся за дверями вязниці, контрасту різкого та глибокого з переживаннями в казематі — як бачимо — немає.

Що можна сказати про таку загальну характеристику минулого? Чи можна признати її вповні справедливою? Думаю, що ні. Поет дав лише схему, а в схемі не можна багато сказати, як се робить ся в математиці, поет виніс за дужки лише дві — три риси минулого і сї риси — лише сумні, минуле представляєть ся важким, сумним. В дужках лишили ся приятельські відносини, дружеські звязки з видатними людьми, повага і пошана громадянства — се все відступило на другий плян перед важкими переживаннями вязниці. Се сум каземату.

Самота.

В поезіях Шевченка дуже часто розроблюєть ся тема самоти. Чи з погляду субєктивного, спомини власного життя і переживання власного життя серед чужих людей, чи з погляду обєктивного — теми про розлуку закоханих, шуканнє долї на чужій сторонї, сум серед чужих людей та постійні думки про рідну Країну, таку близьку душі, та таку далеку реально.

Такі теми розроблені в поезіях Шевченка петербурзького циклю: розлука, сум закоханої дівчини за милим, сум козака на чужині — се все передавало власні настрої і переживання поета на чужині, серед чужих, непривітних байдужих людей. Потім як ми знаємо: враженя перебування на Вкраїні, мусїли змягшити сї враження самоти,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

поет знайшов чулих сердцем людей, пригорнув ся до них, відчув їх прив'язнь до себе і се все мусїло заспокоїти в душі поета сум і почуттє самоти. Але в казематних поезіях Шевченка знов виступає на перше місце почуттє самоти, загострене та поглублене останнїми сумними враженнями та думками про ту долю, яка поета чекає далї і тут також не зовсїм вірна оцїнка минулого життя, перевага сумних моментів над ясними спокійними моментами минулого. Оцїнка однобічна, без вірного розкладу світа й тїней.

Обєктивні теми розлуки, самоти і пустки—се поезії:

„Ой одна я, одна", далї Чого ти ходиш на могилу, Три шляхи, потім Не кидай матери! казали, нарештї Рано в-ранцї новобранцї: сї поезії з рїжних боків дотикають тієї ж самої теми, по-рїжному її обробляють. По степени складности теми першою треба назвати „Ой одна я, одна", бо ся поезія тїсно підходить до народнїх пісень про дївоче життє та дївочі скарги. Лейтмотив поезії—„в самотинї дївочій", сум самоти без рідних, без близьких, краса без щастя — долї, без добрих людей. По своїому загальному настрою ся поезія вповнї підходить під настрій народнїх пісень і стилїстичне обробленне сієї теми в поезії також підходить до народнїх пісень; закінченне поезії—сумний епільог безнадїйности та самоти:

Їх нема... Я сама,
а дружнии – й не буде!

Се той же самий вислов суму самоти, як в поезії петербурзького циклю — „Тяжко, важко в світї жити". Там — сирота без роду, тут дївчина з красою, без близьких, без рідних, без добрих людей. Сї дві поезії становлять певний pendant одна до другої, тільки та рїжниця, що в першій поезії ще долучаєть ся в кінцї мотив про сум на чужинї, такий звичайний в поезіях Шевченка петербурзького періоду

тяжко важко умірати
у чужому краю...

Як бачимо, обєктивна тема сирітства та самоти розроблена в поезії казематного циклю зовсїм по старому, як вона була розроблена в поезіях петербурзького періоду: поет знову привертаєть ся до старого, до старих тем, нїби минулі роки не дали нїчого нового для доповнення та зміни давнїх настроїв.

Розлука і пустка.

Тема самоти тїсно сполучаєть ся з темою розлуки. Коли закохану дївчину покинув милий, вона сумує на самотї, сама одна без милого.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сум, самота і розлука зеднують ся разом в оден яскравий акорд: се пирше, ніж сиротство, самота без близьких і рідних, тут прилучаєть ся ще вічна — свіжа тема несщасливого кохання.

Як бачимо, поет знову звертаєть ся до давніх тем, тем поезій з петербурзького періоду. В важких умовах вязниці думка прибірає ті ж самі образи, як і раніше, коли вона рвалась на Вкраїну до рідного села, рідних людей: образи і постати посереднього періоду відходять на другий плян, уступають перед тими знову викликаними постатями давніх творів.

Поезія сього часу „Чого ти ходиш на могилу?“
витримана в романтичних тонах. Кохання, сум по смерти милого, думки та надії на містичне побачення з милим („може пташкою прилине“) в дусї народніх леґенд, нарешті рослинна символика (дівчина сажає калину): се все перейнято романтикою тем кохання, як і раніші баляди поета. Дуже цікавий тут паралелізм між почуттями закоханої дівчини та ростом калини: се знов таки нагадує виконанне романтичних тем петербурзької доби.

Розлука і пустка: на таку тему написані — „Три шляхи“, „Рано в-ранцї новобранцї“ і „Не кидай матери! казали...“

Поезія „Три шляхи“ нагадує по настрою „Тече вода в синє море“: козак покинув близьких, помандрував далеко, не знайшов там на чужині своєї долї і сумує за рідними людьми. Кінець тієї поезії — „плаче козак — шляхи биті заросли тернами“ підходить до кінця пізнїйшої поезії „а три шляхи широкії терном заростають“; як бачимо закінчення вповнї підходять одне до другого, розвиваючи той же самий образ. Спільна обоїм поезіям і неясність, чому сами брати покинули рідних

на кого покинув
батька, неньку старенькую,
молоду дївчину?

та

на чужину з України
брати розійшли ся:
покинули стару матїр,
той жінку покинув,
а той — сестру, а найменьший
молоду дївчину.

Помічаємо близьке розробленне деталїв в вичисленню, кого саме залишили козак і брати. Але чому пішли брати на чужину? В обоїх поезхія се відходить на другий плян, на сьому письменник детально

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

не зостановляєть ся, для нього важнїйші переживання суму і чужини. Причина, чому саме покинув козак близьких —

пішов козак світ за очі:

або в пізнїйшій поезії

на чужину з України
брати розійшли ся;

навіть без того натяку, який ми можемо знайти в раннїшній поезії, що козак пішов на чужину шукати своєї долї. В пізнїйшій поезії є рїжниця що до розроблення теми. Козак сумує на чужинї і се підкреслено поетом в попереднїй поезії; чужина, сум, горе, нема повороту до рідної країни... і думка з відчаєм знову і знову звертаєть ся до покинутої вітчини:

плаче козак — шляхи биті
заросли тернами.

Натомість в пізнїйшій поезії підкреслено не сум тих братів, що пішли на чужину, не їх доля цїкавить письменника, а доля тих, що залишили ся дома, покинуті тими братами. „Широкі шляхи“ які заросли тернами, се сімвол того, що нема повороту, сімвол безнадїйности для тих, які залишили ся та дивлять ся на сї широкі шляхи. В сьому рїжниця між „Тече вода“ та „Три шляхи“: там сумує козак на далекій чужинї, тут сумують та вмирають близькі, чекаючи з нудьгою тих, що пішли

не вертають ся три брати,
плаче стара мати,
плаче жінка з дїточками
в нетопленій хатї.
Сестра плаче — йде шукати
братів на чужину,
а дївчину заручену
кладуть в домовину.

До теми про розлуку та сум на чужинї прилучаєть ся в поезії „Три шляхи“ ще тема про пустку —

плаче жінка з дїточками
в нетопленій хатї —

се тільки поверхово намічена тема, натяк, без дальшого розроблення в деталях. Повнїйше розроблена ся тема про пустку, руїну всїх надїй та мрій в поезіях: „Рано вранцї новобранцї“ — в реальних тонах та

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Не кидай матери!“ — в ніжних інтимних тонах. Сї поезії неначе доповнюють одна одну, розвиваючи і поглублюючи деталї. Особливо чарують мягкі тони другої поезії. Повне єднанне між людськими настроями і природою проведено тут, надзвичайною чулістю. На всьому, що звязано так або инакше з коханою дївчиною, відбила ся її відсутність: садочок, барвінок, ставочок, гай, пташка, криниця все засумовало, зажурилось. Самий стилїстичний зворот — скупленне закінчень: садочок, ставочок, барвіночок, стежечка, — підкреслює надзвичайно лагідний тон сїеї поезії про пустку і сум за коханою. Через те відступає на другий плян згадка про долю тієї, що покинула близьких. Коли вона зараз „роскошує в палатах“ і може пережити там пізнїйше печаль і відчай, то се дає можливість догадувати ся про її долю, але тільки догадувати ся, бо ясно се не висловлено. Чому? Поета цїкавила не стільки сама доля дївчини, як сум та занепад всього по її уходї. Відчуваємо натяк на красу і чари її, замилуванне довкола неї, пишний розцвіт надїй молодого життя, радість довкола і потім загибель надїй, сум матери і пустка, як епільог всього.

Постать старих часів.

В сьому циклї є тільки одна поезія, присвячена старим часам, се „За байраком байрак“. Виконана вона в тонах історичної романтики. Опис подїї давнїх часів вложено в вуста сивого похилого козака, який встає в ночи з могили і розповідає сумну пригоду, яка стала ся в давнї часи. З третими півнями козак знов лягає в могилу; уносить з собою сумні спомини про булі часи.

Відношенне до української історії в сїй поезії критично суворе, як се було взагалї в поезіях доби українського побуту. Як відомо, живучи на Вкраїнї, познайомившись близше з сьогочасним панством та його минулою історією і відношенем до селянства, Шевченко різко змінив своє відношенне до української старшини часів гетьманщини і почав висловлювати ся про неї дуже суворо і різко, як про її політичну дїяльність, так і соціяльні погляди. Відомий гострий докір старшинї за її відношенне до Москви і Варшави в „Посланії до мертвих і живих“ являєть ся яскравим висловом сих нових поглядів поета, глубокого перелому в його світоглядї. Се повний контраст до попереднього: оскільки там все було осїяно світлом, вся козаччина з її вчинками і надїями, остільки в сю добу критицизму поет не знаходить досить гострих висловів і докорів тій давній старшинї.

Настроєм доби критицизму перейнята і ся поезія „За байраком байрак“. Гетьман „запродав християн у ярмо“ і послав своїх козаків

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

проти поспольства, примушувати до виповнення гетьманського наказу. Могила сих козаків — проклята могила, їх і мертвих не приймає земля: се, як бачимо в звязку з народними переказами про великих грішників, яких і земля не приймає, яким нема покою і в могилі. Провина козаків нагадує відому народню пісню про Хмельницького з докором йому за його діяльність. Деталї неясні, чому товариство з 300 чоловік лягло „як шкло“ в однім місці, як „впились кровю брата“, але натомість виновї ясний рішучо-різкий осуд гетьмана та його помічників в братовбійчій политиці. Романтика народніх пісень сполучаєть ся з критичним відношенням до гетьманщини.

Переживання вязниці.

Коли зібрати всї безпосередні вказівки на переживання поета, приходить ся признати, що поет неохоче і лише зрідка зостановляв на на своїх переживаннях в казематї. Автобіографічний матеріял виступає зрідка: вражіння арешту, київського сидження, примусової подорожи до Петербурга з провідником, щоденне житте в казематї, допити — се все лише зверху зачеплено в поезіях Шевченка. Він таїв ся з своїми стражданнями і не хотїв на них докладнїйше зостановляти ся в своїх поезіях — признаннях. В поезіях „Костомарову“ та „Не спало ся“ — маємо дрібні поверхові вказівки на побут поета в казематї, в иньших ми знаходимо лише загальні описи настрою, без конкретних деталїв казематного побуту. Такі рядки

тепер же злої тії долї,
як Бога, ждати довелось
і жду її і виглядаю...

дають лише загальну характеристику, не входячи в деталї. Подробиці ми маємо такі

гостей зачинених своїх
сердешним часом напували
і часових переміняли,
синемундирих часових...

та

не спало ся, а ніч, як море,...
(Хоч дїялось не в осени,
так у неволї)...
Верчу ся, світу дожидаю...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

як бачимо конкретних деталів дуже небагато в сих поезіях. Поет уникає конкретних вказівок і обмежуєть ся лише загальними рисами, як, наприклад

мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні...

або

і до решітки на вікні
привик я трохи, — і мені
не жаль було давно одбутих
давно похованих, забутих
моїх кровавих тяжких сльоз...

або

холоне серце, як згадаю,
що не в Україні ґоховають...

Се все сумні моменти, туги та знесилення, руїни надій та всіх мрій. В такі важкі хвилини ціле минуле житте встає перед духовними очима письменника, все пережите і нанів забуте виявляєть ся яскраво, в своїй повноті. В такі моменти зводить ся підрахунок всьому минулому. Розуміеть ся, такий підрахунок не завсіди буває певний, умови життя, обставини моменту впливають на підрахунок і дають перевагу, або бадьорому або сумному. І Шевченко мав підпасти таким впливам оточення і надати більшу вагу одній стороні свойого минулого. Для біоґрафа, який користуєть ся сими признаннями і споминами про минуле, важно знати, мимо обективности підрахунку, в якому настрої згадував поет про минуле і який загальний характер се минуле приймало в сей момент таких поглядів на минуле.

Треба признати, що оцінка минулого у поета вийшла дуже сумною і в звязку з сим висловлюють ся думки і надії про будуче. Що чекає поета в будучому? Сумні спомини про минуле тісно сполучають ся з такими ж сумними думками про будуче. В минулому сумна доля, неволя, чужі люде, в будучому теж саме неволя, сльози, страждання серед чужих людей, разом повне зневіре в минулу працю, що вона нічого не лишить по собі, ніяких реальних наслідків, нїякого глибокого слїду. Аж двічі приходить ся поетови згадувати про сю минулу працю, раз свою особисту, другий раз—працю гуртка. Висновки дуже погані, особиста праця поета не полишить „малого слїду", ніхто не пригадає його, не помяне його працю, його розбиті надії, його мрії. Се відгомін сумних думок серед тих важких обставин, в яких опинив ся поет, повне зневіре в українське житте, в його будучі шляхи і придбання. В такий важкий момент казематного перебування зриваєть ся з вуст поета

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

крик відчаю, одинокий в поезії Шевченка: рівняючи минуле і казематну неволю, давню лиху долю і теперешню, він пише

тепер же злої тії долі,
як Бога, ждати довелось.
І жду її і виглядаю,
дурний свій розум проклинаю,
що дав ся дурням одурить
в калюжі волю утопить...

Се найбільш глибокий і голосний у Шевченка крик болю та відчаю, що вихопив ся в момент важких вражінь та сумного перегляду всього минулого життя. Сей виклик можно поставити лише поруч з велично-песімістичною поезією „По над полем іде", де виступає така велична постать смерти. Сумна покора перед величною владою переплітаєть ся з повною безнадійністю, важкими передчуттями будучини („По над полем"). Відріжняючись від сього, „В неволі тяжко" робить підрахунок сьому минулому і підрахунок надзвичайно сумний, ще сумнійший стане, коли прийняти вповні висловлені тут натяки на колишні відносини до знайомих та близьких. —

дурний свій розум проклинаю:

хто винен в нещастю поета, що його намовив

в калюжі волю утопить,

занапастити все життє? Ясна відповідь була б дуже бажана, вона вияснила б тодішню Шевченківську оцінку київських приятелів і київських відносин.

Глибокий сум розбитого життя, розбитих надій навіває покору перед неминучою долею. Оден раз ся покора приймає в поезії вповні релігійний характер

то — воля Господа! Годіть,
смиріте ся, молітесь Богу
і згадуйте один другого...

Другий раз се покора перед неминучою Смертю в образї косаря, який все зкошує, нікого не минаючи, нікого не слухаючи, на нікого не вважаючи

мужика й шинкаря,
сироту кобзаря...
не мина й царя...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Се покора перед неминучою важкою долею, але мимо того, що від таких очікувань „холоне серце“ поета, все ж таки власне особисте нещасте не затемнює від нього важкої долї вітчини. Будуччина рідної України лякає поета не меньш, ніж його власна лиха доля і, не вважаючи на власні важкі переживання, поет болить душею над долею народу і кличе также иньших, своїх друзів, пеклуватись долею України. Порівняти

як Україну злиї люде
присплять, лукаві...

та

свою Україну любить,
любіть її... во время люте,
в останню, тяжкую минуту
за неї Господа молїть!..

сум за Вкраїну разом з нагадуванням друзям про їх обовязки до рідної України.

Загальне, сум за Вкраїну, витисняє з серця сум за власне розбите житте, бере гору, і одиниця, член суспільства, забуває своє індівідуальне горе перед катастрофою цїлого рідного народу, перед стражданнями рідної країни.

ВАС. АЛЕШКО.

* * *

Яка безмежна шир очам
Який йде рух на кілька гін.
Іду — й життя своє віддам
За царства дивовижних змій.

Мов в казцї. Мов в країні мрій.
Життя — в руйнуючім огні.
Тут — з словом про минулі днї —
Я вже нїкчемний і смішний.

Зливаю кроки в низку снів:
Ось мить — сміється смерть менї.
Ось мить — я лицарь на конї
Ще рух — і стану в сяйво днїв.

Яка безмежна даль очам.
Який бадьорий, грізний дзвін.
Життя я покладу десь там,
А тут... пройти-б ще кілька гін.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

НАТ. РОМАНОВИЧ-ТКАЧЕНКО.

За водою.

Третя частина трильоґії

„Мандрівниця“ *).

I.

Висока, струнка, ще зелена тополя перед вікном... за нею синє, чисте, трошечки холодне небо. Як і воно, непорушна пишна тополя; тихо стоїть наче прислухаєть ся, наче чекає напружено — чи не надходить вітер холодний осінній, чи не насувають ся хмари важкі, чи не збераєть ся шумливий настирливий осінній дощ.

Але ні! Тихо, погідно, ясно поки що. Небо голубіє, сонце лле теплі проміння і тополя все спокійно непорушно височіє; иноді там безшумно, непомітно злетить пожовкле листе.

Сонце...

Але його не бачить тополя, як не бачить його й Надя, що стоїть в кімнаті біля вікна й дивить ся на зелену тополю. До півночи звернена ся кімната з двома вікнами; до півночи звернені тополі зелені, що перед вікнами.

Сонце ніколи не голубить їх, не посилає крізь мережево ніжного листя променів своїх у вікна.

„Дарма“, думає часом Надя. „Можна й так жить“. Добре, що можна й так жить. А кімната тут в подвірю, холодному й сірому як льох, дешево коштує і тут, тільки тут і можна прожити на ті „заробітки“, які мають ся.

Та зараз не про „заробітки“ і, не про „дешево“ думає Надя стоючи біля вікна. Тоненька, змарніла, суворо-скромна в темно-сірій сукні, з гладко-зачесаним і низько над шиєю зашпиленим волоссем — вона очі в блакить небесну втопила, наче чогось там шукаючи.

Встала од столу, від праці на хвильку спочити і задумала ся.

Ясно, небо голубіє... та листячко жовкне проте й опадає. Настає осінь житя... а де ж літо? мабуть не було його зовсім.

---

*) Перша й друга частина трільоґії друкували ся в Л.-Н.-Вістнику за 1913 і 1914 рік.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тілька весна... золоті дні юности з надіями, мріями... і зникли на віки вони.

Як жити, як виховувати дитину, коли на світі все не так, як вона мріяла? Як вести дитину в чарівний світ краси, любови справедливости, коли його, того світу нема, нема?!

А так, щоб тільки животіти, їсти, пити, дихати повітрем і вмерати залишаючи старий світ незміненим, не збудувавши на ньому свого храму... о, так не варто жити!

А живе ж... живе, цілою істотою поринувши в бажання чорних очок, в вимоги маленького сотворіння і метою своєю ставить, аби маленькій дитині все добре було.

Але ж се не цілий світ... і як зробити, щоб цілому світови добре було... щоб не було безконечних жертв, марних змагань, марних страждань... як зробити, щоб любов запанувала в відносинах людських, щоб одну боротьбу знали люди, спільну боротьбу з силами природи і ніякої иншої.

А то — „homo homini lupus est".

Як повернула ся до дому з-за кордону, виразно се побачила, відчула.

Чекала після революції свята душ людських, обєднання, перемоги справедливости, перемоги духу людського. А побачила перемогу грубої сили, пануванне звірячих інстинктів... горе і стражданне... безпросвітне стражданне...

Так само, як і раніше, працювали цілий день світу не бачучи слабійші люде. А сильнійші жили в палацах серед роскоші і лінощів. Так само на улицях голодні діти мерзли і тут же в каретах иньші діти в шовках та оксамитах... Часом хотіло ся Надї стати на улиці і закричати, щоб всіх людей зупинити... щоб всї отямились і порадились, як жити, щоб всім гарно було. Але... залізний закон житя: відчувала, що її бажанне безглузде і всї сили вкладала, щоб було гарно одному маленькому сотворіннячкови, яке своїми очками, своїми пухкими рученятами, міцно тримало її на сім світі.

— Мамо... маму-сю... — тягне за сукню маленька ручка.

Бере Надя на руки дитину.

— Надокучило вже з ляльками? вже до мами? — Сміеть ся Надя, цілує, пригортає дитину.

— Он небо... — простягає Віра ручки до вікна. — А ось листе, дерево... і, листе падає з дерева, бач, мамусю?

— Бачу, бачу, любесенька. А ось бачу в тебе коски розплілись. Давай заплету.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сильний дзвінок розляг ся і Надя здрігнула ся.

„Хто, хто мене питає?“ Надя прислухаєть ся. Випустила недоплетену коску Віри і напружено дивить ся на двері.

Як давно вже до неї нїхто не приходив... До Костя ще иноді Микола зайде, а до неї — нїхто. Та й хто прийшов би? Всїх своїх, хто повернув ся з-за кордону, десь вихор бурхливого житя розвіяв. Ганнуся, Катря, Ольга, Маруся пливли десь морем бурхливим. Павло, Остап, Омельченко й инші теж загубили ся десь між шумливими хвилями. А в неї праця з ранку до вечора: то урок, то переписка, переклад, шитво, а головне — Віра, Віра, яка кожду хвилину житя її наповняє собою.

— Катре! се ти? — побачила знайому струнку постать, нїжний профіль, золотисте волоссє, і кинула ся на зустріч.

— Не чекала? чого така здивована? невже не думала нїколи вже мене побачити?

Катря обняла Надю і поцїлувала.

Надя дивила ся на неї і хитала головою:

— Не шануєш ти себе, Катре, зовсїм не шануеш...

„Така змарнїла... тільки очі синї мов скроплені росою васильки блищать... така безмірно люба й рідна Катря... як і раннїйш проста й скромна, вся в черному... тільки золоті шовкові пасма кучерів сяйвом обрамовують нїжне лице“.

— А ти себе шануеш? — подивила ся б в зеркало на себе... Ех ти!

— Ну я... менї вже осїнь настає... волосє сивіє... А тобі ще тільки жити... працювати, кохати...

— Тільки не кохати, мое серце... сього в моїй програмі нема...

— А в тебе є програма житя твого? Ну сїдай, Катрусю! Дай капелюх, я покладу.

Сїли на софі, біля стїни.

— Яка велика кімната... Чия вона?

— У нас одна тільки кімната, Катрусю... і вона всїм нам належить. Ось куток Віри, її ліжко, шафчик; там коло вікна стіл і софа для Костя. Се моя софа, а стіл мій посередині.

— Тобі так зручно?

— Менї? Менї все зручно... І Вірі так добре...

Віра все сидїла на тому місцї, де мама їй коску почала плести. Дивила ся чорнява повновида румяна дївчинка великими чорними очима на чужу „тьотю“, для якої мама залишила її.

— Се та маленька Віруся, що ще й говорити не вміла там, за кордоном, — всміхнула ся дитинї Катря. — Ну йди до мене, йди — простягла до неї руку.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Але дівчинка прибігла до мами, вилізла на коліна й сховала голову в мами на плечі.

— Вона в нас нікого не бачить, ніхто не ходить до нас...

— Зовсім ніхто? А як же ви так живете? Скільки я за сей час людей бачила...

— Ти ж морем бурхливим пливла, Катрусю! Я чула про тебе иноді. І кажу ж: хотіла б бути такою як ти. Та не така я... от ти менї кілька разів писала з вязниці: „працюй, говори промови, орґанїзуй, зеднайсь з тими, хто підготовляє нову революцію, і в разї небезпеки — не бій ся за долю дитини. Товариші напевне доглядатимуть твою дитину“. А я навіть часу не могла знайти в себе, щоб віддати ся якій орґанїзаційній працї... Тай потім жите не тягне мене до себе. Я зупинила ся в стоячій затоцї й дивлю ся з неї в море бурхливе...

— І співаю до нього піснї... Так, Надю?

Катря поцїлувала Надю, блїді щоки якої оживив румянець.

Надя пригорнула до себе Віру, що тихо сидїла у неї на колїнах.

— Бач, нїчого я не можу такого робити, до чого рвала ся в юности, бо нема віри, що щось дасть людям праця моя. Безодня страждань людських так гнітить мене, наралїзує усї пориви. Скільки поривів, працї, жертв, скільки віри було отсе у людства останнїми часами! Скільки ґрандіозних думок і вчинків для загального блага — і де ж те благо? В сути: homo homini lupus est і більше нїчого нема на світї. Часом заявляєть ся думка: краще не жити на світї, піти з нього і дитину з собою забрати.

— Надю, Надю! Тобі треба людей, житя, руху, тодї б ти відчула, що не все на світї страждання й що можна з ним боротись.

— Нї, Катре, менї нїчого такого не треба: нї людей, нї житя, нї руху... Маю свої обовязки і буде з мене.

Надя раптом замовкла; сувора зморшка зявила ся на чолї. Задумано дивили ся очі десь в далечинь, наче крізь стїни всесвіт бачили.

Катря засмученими очима стежила за нею.

„Так може говорити людина дуже нещасна, яка має тільки „обовязки“... яка набірає тих обовязків по над силу на свої плечі і яку вони душать... людина, що нїколи не бачить сонця житя“...

Обвела задумано очима по хатї.

„Але хиба вона нещасна з Костем? Ось так спільно всї в одній хатї живуть наче всї троє з дитиною одне гармонїйне утворюють... „Наче“... отож власне тільки „наче“, бо нема душі

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в сьому гнїздї. Та й Надя мабудь нї в якому не сидїла б з радістю, а особливо в такому, яке злїплене з самих обовязків".

Задумані обоє сидїли.

— Чом ти не приходила, Катре?

— Нїколи було. Закрутила ся я в працї, їздила весь час, потім сидїла у вязницї досить довго. Тодї й писала тобі.

— Бач, тїльки тодї згадувала про мене?

— Ех, Надю! Як би ти знала як праця захоплює, така праця, якій віддаеш ся цїлою істотою! — Катря встала і очі їй заблищали. — Говориш, працюеш і бачиш: прокидаеть ся людина, починає права свої розуміти, свої потреби... будить ся душа людська, рветь ся до світла. Нїчого тодї не істнуе на світї, нїякого особистого житя.

— А ти Остапа не зустрічала?

— Нї... себ-то кілька разів зустрічала... бач, я тепер все більше на провінції працюю... мало тут і буваю.

— І тепер не лишиш ся?

— Не знаю... де буде більше працї... О, се чути, що господарь йде, — хитнула вона головою на двері, в які хтось всовував ключ.

Високий, струнký, трохи змарнїлий Кость і за ним низький, присадкуватий, трохи поповнїлий Микола.

— Два Аякси... помятаеш, як колись давно ми їх називали? — шепнула Катря Надї.

— Кого ми бачимо? — гукав Микола, в той час як Кость мовчки стискав Катрі руку. — Невловиму і недосяжну Ундину, як казав недавно про вас Павло.

— Ваш теж досить невловимий метеор Павло? Де він тепер?

— Тепер він на хуторі, недавно був тут, а ще ранїйше сидїв у вязницї.

Микола сїв поруч Катрі; Кость взяв дитину на руки і підійшов з нею до вікна.

— Про вязницю я знаю... А так взагалї — як він?

— Ось приїде певне незабаром, самі побачите... Остапа може хочете побачити? я з ним часто бачусь. А отсе він мав сюди прийти за мною.

— Всїх хочу. Та всїх не побачу. Маруся... — Катря зітхнула й замовкла.

— Що Маруся? де вона? — схвильовано спитала Надя.

— Хиба ви не знаете? — здивовано подивила ся Катря.

— Давно вже ми нїчого не чули про неї...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Вона на каторзі...

Надя здрігнула ся. Ніжна, прекрасна, мовчазна, благородна Маруся...

Мовчали всі. Тільки Віра щось татови тихенько щебетала.

— Там хтось стукає, — раптом підвела ся Надя.

— Остап певне, — муркнув Микола й знов замислив ся.

Катря чекаюче дивила ся на двері. Може Остап... давно його не бачила, але не такий час тепер був... Навіть кілька разів уникати доводило ся... Хиба був час у неї для чого небудь, опріч праці? хиба думки й почутя її належали чому-небудь, опріч праці? Та й хиба можна було, щоб Остап ближче довідав ся про її працю, щоб дізнав ся, що вона для й о г о народу працює, що се тепер її нарід. Тепер, після років думання, спостереження, після знайомства з Галичиною, після відродження нації тут на Україні...

— Драстуйте! — мягкий тихий голос. Бліде змарніле втомлене обличе; тільки очі карі енергією осяюють його. Остап підійшов до Катрі і здивовано зупинив ся.

— Звідкіля ви? з якого світу?

— А ви з якого?

Се якесь чудо принесло сьогодня Остапа! — сміхнула ся Надя. — Ніколи вас не видно.

— Та ніколи все: і лекції і всяка иньша праця... А отсе зустрів був Миколу, каже „зайди". Зайду, думаю, та й новину одну розповім.

— Новину? яку? — зацікавив ся Микола.

— Та не дуже таку веселу...

— У нас тепер веселого мало...

Остап сів на стільці біля софи.

Кинув коротенький погляд на Катрю й зітхнув.

— А се особливо невесела: Монах — провокатор.

— Монах? — збентежено й здивовано спитала Катря. — Се не можливо!

— Монах, в якого такі лагідні, добрі очі... — сумно сказала Надя.

— Д-да... діла на світі такі, що й очі не помагають, — муркнув Микола.

— Ні, се треба провірити... Монах — чудовий партійний робітник, енергічний орґанізатор, безмежно відданий своїй справі, Монах-провокатор?

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Румяна від схвильовання, з палючими очима Катря заходила по кімнаті.

— Монах... скільки з сим іменем звязано гарного... скільки років праці й віри. І тепер, коли всї вже виїхали звідти до дому, він лишив ся на своему місцї, завідує кольпортажем, їздить, без огляду на втому, без огляду на те, що се ж одноманїтна чорна робота...

— І одночасно з двох боків бере гроші, — докінчив Микола.— Знаєте й недавно ще він був у мене, він часто до мене заїздив. Так аж обидно тепер: кого я витав, приязно розмовляв...

— Нї, се треба розслїдувати! Може се помилка... Скільки таких помилок трапляєть ся, — хвилювала ся Катря.

— Трапляєть ся, але се вже розслїдувано й певне; инакше я не казав би... — озвав ся похмуро Остап. — Як хочете, я вам всї докази розповім, всю сю історію...

— Добре, як буду йти звідси, підем разом, розкажете менї. Але, але, боюсь, що се все так... Я згадала зараз, що анальоґічний випадок вже був і що тепер все можливо на світї...

— Анальоґічних випадків надзвичайно багато на світї стало, — вмішав ся Кость, присїдаючи до гурту й віддаючи Віру Надї.

— Так, але випадок в близьких нам сферах, який близько нас торкаєть ся, бо ми бачили сю людину... Та невже ви не знаєте? не читали?

— Нї, не знаємо!

— Про кого говориш!

— Де ж ви живете, що нїчого не знаєте, не читаєте? Та се ж голосна справа! Се ж той прекрасний, величнїй, майже святий художник, отой есеровський папа...

— Апостолов! — скрикнула Надя. — Не вірю, не вірю.

Встав в памяти квітневий вечір, сад, будинок в глибинї його, малюнки прекрасні... І величня постать сріблобородого апостола; добрі очі, мягкий голос оксамитовий...

І знов встав в уяві осїннїй вечер перед виїздом з-за кордону, де всї були зібрані, і він, втомлений, добрий, захоплений.

— Трудно вірити... — сумно сказала Катря, — але се так. І як ви проґавили ґазети, де всї відомости були?

— Ми росийських ґазет не читаємо реґулярно, — обізвали ся одночасно Кость, Надя й Остап.

— А ви, Миколо? невже й ви не читаєте?

— Я читаю, але сю звістку справдї проґавив...

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Памятаєш, Надю, отой вечір, коли він був перед виїздом у Ганнусі? Тоді у-перше я його бачила. Як пророк він був... а його оповідання про житє своє...

— А його малюнки прекрасні! — зітхнула Надя. — Невже такий артист може бути нечесною людиною?

— Як бачимо, може, — пробурмотів Остап.

— І сі всі оповідання перед нами — се була комедія... А як, здавало ся щиро, як чуло говорив. Я й холоднокровна, а захопив він мене.

— От ж бо ви, жінки, захоплюетесь чулим словом, пророчим виглядом вставив своє Микола.

Не самі жінки... А й чоловіки гуртували ся коло нього, — заступила ся Надя. Як се тяжко, втрата такої людини...

— Еге. Він як павук оплітав сіткою людей, привертав серця їх до себе й до справи і потім зраджував їх. Кількох жінок так привернув до себе, що стали його жінками. Потім кидав їх з дітьми... Пиячив, пропиваючи гроші, довірені йому. Пяниця, роспусник, провокатор — він, той, який так молитовно накидав ескіз з нас — мене, тебе, Надї, й Ганнусї, так зворушливо приказуючи: „революціонерки“.

— Годї вже, Катре! Він у душу нам вліз, і потім обплював сю душу... Але годї! — попрохала Надя схвильовано. — Годї розятрювати рану...

Блїда, стиснула уста й одійшла до вікна.

„Так, так, Надю! сї образи, сей біль треба глибоко в душі сховати й мовчати... а може не мовчати, а кричати... Та не вміє кричати... вміє тільки співати...

— Такі то дїла... — обізвав ся Микола.

— Еге, тепер дїла... тепер таке щось переплутало ся на світї... як стогнати й дозволяти болю в серцї оселяти ся, то краще вмерти! Треба мовчки працювати й невпинно йти своїм шляхом, — задумано мовила Катря, мимохіть глянувши на Остапа.

— Без віри в людей, без довіря до своїх товаришів, — вихопило ся в Надї. — Як тяжко, тяжко жити на світї...

Повернула ся до всїх лицем: блїда, очі горять, пальці, сцїплені.

— Так... машинально мовив Кость, — се новини препогані. Та й взагалі на світї все надзвичайно препогане.

Нїхто не обізвав ся. Мовчанне важке, болюче наповнило кімнату.

Що говорити й для чого говорити? Що можно додати до того, що житє дає що дня їм по поворотї з чужини! до того,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

що день у день ґазети приносять, до того, що дїеть ся у них перед очима! Одним провокатором більше... більше одною зневірою... Що можна сказати?...

Важке, болюче, гнїтуче мовчанне розплило ся по кімнатї, полонило її цїлу, запанувало в нїй.

Тільки Віра, якій надокучило спокійно сидїти, весело смїючись і підскакуючи перебігає од вікна до канапи:

— Тепер до мами...

— А тепер до тата...

— Знов до мами...

II.

Тихо. Як тихо й сумно, як Віри нема в хатї!

Надя сидить біля свого столу. На паперах лежить сукня дитяча і вона шиє. Шиє й думає. Чомусь як Віри немає біля неї, вона все думає.

Зараз так хочеть ся скинути з столу шитво, взяти оливець; здаеть ся так і поллють ся ті співи, що глибоко в душі бренять і рвуть ся з грудей.

Не можна! треба кінчати сукенку. І кінчатиме її.

Надя навчила ся сповняти свої обовязки. Треба хазяйнувати, щоб лад був; хазяйнуе... треба працювати на хлїб, щоб було що їсти? працює... треба давати Костеви цїлувати себе, щоб йому добре було? дає. Влило ся в якусь випадкову форму житє її і так замерло в нїй. Дитина так зробила, що замерло. І тільки дитину без сього „треба“ голубить, доглядає, викохуе... та ще часом похапцем, нїби потай від самої себе, таки щось запише.

Задумала ся Надя. Шитво впало з рук і з столу.

Лист. На столї під шитвом був. Се той, що ранком одержала... від Галї й Богдана... власне від Богдана, бо Галя тїльки „цїлуе“. Взяла його в руки. Такі гарні, рівні рядки...

Читала ж уже сей лист... на що він? треба заховати...

Надя схилила ся, підняла шитво, поклала собі на колїна. А лист чомусь все тримае в руках.

„Товаришко, Надю, драстуйте! як живете“?..

Надя пробігае очима лист.

„Настрій так собі“... — повторює вона голосно. „Щось по вашім відїздї, відїздї вас всїх, розуміеть ся, у нас сумно, мовчазно. А у мене особисто — гумор як у присуженого до шибеницї. Тягне туди, до вас... на Украïну... Часами здаеть ся, що

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

божеволію... боюсь, що се є „стара історія, яка все вічно нова?... Але — меньше з тим... чого там божеволїти на старости лїт“...

„Божеволїти на старости лїт“... тихо повторила Надя. — І яка се „стара історія, яка все вічно нова?“. Про що він говорить, сей чудний, привабливий юнак? Таки „юнак“, хоч і пише „на старости лїт“.

Висока тонка, юнацька постать встала в її уяві. Темно-золотисті кучері над високим чистим білим чолом... сїро-синї очі глибокі... голос як музика.

„Тягне туди, до вас“... каже сей голос, і наче злегка усміхають ся їй червові свіжі уста.

Яка дурниця! Які фантазії! пху! — розсердила ся на себе Надя; кинула лист в стіл і похапцем взяла ся за голку.

Зосередковано, уважливо стежить за голкою. Думки свої гуртує коло своїх щоденних справ. Ще багато дїла сьогодня в неї. До обіда без перестанку шити; по обіді кінчати переклад, щоб завтра занести в редакцію; у вечорі о 7-й ходить в редакцію на коректу, аж до одинадцятої, через день туди ходить... сьогодня дома, мусить неодмінно переклад кінчити. Так одна праця надходить по одній, так пливе житє як раз на завжди закручена машина. І їй так добре... Їй все добре, коли Вірі й Костеви добре. Не може так, щоб тим, з ким живе, було недобре...

От тільки гарно було б, щоб мала свій малесенький куточок, але окремий, зовсїм *свій*. Щоб могла часом двері за собою замкнути і побути тільки з собою. Се особливо у вечорі гарно б; коли вже скінчене все, все, чого вимагає нинїшній день, піти в свій куточок, замкнути за собою двері і бути самій, самій. Тоді б можна було уникнути важкого мовчання у двох з Костем (особливо в ті вечори, коли не в редакції вона); можна було б уникнути поцїлунків, що зявляють ся лише відгомоном минулого і соромом і болем серце сповняють...

Знов замислила ся Надя.

Ах, як тихо навкруги — і думки тодї „ріжні неспокійні“ „бунтівничі“ налїтають. Тихо як у вязниці... Що се, який-сь гомін?

Мов від пориву вітру шумливо відчиняють ся двері і перед здивованою Надею — Ганнуся.

— Що се у вас всї двері відчинені? Драстуйте! Не сподівали ся?

— Не сподївала ся, Ганнусю! — поцїлувала її Надя. — Сідайте. Я зараз зачиню двері; се мабуть Мотря виходючи з Вірою забула зачинити.

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ганнуся не сїдала. Змарнїла, блїда, але жива, рухлива ходила по хатї, роздивляла ся.

— Се ваш стіл, Надю? — зупинила ся вона біля вікна.

— Нї, се Костів. Мій ось серед хати.

— Невже? А я думала се з лекціями й книгами неодмінно ваш...

— Нї, Ганнусю, помилили ся... мій ось з шитвом...

— І з паперами, які зрадливо виглядають з під шитва... Нї. Надю, я певна була, що ви на унїверситетї... як же се так?

— Неможливо менї... треба заробляти, з дитиною бути... ну словом нїколи.

— Шкода!

— А ви, як Ганнусю? Кажіть.

— Ет, часом з квасом, порою з водою... Всякого бувало.

— Вас у купі з Павлом забрали?

— Еге, ми в одній справі, в аґрарній, — почервонїла Ганнуся. — Його ще ранїйше випустили і він виїхав на хутір... може скоро буде.

— Ви про Марусю чули?

Ганнуся всунула брови.

— Так. Чула. Шкода людини.

І мовчки заходила по хатї.

— Ну як же все там у вас, Ганнусю?

— Та що, все? Отсе ж з вязницї недавно. То ще нїчого не роблю. На унїверситет записала ся. А отсе „крамничку“ свою одкриваємо, як каже Павло. Вже й вивіску ухвалили: „Наше Слово“.

— Знов „Наше Слово“?

— Знов. Се вже по традиції і се гарно.

— А де і що ваш Михайло? — раптом згадала Надя.

— Мій Михайло? Де ж йому бути? На волї, розумієть ся, вчить ся як паїнька, розумієть ся, і сидить тихо, розумієть ся...

— „Свого Слова“ не готуєть ся виголошувати?

— Нї. „Буде з мене каже й закордону“... Так ось, почнемо ґазету й закипить робота. Може таки зберуть ся бурлаки до одної хати. Знаєте, зустріла Панаса. Запрошую його: „приходьте, працюватимемо“. Де там: „іспити незабаром, анатомія те й се... Нї хвилинки вільної“... Та й ноги на плечі й швидче навтїки. А де Омельченко? Хоч би його приєднати...

— Мала надїя: малює.

— Ну й люди! У одного анатомія, у другого пензлї, у третього ще якась болячка..

— А ви, Ганнусю, така сама невтомна завзята.

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Але Ганнусю сіла вже на софу, заплющила очі й похитала головою.

— Се тільки так здається ся. Єсть і в мені якась втома, е зневіре, часом розпука. Але якийсь голос в душі моїй кличе: „Треба робить, робить. Та й часом гарно човен свій проти хвиль ставити, бороти ся з ними“...

Втомлено замовкла. Млява й невесела стала враз. Смуток той, який лїг на обличу ще за кордоном після виїзду Павла, наче й досї зберіг ся. Й уста були слїплені. Коли всміхала ся, то тільки очі веселїшали, а уста лишили ся сцїпленими.

— Мамо, мамо! — чути голосок за дверима. Віра, за нею Кость і Мотря.

Віра бере за руку Костя, веде до Надї.

— Мамо! Ось тато... — тата зустріла. — І тягне їх до купи.

— Драстуйте, — простягає Костеви руку Ганнуся у відповідь на його привіт.

— Отся мала не дає й подивити ся на вас.

— Я мамина дївчинка й татова... мамина й татова, — тягне обох до купи весела дївчинка, обплїтаючи шию обох по черзї ручками.

— На мене що ж дивити ся? от на кого треба дивити ся, — вказала Ганнуся на Віру, яка сяла від радости, що зеднала тата й маму, які вічно заняті й вічно кожний окремо.

— Ну, що ж Костю, як живете? Ось бачу, до університету вступили? як же се так? І не посилали Надю записати і розвідати як там і що?

— Нї, не посилав, — всміхнув ся Кость.

— Поступ значить... в люди виходимо, правда?

— З університету та дому... та ще на урок... наче не чуючи її насмішки провадив Кость.

— Тільки всього? мало.

— Ну що ж мало? а куди ж ще йти? Як не можна вже зразу все осягти, що треба, то куди і на що йти?

— Все або нїчого?

— Все або нїчого... — злегка усміхнув ся у відповідь Кость. А поки що складаю іспити. Та живеш отак без надїй...

— Як же можна? жити з Надїею і одночасово без надїй? — пожартувала Ганнуся.

— Ех, все на світї нї до чого... — махнув рукою Кость.

Віра уже увільнила тата й маму з своїх обіймів. Кость по своїй улюбленій звичцї заходив по кімнатї. Надя взяла шитво й швиденько шила не піднїмаючи голови.

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— А про мого ворога, Миколу, що чути? — раптом згадала Ганнуся. — От жартувала „ворог“ та „ворог“, а тепер справді ворогами стали, принціпіяльними.

— Микола працює: і між робітниками — там же у них якась „Спілка“ ес-деківська утворилась — і в хемічному кабінеті.

— Значить: кесарево кесареви, Божіе Богови. А у нього неблагополучно, в його таборі... Монах...

— Ви знаєте? — в один голос скрикнули Надя і Кость.

— Ще б пак... в вязниці та щоб не знати!

— Взагалі у нього неблагополучно... — озвала ся Надя. — Ґазети ж тут він не може видавати, „рух“ трохи припинений і лишив ся він сам з своїми теоріями та з парою однодумців, яким теж крила підтято.

— Так тепер у всіх... крила підтято... потомили ся... знесили ся переможені, — муркнув Кость.

— А все летіти хочеть ся... все хочеть ся рухати ся... — задумано одповіла Ганнуся.

Розляг ся дзвінок і всі здрігнули ся.

Нетерпляче дивили ся на двері.

Увійшов Михайло. Мав той „европейський“ вигляд, який засвоїв собі в Галичині. Комірці, манішка, елеґантна краватка й таке ж убранне; ще й вуса підкручені до гори.

— Добридень! Ти тут, Ганнусю? А я тебе шукаю...

— Мене шукаеш? Се щось нове... Ніколи не шукав ранійше, а тепер шукаеш...

— Ранійше все були разом... а тепер, як ти більш півроку просиділа в вязниці, я дуже скучив за тобою, Ганнусю.

— Чи чули таке диво? — засміяла ся Ганнуся. — Михайло за мною скучив.

— А ти певне не нудила ся в вязниці і не сумувала без мене? може там краще навіть було, ніж тепер дома?

— Може... — згадково всміхаючись мовила Ганнуся, але якась тінь лягла на обличі.

— Ну, Михайле, як проживаете, що поробляете?

— Та отсе складаю все іспити... вчу ся... хочу догоняти житє... Чи не знаете ви, де Павло Шеремет зараз? тут?

— Ні, він на хутір виїхав.

Зачувши „Павло Шеремет“ Ганнуся нервово здрігнула ся. Не почервоніла, не зблідла... лиш тінь сїра, важка застелила привабне обличе; зсунуті брові, сціплені уста вираз болю йому надали.

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Значить аґрономія вас захопила? — після хвилї важкого мовчання запитала Надя.

— Хто його знає, що мене захопило. Кажу ж вам, що спішу догоняти житє. Ось кінчу, буду українським агрономом... Треба нам свою інтелїґенцїю утворювать...

— Ну, я піду вже! — раптом сказала Ганнуся. — Щось я втомила ся... треба після вязниці одпочити. Приходьте коли, Надю, і ви, Костю. Хоч вас треба мабуть силою привести.

— Еге, приходьте. — попрохав і Михайло, беручись за капелюх.

Надя прощаючись подивила ся Ганнусї в лице.

Нї, се не та Ганнуся, що колись була. Не та що весело й безжурно заряджувала „цвіточним складом", де була голова конспіративна квартира. Не та, що в перший період житя свого за кордоном бодьоро, весело, захоплено керувала всїм... Задума і смуток лягли на обличе. Наче виросла, споважнїла... наче якесь складне неминуче питанне поставило перед нею житє і вона напружено вирішає.

— Ти ще не лягаєш спати? — Кость погасив свічку на своему столї і почав роздягати ся,

— Я ще не скінчила, — не піднїмаючи очей від роботи одповіла Надя.

— Пізно вже... пора б спати... лямпа заважає — пробурмотїв Кость, загортаючись в ковдру й повертаючись обличем до стїни.

Після „конституції", за помічю якої реґулювали вони своє спільне житє, в одній кімнатї, кожен з них мав право сидїти з огнем скільки треба. І Надя, коли їй доводило ся лягати ранїйше Костя, нїколи не нарікала, що світло заважає.

Нїчого не відповідаючи вона заставила лямпу книгою і пильно писала далї.

Лямпа освітлює тільки стіл, де Надя пише. А далї в хатї — півсутїнки оповивають ліжко, на якому дитина спить, притулене до Надїного лїжка. Наче спить, тїню оповита полиця з книгами; спить тишою вколисана, сутїнками оповита кімната цїла.

Лише серед хати на столику блимає лямпа від зеленим абажуром; і швидко-швидко бігає перо на папері. Надя дописує останню сторінку перекладу.

Кінчила. Підняла голову, одклала перо.

Може вже спати б...

А рука висовує шухлядку столу й витягає зшиток.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Треба лягати... пізно... вставати доводить ся рано і така втома".

А рука береть ся за перо. Поволі розкриваєть ся душа і лле свої пісні, які глибоко сховані були під турботами дня.

Думки про жите своє, образи минулого... Василь... з його смертю хрест поставила над своїм особистим житем, своїм щастем. Через неї він вмер і взяв в могилу її щасте. Бо хиба може бути щасливою, коли від її зради вмер той, кого в юности ніжно кохала? Але через що ж зрада, коли кохала? Значить, се нове коханне сильнійше було за коханне до Василя. І мабуть вона безмірно кохає Костя, коли зрадила Василеви і пережила смерть його...

Мабуть...

Чому ж їй не гарно, не радісно з ним? Чи може через його деспотичну вдачу? через те, що нема в нього ні крихотки уваги до неї, нема відповіди на ніжність її? Може тому, що у нього окремий свій світ, у неї свій, що нема у них ні одної спільної думки, ні одного однакового бажання?

Але що ж що не радісно? хиба сього конче треба? Єсть же в неї велика любов до Костя... Для нього ж вона з р а д и л а; в ім'я любови до нього другому житє зруйнувала... значить любов є. Тільки пригнічена так була вона смертю Василя, що й радість втратила. А ся радість прийде, прийде. Треба чекати її, творити її...

Надя оглянула кімнату; зупинила погляд на Костеви, на Вірі. І взяла ся за перо.

Душа співає... Наче легкі хмарки в синім небі, летять думки: їх важкі чорні хмари здоганяють. Ось-ось застелять вони усе ясне блакитне небо, ось-ось сірість і холод посіють навкруги. Душно, важко дихати, а серце від холоду тремтить. І раптом промінь сонця.

Надя в захопленню накидає рядок за рядком.

Десь є сонце... всміхаєть ся ласкаво, промінням гарячими оповиває. І на хвилинку легче дихаєть ся.

Потім раптом встала, погасила огонь, підійшла до дитячого ліжка. Поцілувала Віру.

— Моє серденько, моя дитинонько... — шептала вона.

Кость поворушив ся...

— Надю! ти лягаєш? сядь на хвилинку біля мене.

Ніжність закликає в його голосі. В день його голос не такий був: холодний, почасти різкий, якийсь ворожий при кожній незгоді з ним. Спокійна ніч, яка шла на зміну метушливому,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

повному турбот дню, примиреність йому приносила з сим світом, на якому „доводило ся не тільки жити, а ще й працювати на те, щоб жити та взагалі то те, то иньше робити“.

— Зараз.

Надя схвильована підіймаеть ся від дитячого ліжка; йде до Костя. Сідае біля його, кладе руку на чоло, мов дитину гладить по голові.

Як би так приголубив її, щоб на душі легче стало... як би так розумів її завжди... як би так, щоб обоє були „одна душа“.

— Хочу, щоб Надя приголубила — ніжно каже їй Кость. Він який немае для неї цілий день ніжного слова, слова поради.

Гладить його голову, пригортае до себе як дитину.

Як би такий був увесь час з нею... як би не був такий нетерпимий, замкнутий, холодний, іронічний... Йому погано на світі жити, знае вона... на світі все не так, як він хоче... він не може ніяк до життя пристосувати ся... Але хиба не міг би більше ніжности до неї мати в щоденному житю?.. Хиба не міг би розділяти з нею клопоти, вихованне дитини... ділити горе і радість... А то горе окремо кожен переживае, а радости й нема...

Надя зітхнула.

— Ну, я вже йду спати... — поцілувала вона Костя в голову.

— Ти ж мене любиш, Надю?

Та, розуміеть ся, вона любить... Як хоче, щоб йому гарно було, щоб почував себе гарно... все готова для того робити...

— Люблю, Костю...

І встала, одійшла. Почала роздягати ся. Ще раз поцілувала дитину й лягла.

Тихо. Цілком заснула вже кімната, велика, ціла оповита темрявою. Спить дитина; зберають ся заснути кожний в своему кутку її батько й мати, яких вона так щиро зеднуе до купи.

Надя не може заснути; самота обхоплюе її душу; здаеть ся, наче хтось вистукуе їй в скронях:

...„А все-таки ти сама... самітна“...

Ворушить ся, злегка зітхае.

— Надю! ти не спиш?

— Ні.

— Надю, можна до тебе?

Хвилина мовчання напруженого, таємничого.

— Можна.

Може ж вона не така вже самітна... вона ж не одна... Як би так злити свою душу з рідною, близькою душею.

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В захопленню пестила голову Костя, пригортала до грудей. Вона ж не одна...

Поринути так в поцїлунках, в пестощах, злити ся цїлою істотою... Відчувати нїжність, турботу... близькість...

. . . . . .

Безпросвітня темрява в кїмнатї; вже всї огнї напроти згасли.

Надя лежить непорушно, дивить ся в тьму безпросвітню; холодна роспука обхоплює душу.

„А все-таки вона одна, самітна“.

III.

— Ну, як ваша „крамничка?“ — Павло змарнїлий і споважнїлий, але усміхнений в своїй синїй чумарцї й вишиваній сорочцї стояв на порозї чистенької, причепуреної Ганнусиної кімнати.

Заглядають гильки зелено-жовті в вікно, захищаючи його від шуму й метушнї людської. Від вікна вздовж стїн зелені ростини звеселяють кімнату. До сього прилучають ся теж і малюнки, розвішані на стїнах, які так завжди любила Ганнуся, мальовничі подільські рушники над ними і над вікном, плахти на дверях, на столах.

Ганнуся вста а від великого довгого столу, що стояв посеред хати вкупі з низенькими полицями — такий суворий і солїдний на веселому тлї чепурної кімнати.

— Се ви, батьку? — старим звичаєм назвала вона його, з щирою радістю кидаючись на зустріч йому. Але наче згадавши щось, споважнїла й стримано простягла йому руку.

— Сїдайте,—ввічливо запрохала вона Павла, вказуючи на маленький низенький диван і сїдаючи сама.

— Дуже дякую, — так само одповів він їй. — Стукав я стукав, нїхто не одповідає, — то й увійшов так... Заняті, мабуть дуже були?

— Так, писала тут статю, задумала ся...

— Отсе ж я йду улицею... І такий, знаєте розмріяний; се ж улиця, де днї юности пережив, кращі свої днї. Зелена, тиха, принадна улиця. Будиночки як і були невеликі, чепурні, в віночках садків. Не змінило ся нїщо. Йду і бачу: редакція „Нашого Слова“. От, думаю, значить крамничку тут отворено; зайду, подивлю ся, як вона процвітає. Своя ж, українська крамничка... І не знав навіть, що таку квітку тут знайду...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Так наче втомлений він був. Спер ся на спинку дивана і напівзакривши сині променясті очі поволї нанизував слово за словом.

— Без компліментів, Павло! — різко, зсунувши брови, обірвала Ганнуся.

— Се не комплімент. Се ж ваше прозванне ще з днів юности. „Квітка“ — повторив він. Ах — як я втомив ся, як втомив ся, — тихо, наче сам до себе додав він.

Ганнуся глянула на нього. Ах, так хочеть ся руку покласти на сю втомлену козацьку голову і голубити її — голубити.

— То як же крамничка? — питаю вас, — раптом голосно запитав Павло.

— Та вже ж не так, як у Миколи... — іронічно відновіла Ганнуся оживлюючись.

— Люди є?

— А вже ж є... Чи не хочте часом ви прилучити ся до тих людей, та й питаєте, чи є вони? от працювали б укупі.

Павло голосно зареготав ся.

— Ні, моє серце, не прилучу ся я до вас і не будемо ми ніколи укупі... Хиба ви прилучите ся до мене.

— Так? — простягла Ганнуся. Одкинула ся на спинку дивана й замовкла.

Їй не хотїлось сперечати ся. Хотїлось дивити ся на Павла й мовчати. Як отсе було пів року у вязниці; вікна їх навпроти і вона часто зза грат дивила ся на його похилену, задуману козацьку голову. І тепер сидїти б так довго-довго, дивити ся й мовчати. А ще як би можна було простягти руку й торкнути ся його чола...

Раптом двері розчинили ся і зявив ся Михайло.

Ганнуся здрігнула ся.

— Як ти несподївано... злякав мене. Скільки ж разів прохаю, щоб стукав, як приходиш, в двері.

— Драстуй, Павло! От не можу привчити ся стукати в двері власної хати. А Ганнуся вимагає... Взагалї ріжні порядки заводить. От тут з сею редакцією... — він махнув рукою.

— Принціпіяльна незгода... не гаразд, коли се між чоловіком і жінкою... Ви не сердитесь, Ганнусю, що я чоловіка вам відібрав? До своєї партії залучив?

Ганнуся здивовано глянула на Павла. На що сї розмови, сей тон?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— Що, Михайле? Давай, друже, й собі вдвох встругнемо якусь редакцію! Якусь таку самостійно-анархістичну, або як скажуть пановні есдеки наші, дрібно-буржуазну.

— Трошки за-мало нас... — обізвавсь Михайло сідаючи на стільці в кутку.

— Трошки за — мало, еге! — всміхнула ся Ганнуся. — Та й на що вам, коли є вже ґазета, щоденна, леґальна, рідна по духу...

— Рідна по духу?... Се „Наші Дні"? Така різко-буржуазна...— пробурмотів Михайло.

— І правда, на біса нам своя ґазета? — схопив ся й заходив по кімнаті Павло. — Ні, се таки ідея... Аби нам увійти в ґазету, а ми її зробимо щиро народньою... Тільки скажи менї, Михайло, будь ласкав: і чого ти таким паном став? — раптом вказав Павло на елегантне убранне Михайла, на шпильку в вишиваній краватці, підкручені стрілками в гору вуса.

— Самий звичайний скромний европейський вигляд... Хиба нам неодмінно треба в своє щоденне житє вводити народне убранне, побут народній? Навпаки, треба українському інтелїґентови наближати ся до культурного европейця.

— Занадто ти вже, брате, чомусь причепурений... — кепкував далї з нього Павло.

— Будеш причепурений, коли треба подобати ся власній жінцї, яка на тебе уваги не звертає, — напівсердито, напівжартовливо сказав Михайло.

— Яка тебе муха сьогодня вкусила? — знервовано спитала Ганнуся, блиснувши очима.

— Е, як би перелїчити всї ті мухи...

— Пане український аґрономе в европейському убранню! не гнївай ся. Давай справдї підем в редакцію „Наших Днїв". Сьогодня вже пізно, підемо завтра. А сьогодня я ще піду до старих товаришів.

— Вже йдете? — злякано запитала Ганнуся.

Увесь час дивила ся на нього, не могла надивити ся. Задумано-радісне було лице її. А тепер стало зразу сїре, втомлене.

— Еге. Поки-що бувайте.

Міцно стиснув їй руку, Михайлови. Висока, струнка мальовнича постать зникла за дверима.

Великими кроками ходив Михайло по кімнаті.

— Ганнусю! — став на хвильку перед нею і знов заходив.

— Що?

Хиба знає, що їй сказати. Болюче йому, що не помічає його. Але хиба помічала його коли-небудь ранїйше? Він для неї не

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

існує... Та думав, що для неї нїхто не існує... Чому ж так радісно змінило ся лице її від присутности Павла? Чому казала, що в вязниці їй краще було? Чому не така спокійна, безжурна, дїяльна, жвава як колись була? Чому якось думка гнїтить її завжде і хмарки з чола її зникають лише в присутности Павла?

— Ганнусю! — знов повторив він і сїв біля неї.

— Ну, що ти хочеш?

— Ранїйше ти не була така сердита, Ганнусю...

Мовчанне. Важко-важко дихає Ганнуся. — Ранїйше ти мене кохала, Ганнусю!

— Ранїйше... багато де-чого було ранїйше... була юність, була віра... А любов... не знаю, чи любила я взагалї, чи вміла любити...

— А тепер вмієш? — жадібно ловлячи кожний згук чекав Михайло.

Мовчанне. Ганнуся дивить ся перед себе. Важко-важко здіймають ся їй груди.

Ах, що з того, хоч би й вміла тепер? Хоч би й як вміла?!

Мовчанне. Дзвінке, напружене.

Катря підіймаєть ся зеленою улицею між двох лав невисоких, чепурних, мальовничих будинків. Число 18 на сїй улицї, казала Ганнуся. Се десь далї.

Ось вже ся зелена улиця спускаєть ся вниз. Вона й зелена й жовта й червона. Дерева рїжнобарвні, осїнньо-пишнї розкинули гильки. Недалеко в долинї золотисто-червонавими верхівями пишаєть ся мійський сад, далї купи будинків в рямцї зелени. На високому горбі височіє манастир з золотими банями.

Катря стала на хвильку, дивить ся. Мальовнича панорама. І ся вузенька деревами прикрашена улиця така мила, приваблива. Небагато таких зберегло ся в сьому великому камяному містї, де величезні камяницї поглинули зелені садки і заступають блакить неба і світ сонця.

Знайома постать підіймаєть ся з другого кінця улицї назустріч. Чорний, з довгими крисами, капелюх; червона стрічка на ковнірї вишиваної сорочки. Та, се він, Остап. Певне теж іде до Ганнусї. Ну то вона не зайде туди... Остап не повинен знати, що вона працює разом з Ганнусею, що працює для українськоі партії. Не треба, щоб він знав се, не треба, щоб зустрічав її тут...

— Здрастуйте! як се ви на сїй улицї опинили ся? Нїколи вас нїде і не зустрінеш! Все працюєте?

Generated on 2015-07-26 20:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Радісна усмішка злїтає з уст його; стискає Катрі руку і йде поруч.

— „Обрушаєте“... — мало-мало не сказав він, щоб вколоти й, як завжди. Але як вколоти її, яку так давно не бачив...

— А що ж і робити, як не працювати? — глянула на Остапа Катря.

„Які в неї очі хороші“ — подумав Остап, а сказав:

— Еге, тільки працювати. „Праця єдина з недолї нас вирве“, знаєте сей вірш нашого поета?

— Знаю... — блакитні глибокі очі знов мимохіть кидають погляд на Остапа.

— Таки справдї знаю.

— Юлїянова наука в лїс не йде, — не дивлячись на Катрю пробурмотїв Остап, вже настроївши себе на лихий тон. Як він колись, ще в початку знайомства з Катрею знайомив її з українською лїтературою, поезією... і слухати не хотїла; а як слухала, то байдуже... А ось, за кордоном Юлїяна слухала...

Катря не витримала і весело засміяла ся.

— А хороший хлопець був наш львівський товариш Юлїян...

— Та звісно непоганий, — муркнув Остап.

— Памятаєте його поученне нам: „ускладняєте собі житє, ускладняєте працю. Все, що ясне й просте у нас на заходї, у вас якесь трагїчне, хаотичне. Ви все хочете чогось надприродного, чогось фантастичного“. Се, памятаєте, він сказав у відповідь на ваші слова на тому нашому великодньому „бенкетї“ у Львові: „Закиньмо все, всї свої привилеї, які дає освіта, станьмо робітниками, тодї ми дїйсно зіллємо ся з пролетаріятом“...

— І на ваші слова, сказані тодї ж: „треба бути не лише в статях і промовах соціялїстом, а цїлим складом житя свого“...

Катря почервонїла. Він не забув її слів!

— Хороший, спокійний, розважний Юлїян, — задумано сказала Катря, — і жвавий, метушливий, палкий Славко! Вони так добре репрезентують тип галичан, в яких і нам можна повчити ся, треба повчити ся...

Відчула напружений, здивований погляд Остапа й замовкла.

„На що розмовила ся? Остап вважає її за „обрусительку“, „централїстку“, нехай і далї так буде... Як виявити йому свою справжню душу, всю ту зміну, яка в нїй одбула ся, ще подумає, що се він сам на неї вплинув... нї, нїзащо.

„Як вона захоплена галичанами, Юлїяном“... — заздрість зявила ся в глибинї душі Остапа. Раптом лице стало сїре, замкнуте. Він зупинив ся і холодно мовив.

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— То бувайте здорові...

Не договорив. Відчув, що хтось його схопив за руку.

— Се ти, Панасе? От злякав...

— Товаришці Катрі моє ушанованнє... Скільки літ, скільки зим.

— А де ж се ти пропадаєш? — спитав Остап.

— Роботи по самі вуха. Лекції, анатомічний театр... ляборатория. Чорт зна що... Ніколи дихнуть. А тут наша незрівняна пані-матка Квітка з ножем до горла: пиши, веди техніку ґазети. Отже бачите „Наше Слово", вивіска біля того білого будиночка? Мало набігав ся у Львові, то ще й тут... Пора б уже спочити... ось вчити ся треба... вже молодше поколінне підросло, нехай працює...

— А ми ж як? в одставку? — всміхнув ся Остап.

— А ми б твоїми справами заняли ся. Єсть же і у нас особисте жите?

— Ех, Панасе, що ти кажеш? Пригадай ту світлу, прекрасну Марусю, яка там далеко гине: „нїякого особистого щастя, нїякого особистого житя".

— То свята; таких нема серед нас і не може бути. Але, панове, се дуже неконспіративно ми тут стоїмо й балакаємо... українці перед українською редакцією та щей робітничої ґазети.

— А то українці перед якою редакцією можуть стояти? може росийської ґазети?... — засміяла ся Катря. — Ні, Панасе, рідне повітре вплинуло на вас шкідливо. — Бувайте здорові — простягла вона руку Остапови, потім Панасови і пішла хутко далї.

За кілька хвиль оглянула ся; на ґаночку того білого будиночку, який вказував Панас, стояло дві постати, чекаючи поки їм одчинять двері. Ось вже вища зникла в дверях; друга нижча — капелюх ширококрисий і червона стрічка біля ковнїра — ще на ґаночку; оглядаєть ся, наче когось шукають очі.

„Нїякого особистого щастя... нїякого особистого житя"...

Так, так, Остапе! „Нїякого особистого щастя".

Пішла Катря не оглядаючись, задумано дивлячись вперед на далекі золоті верхи церкви, що ген-ген за будинками, за садками височіли. Узенька затишна вуличка вила ся перед нею, пишна, мальовнича в шатах ріжнобарвних дерев. Хитали ся злегка зелено-жовто-червоні гилки кленів, а крізь мережево їх виглядало густо-синє чисте небо.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

IV.

— Дивіть ся ж, Мотре, вертайте ся вже з Вірою до хати. Вірусю, там з татом побудеш, тато спатки вкладе... бач як добре — день тато вкладає, день мама.

Надя поцїлувала дитину і швидко пішла.

Треба поспішати.

Мелянхолїйно шелестить листє пожовкле під її ногами; килимом барвистим вкриває воно травицю. Пестливо грає промінь сонця на барвистих кленах, в золото перетворюючи їх жовте листє. Незаймано зелені, гордо височіють струнки тополї; безпомічно розбіглись на полянї ґраціозні, молоденькі одноманїтно жовті осоки. Блакитне, чисте небо сьогодня над ними; сонце ще світить їм, ще всміхаєть ся, ще наче гріє, пестливо теплом обгорта. Але тремтять чогось дерева й листячко їх безсило спадає на землю.

Поспішає Надя. Гарно, що хоч садком доводить ся йти, а не улицею. Хоч неба більше бачиш... Таке чисте, блакитне, свіже.

Отсе вийшла трохи ранїйше з Вірою в сад, погуляла з нею, та й післала її до-дому, бо пора в редакцію.

Там чекає її коректа до пізньої ночи.

Якось було в перший раз пішла вона до редакції сеї „буржуазної“ ґазети; вірші однесла. Взяли, надрукували, прохали ще давати; навіть трохи грошей заплатили. Казали, багато не можуть платить, але пропонували як заробіток, коректу. Тільки чи візьме, питали, вона сю нецїкаву роботу... Чи візьме? Все, все що вгодно візьме, аби заробити, аби нагодувати Віру. І от ходить до-рédакції через день, читає коректу. А Остап смієть ся, що вона до „буржуїв“ переходить.

Небо чисте, густо-блакитне, привабно стелеть ся над Надїною головою. Раптом біла хмарка пливе. Яка пишна, снїжно біла! Посуваєть ся блакитним шляхом.

Так, Остап смієть ся... І ще Остап казав їй, що листа одержав... від Богдана... від свого приятеля Богдана...

Надя раптом дістає папер з кишенї і розгортає.

Остап листа одержав... А вона — одержала телеґраму. Їде він, Богдан їде і отсе нагадує їй, щоб зустріла. Він же провожав її там у Львові, як виїздили, і казав: а ви може зустрінете мене...

Зустріне ж!

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Яке чарівне, сонцем залите, золотисте прозоре листе! Як весело, принадно крізь його мережево світить ся чиста блакить... Як радісно й весело і в осени буває!..

Надя раптом сіла на лаву й замислилась. Ще хвилиночку посидіти тут, серед ріжнобарвних, мелянхолійно задуманих дерев, серед сумовито-шумливого листя, жовтого, червонавого. Падає листя по листячку... наче остання надія вмирає... так і в житю тепер — осінь. Се житє... могло б воно бути гармонійним, ясним, лагідним... могла б гармонія бути в ньому... як в романі Богдана Лісового... як в його житю.

Листе опадає. Але сонце, сонце ще сяє на синьому небі... такими чарівними пестощами промінням обгортає сі осінні дерева.

Надя стискає телеграму.

„Богдан Лісовий"...

Яка музика в сих словах. І наче співає все навкруги і в ній самій і вловити б сі згуки, сі пісні і заховати в памяти.

— Ну ось вона тут, розуміють ся... сидить і мріє... я ж казала.

Ганнуся схопила Надю за руку.

— А, се ви? — встала Надя.

— Авжеж я, та ще ось Катря.

Ганнуся була сьогодня і оживлена і надзвичайно гарна в такому простому, простісенькому темно-сірому англійському убранню, яке оживляло ся тільки червоною краваткою, що виглядала з під жакета, та вузенькою кольоровою стяжкою навколо чорного з широкими крисами капелюха. І не така безнадійно сумна; поривчата, нервово-рухлива, наче рвала ся до чогось вже нестримано.

— Драстуйте! — встала Надя. — Драстуй, Катре! Куди йдете? Може підемо разом? Мені треба поспішати...

— Ходім, я з охотою, — взяла її за руку Катря.

Стримана була, замислена й сувора; та суворість змягчувала ся ніжним овалом лиця, обрамленого золотистими хвилястими пасмами шовкового волося, яке вибивало ся з під невеличкого недбало надітого капелюха-панами.

— Вам, Надю, треба поспішати? — перервала її Ганнуся. — Але ж ви сиділи і мріяли і мабуть вірші складали, а не поспішали до своєї коректи. Ну, ходім, але слухайте! Знаєте, чого я поспішала сюди, чого вас шукала? Я ж знала, що в сю пору ви між домом і редакцією, отже ми йшли вам назустріч... Так я

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

хочу од вас вірша. Дайте нам отсей хоч би, який ви зараз задумали. Чи може вже й написали? — Ганнуся вихопила телеґраму Надї з рук.

— Та що се з вами, Ганнусю? — збентежено мовила Надя. — Се ж не вірш, а телеґрама... та й нема в мене нїяких віршів...

— А для „Наших Днїв“ у вас е вірші? Ні, нї, чекайте, Надю! я вам не подарую зради... Так, се дїйсно телеґрама, вибачте... Але, Надю, шукаючи там пильно вірша, я натрапила на слово „Богдан“. Стережіть ся. „Богдан“... се нїби Бог вам дає його... але подумайте ранїйше. Та, що я дурна?! Не думайте, а беріть його, як Бог вам дає... Беріть без думи, без розваги, без туги... ха-ха-ха... — вона майже істерично сміяла ся.

— Ну, що ж се справдї з вами, Ганнусю? — стурбовано спитала Надя, незадоволенне якої при словах Ганнусї змінило ся турботою за саму ж Ганнусю під час її сміху. — І вона запитливо глянула на Катрю.

— Я не знаю... — похитала головою Катря. — Ми йшли спокійно розмовляли про справи.

— Заспокойтесь, Надю! ми були спокійні і я знов спокійна. Се мене схвилював сей ваш Богдан...

— Та який мій Богдан? — нетерпляче мовила вся червона Надя.

— Ну, отсей, що вам телеґрами присилає... Ну й треба ж було вам телеґраму тримати і мене в гріх вводити. Я ж думала, що то вірші, справдї... Але який же се Богдан? Боже ж мій, телеґрама закордонна і Богдан значить закордонний... Тим більше, голубочко, беріть його і не вагайтесь!

— Яка ви стали екснансивна, Ганнусю! — збентежено сказала Надя, обертаючи все в жарт. — Менї ж нїхто його не дарує.

І вона змушено засміялась.

— Бог дарує, Надю! Як би менї так Бог подарував. Але менї не дарує... то я сама собі беру, ха-ха-ха! Катре, Катре, моя розсудлива, сувора Катре! не хитайте докірливо головою. Надійде і ваш час... зникне суворість і сяйвом кохання заблищать синї очі. Ну, ну, мовчу, мовчу. Але „das ist eine alte geschichte, doch bleibt sie immer neû...

Раптом увірвала Ганнуся й зблїдла.

Проти них на широкій алеї висока, могутня постать Павла в звичайній синїй чумарцї.

Низько скидає шапку, усмішка мов сонце осяює змарнїле, якесь темне обличе, перерізане зморшками.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Витаю... три ґрації в прекраснім парку: Ундина, Квітка й Мандрівниця. Як ся маєте, куди поспішаєте?

— Се ви Павло? — здивувала ся Надя. — Чого се ви тут? Наче щось шукаєте?

— Свого щастя шукаю, сіньоро... — І не відомо, чи жартує, чи сумує він. Ганнуся спалахнула. Мов мак щоки її.

— Давно я вас не бачила вже, товаришу Павло; і щось ви змінили ся. Хотїло ся б вас веселїйшим бачити. І дома вже ви, а не на чужинї і смолоскип вогненний здаєть ся палає, а ви чогось похнюпились...

— Ех, люба моя золотоволоса Ундино. Десь веселощі мої в лїс пішли, юність минула... А смолоскип... так, він палає і в його полумю горіли й мої сили... та чи не згоріли вони всї там? Та, що я кажу?! Нї, вони не згоріли... просто я трошки втомив ся. От і все; і не звертайте на мене уваги? Як тут гарно! як гарно... Краси хочеть ся, спочинку .. — він став і всї зупинились.

— Панове, як собі хочете, а я не маю часу і йду! — Надя нашвидку стиснула руку Ганнусї.

— І я йду з тобою! — приєднала ся Катря. — Хоч як гарно, а працї багато ще до вечора.

— А я лишаю ся! — тихо, виразно сказала Ганнуся і глянула несміливо на Павла.

Він дивив ся на ґрупу дерев зелено-жовтих, червонавих, на небо, що світило ся крізь мережево листя і наче вдивляв ся в далечинь. Машинально попрощав ся з Надею й Катрею, ще хвильку постояв, зітхнув, потім взяв Ганнусю за руку і повів назад. Там стежка широка завертала в бік підіймаючись в гору.

— Хочте там, де вчора? — коротко, уривчато запитав Павло.

— Еге...

Хоче й там і де инде, всюди, куди він її поведе. Як взяв її Павло за руку, волю свою втеряла, в солодке забуте впала. Так і вчора було. Йшли вони улицею, захотїлось Ганнусї далї від людей, з ним удвох. „Підем в парк", — пропонувала. Він її уважно оглянув: „Підем", — каже. І в парку вже, як підіймали ся отсею стежкою в гору, взяв її за руку. Тодї раптом втратила всю волю, мов в солодкому снї йшла. Так і зараз.

Ось вже слелеть ся Днїпро між зеленими берегами. Рухливий, сріблясто-синїй і трохи холодний, осінній. Далеко за ним луги обширі, аж до лїсу; лїс темний синїє край обрія.

— Гарно як! — шепоче Ганнуся.

Бачила се й давнїйше; але не було таке гарне... Не стояв тодї він коло неї.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Павло наче забув за Ганнусю: трошки одійшов од неї наперед, з стежки на траву, і дивив ся перед себе. Наче красою сріблястих хвиль хотів той біль загоїти, що душу розривав, ту тугу заспокоїти, що летїла в простір за високою, суворою постатю з сірими великими очами... летїла далеко, в Сибір...

— Сядемо, Павло! Тут гарно... — мовила Ганнуся і замовкла.

— Можна й сісти... — мягко відповів він і сїв поруч неї на лаві.

Ганнуся нервово стискала ручку парасоля і так його схопила, що аж затріщав.

— Розумієть ся, тут гарно; але на що парасоля трощити? — лагідно, як до дитини, сказав Павло.

Ганнуся поривчато одклала парасоль в бік і стиснула пальцї до болю.

Вона палала. Ій голова горіла, серце тремтїло, диханне переривало ся. Мочазна була й збентежена — вона, завжди жвава, говірка, дотепна.

„Може б піти“... треба піти... стукотїло в голові. І не йшла й сидїла наче чогось чекаючи.

На Павла не дивила ся. Сидїла трохи одвернувшись од нього, одсунувшись, наче бояла ся дотику його.

А він инодї поглядав. Дивить ся на воду, на далекий простір, потім гляне на неї.

Така гарна в своїм схвильованню і якась безпомічна мов дитина. Чомусь вона й його хвилює своїм неспокоєм... чогось вона така дивна, захоплена. І все наче шукає нагоди бути з ним. Йому утомленому, байдужому гарно ходити з нею, мовчати...

Павло взяв за руку Ганнусю.

— Що з вами?

Вона поривчато ще далї відсунулась. Але рука її була мов залїзом стиснута; мов огнем пекли її його пальцї.

— Нїчого! — коротко й гостро мовила Ганнуся.

„На що йому, що з нею? Але він так близько, такий лагідний, ясний“.

— Хочте знати, що зо мною? — Хочте? — несподївано поривчато повернула ся Ганнуся і глянула на Павла. Тепер була такою, як часом на зібраннях, коли промови казала, сміливорішучою. — Як ви вже се спитали, то слухайте: кохаю вас! кохаю! Знаю, безглуздо се, марно се, але кохаю. От і все! — раптом одвернула ся знов і одсунула ся і стала дивити ся в далечинь.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Павло машинально, в глибокій задумі схилив голову і пригорнув ся щокою до її руки.

„Він не мовчить, він відповідає“... — замирає серце Ганнусі.

Раптом знов повернула ся до Павла. Він дивив ся на неї уважно. Ніжність і задума світились в синіх очах.

— Жила спокійно, тихо, працювала. Ніколи не мучила ся так. Не знаю, чи кохала чоловіка, але спокійно, гарно жила з ним. Була вільна, самостійна, сильна... А тепер, тепер, давно вже... давно... нїщо мене не цїкавить, нїчого менї не треба... тільки хочеть ся весь свій спокій, силу, самостійність свою кинути під ноги...

Ганнуся тяжко зітхнула, заломила руки і знов казала:

— Всю себе віддати, зректи ся себе...

— Так, так, я се розумію: волю свою, спокій свій, самостійність свою кинути під ноги... — бурмотів Павло і перед ним мов в туманї стала постать висока, величня, чоло біле сурове, сірі очі. Далека принадна постать Марусї.

Машинально гладив Ганнусїну руку.

— Розомієте? — раптом гнївно гукнула Ганнуся. — Але ви мене не кохаєте...

— Нї, не кохаю... — задумано і нїжно сказав Павло, знов дивлячись на Ганнусю. — Коханне — се надто велике слово.

— То пустїть мене, пустїть руку... ви ж не кохаєте... — знов одвертала ся Ганнуся. — Ви думаєте, менї пестощів треба, та ще без кохання? Я вас дуже кохаю, — скажу се ще в останнїй раз, але про поцїлунки нїколи й недумала, так і знайте... І я йду... я хочу йти, бо менї тяжко з вами сидїти. Пустїть мене! — Вона встала і витягала руку з його руки.

— Вам тяжко; але й менї Ганнусю тяжко. Втеряв я щирого приятеля в вас. Нї, таки не можна приятелювати з жінками. Бо й тяжко, що я вам таке лихо заподїяв... вірте, волї моєї в тім а нї на стільки не було. Я ж вас завжди мав за доброго товариша, а товариш сей бере й стає жінкою. Щиро прошу вибачте за сю мою мимовільну провину.

Ганнуся тремтїла. Сей голос, сї променясті очі... невже вона вже більше не побачить, не почує?

— Прощайте, Павло! Нам краще не бачити ся! — раптом рішуче і несподївано для самої себе сказала Ганнуся.

Він сумно й загадково глянув на неї.

„Не кохає він.. так... але хиба таки цїлком не кохає?“

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— І ви не хочете мене навіть поцілувати на прощанне?

Як в тумані встав перед ним образ иншої: як після болючих слів останнього прощання вернулась сама і закинувши руки за шию поцілувала та й зникла на віки.

Здивовано й запитливо глянула йому в очі Ганнуся. Дивила ся хвилину — другу. Потім поривчатим нервовим рухом закинула руки за шию, міцно обняла любу голову і впила ся поцілунком в уста.

„Ось так вмерти б“... Ганнуся мало не тратила притомности від щастя.

„Як гарно“... Павлови закрутила ся голова і він міцнійше пригорнув Ганнусю.

Але вона опамятала ся.

— Пустіть мене, Павло, — тремтючи прохала вона.

— Не хочеть ся менї вас пускати, Ганнусю! — він випустив її з обіймів, але тремав за руку і сумно й загадково дивив ся на неї.

Бліда з палаючими очима, в яких вираз безмежного кохання така принадна вона була. Невже ж пустити її і знов самому навіки лишити ся? Може б затримати? і душу свою, голодну кохання, напоїти ним...

Жагуче бажанне кохання, ніжности жіночої обхопило Павла; пристрастні вогники в очах блиснули і він дивлючись в розширені очі Ганнусї сказав тихо:

— То ви мене поцілували; тепер я одповім вам.

І впив ся жагучим поцілунком в уста.

Гануся наче втративши притомність, безсило схилила голову на груди йому. А Павло поцілував уста, очі, шию, одривав ся, дивив ся на неї, і ніжно всміхаючись, шептав:

— Ще.

І знов цілував.

Ган уся затаївши диханнє приймала його поцілунки: наче в безодню падала, так голова крутила ся, але й так солодко було їй наче в небо летїла. Бояла ся поворухнути ся, щоб не зник сей сон чарівний. Павло, сей укоханий велетень, сей невловимий метеор Павло, сей любий Павло з нею; пригортає її, цілує.

Але раптом вона відсунула ся і дивлячись в бік прошептала:

— Ви... цілуєте мене... не кохаючи... Для кого се робите? Для мене?

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Для вас і для себе... Се ж не гарно було б, як би тільки для вас, правда? Признаю ся, що й для себе. Не кохаючи, кажете, цілую... Будьмо чесні з собою. Так, не кохаючи, як ви се собі уявляєте, але кохаю як можу. Зараз, зараз, в сю хвилю кохаю і до тої хвилі, поки не відчую, що не кохаю.

Павло гладив ніжно руку Ганнусі і глянувши на неї раптом сумно сказав:

— А шкода все таки, що ви жінка. Гарні товариші й приятелі були з нас...

Ганнуся хвилинку збентежено дивила ся в його прекрасні оксамитові сині очі. Потім поривчато схопивши за руку, тремтючи цілою істотою, переривчатим шепотом запитала:

— Значить — кохаєш, кохаєш?

— Кохаю... зараз кохаю... — Павло ближче пригорнув її.

Ганнуся як і вперше поривчато закинула йому руки за шию і припала до уст Павла таким жагучим міцним поцілунком наче всю свою істоту хотіла віддати йому радісно-щаслива, й опянена й покірлива.

— Се вже останні... — втомлено присунула до себе кілька довгих шпальт Надя і почала читати.

Сиділа в малесенькій кімнаті, „кореторський“ в ночи і „прийомній“ удень. Довгий великий стіл, канапа і два стільці — більше нічого не було. На стіні — гарний портрет Шевченка.

Надя напружує втомлену увагу, щоб не пропустити помилки. Треба багато уваги, бо правопис „Наших днів“ не такий, до якого звикла Надя за кордоном, не науковий. І треба пильнувати, щоб не залишити і там, де по правопису „Наших днів“ його не треба, щоб речівники кінчали ся на „ння“, а не „нне“, щоб не лишило ся крамольне „се“ „ся“, замість „цей“, „ця“. Втомила ся Надя. А сьогодня ще між рядків коректи все вважаєть ся їй наче надруковане „Bohdan“, такими латинськими літерами, як в телеґрамі: „Bohdan Lisovyj“. І се завважає Надї виловлювати крамольний „мак“ над *і*, крамольні „сі“, „сих“, а також *ѣ, ѳ* і *ы* яких досить багато домішує недосвідна в фонетичній правописи рука складача.

Вже! Нарешті! Вона може йти! Останній раз прогляне все той, хто випускає число.

Надя одсовує шпальти, звонить і віддає хлопцеви коректу.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тодї виходить в передпокій. Тут хвилинку стоїть перед зеркалом, пришпилюючи капелюх і дивлячись на своє блїде, втомлене обличе.

Вже робочий день скінчено. Вільна вже вона для свого особистого життя, для думок, для мрій.

Виходить за двері; йде сходами на темну осїнню улицю.

Отак, коли праця цїлого дня скінчена, хочеть ся з кимсь поговорити... Якось тужить тодї душа... „не хлїбом одним живе людина“...

Може поспішити до дому? Може Кость чекає, може з ним вона поговорить?

Надя гірко всміхнула ся. Кость нїколи її не чекає. Нїколи не знає про що говорити з нею. Він до неї звик, як до якоїнебудь хатньої річи і щоб переконати ся, чи ще належить йому ся річ, часом питає: чи любить вона його. І одповідає вона завжди незмінно, що любить, бо любить же. Инакше не покинула б колись Василя. Любить і хоче, щоб йому гарно було. Але чомусь і вона не має про що з Костем говорити і гнїтить її присутність його в одній кімнатї.

Надя часом їхала до дому трамваєм, але не хотїло ся їй зараз сидїти непорушно в ваґонї серед незнайомих облич. Хотїло ся рухати ся, йти самій тихими темними улицями, часом поглядаючи в синяве небо, на якому вже місяць зявив ся... йти вперед.

„Треба ж буде знайти час, щоб зустріти Богдана Лїсового“, — промайнула раптом думка. — Треба увільнити собі сей час... обіцяла ж його зустріти... незручно не виконати сього тепер“...

Ось парк, яким шла в день; тепер він замкнений. Сплять дерева, струнками сілуетами вирисовуючись на тлї синьо-блакитнавого від місячного сяйва неба. Як вони радісно прокинуть ся ранком на зустріч сонцю, хоч і осїнньому.

І як бе безглуздо вийшло, що Ганнуся телеґраму прочитала... Ну, вона була якась надзвичайна. Каже: „Бог дає, беріть“... Се щось їй самій хочеть ся взяти... вона ж пропадає за Павлом“.

І чого се так все на світї недоладно? Михайло щиро любить Ганнусю і вона на нього не дивить ся... за Павлом гине... Павло тужить за Марусею, Ганнуся байдужа йому... і в багатьох так, ось і в редакції в де кого так. Нема, нема нїде щастя.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І раптом встала в уяві картина: Богдан Лїсовий і Галя обнявшись йдуть в своєму садку і дїти притулили ся до них... і всї вони одне цїле.

Отсе щасте... Як би собі такого трохи.

Входить вже в темне подвіре. Своїм ключем відмикає двері. Темно, тихо. Розчиняє двері в кімнату; витягши сїрника з кишенї пальта засвічує свічку. Роздягаєть ся.

Підходить до Віри. Спить, маленька, рожева, радісна у ві-снї. Схиляєть ся Надя над нею, цїлує. Потім гасить свічку і лягає на свою канапу.

Очі склеплюють ся, швидко сходить дрімота. І крізь дрімоту чує вона голос з Костевого кутка:

— Надю, можна до тебе?

— Нї, нї, я сплю, сплю, — бурмоче вона.

Втомлена вона і чомусь так їй не хочеть ся, щоб Кость приходив.

А Кость уже сїв біля неї.

— Хиба нема для мене місця у Надї?

— Костю, — шепоче Надя і звиклим рухом гладить його по голові, — добраніч. Я смертельно втомлена і я сплю, йди спати.

— Ну ось,—вередливо як дитина, бурмоче Кость. — Надя не хоче приголубити... Я ж так люблю тебе, Надю!

— І я тебе люблю, — заспокоюючe знов як до дитини одповідає машинально Надя. — Костю, але йди спати, йди.

(Далї буде).

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Г. А. Ї.

З юнацького щоденника.

26 іюля. Война забросила меня въ этотъ чужой городъ. Ищу хоть какого-нибудь общества.

28 іюля. Благодаря знакомству съ Г., вошелъ въ одинъ кружокъ литературно-артистическаго характера, гм... украинскій. Барышень много. Не понравилось мнѣ это тенденціозно-украинское направленіе. Я не понимаю (или не знаю) украинскаго движенія; оно мнѣ кажется какимъ-то риторичнымъ, надуманнымъ. Хотя оно давно мнѣ мозолитъ глаза и я чувствую, что идейно мнѣ придется съ ними считаться, хотя бы потому, что моя фамилія оканчивается на „ко". Я даже придумалъ такую саркастическую фразу на случай, если меня станут вербовать въ „украинцы": „Хотя моя фамилія оканчивается на „ко", но...". и проч.

Замѣчательно, что въ нашемъ „гурткѣ", кажется, ни одна барышня не говоритъ по-малороссійски. Сегодня одинъ студентъ, котораго я не разъ встрѣчалъ на улицѣ обязательно въ смушковой съ краснымъ верхомъ шапкѣ на-бекрень, упорно не хотѣлъ понимать, что говоритъ ему барышня „по-московському".

Ну, какое мнѣ дѣло до ихъ украинофильства.

Интересно потолкаться между людьми и это меня главнымъ образомъ привлекаетъ. Если ничто не помѣшаетъ дальнѣйшему участію въ этомъ гурткѣ, то онъ станетъ новымъ центромъ моего вниманія и наблюденія.

7 августа. Я по-неволѣ интересуюсь всѣмъ украинскимъ. Читаю украинскія книжки и говорить, конечно, тоже научусь.

15 августа. Изъ прочитанныхъ за послѣднее время книгъ на особыя мысли натолкнули меня двѣ небольшихъ статьи: Чуковскаго „Тарас Шевченко" и „Між двома душами. Микола Гоголь".

Освѣщеніе „українського руху" вноситъ какую-то грустную раздвоенность въ мои мысли. Я считалъ украинофильство явленіемъ искусственнымъ, созданнымъ исключительно интеллигенціей. А теперь не знаю, вѣрить или не вѣрить, есть ли дѣйствительно отдѣльная нація, способная на борьбу за самобытность?

Спеціально этимъ вопросом мнѣ заниматься некогда, но понемногу назрѣваютъ вопросы и случайно попадаются отвѣты на них... Мысль о Россіи у меня двоится... Я никогда не подозрѣ-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

валъ, что до такой степени рѣзко можно разграничивать „кацапію“ отъ „хохландіи“. Но это дѣйствительно такъ. А если такъ, то я ставлю себѣ вопросъ (трагическій вопросъ, бывшій, если вѣрить автору статьи „Між двома душами“, причиной душевной трагедіи Гоголя): какая же у меня душа? Меня до смѣшного поражаетъ то, что этотъ вопросъ дѣйствительно можетъ быть для меня трагическимъ; онъ отнимаетъ цѣльность моей индивидуальности. Что за чепуха? Я умѣю думать и говорить только на одномъ русскомъ языкѣ, я испыталъ на себѣ обаяніе русской литературы, и, признаюсь, до сихъ поръ мнѣ почему-то казался какъ-то не серьезнымъ слишкомъ мягкій, „щебечущій“ и пѣвучій украинскій говоръ. А теперь... Гм...

28 августа. Знакомлюсь съ „украинофильствомъ“. Обязательно нужно знать украинскій языкъ. И я буду знать. Читаю Шевченка со словаремъ. Не буду писать, что я думаю обо всемъ этомъ, пока не опредѣлились мысли, пока я самъ себѣ не отдалъ отчета.

7 сентября. Прочиталъ: 1) „Освобожденіе Россіи и украинскій вопросъ“. Теперь я кое-что понимаю. 2) „Кобзарь“ — безперечно, це перше, що треба було прочитати для знайомства з українскою літературою. Як би одкинути у Шевченка його історично-патріотичні песи і залишити одну тільки лірику, то й того досить, щоб назвати його великим поетом. Скільки музики, скільки мягкости, ласки і суму! „Як умру, то поховайте...“, „Думи мої, думи...“, „І небо невмите і заспані хвилі і по-над берегом гетьгеть неначе пяний очерет без вітру гнеть ся...“ Надзвичайно подобаються менї де які песи (не памятаю заголовків).

Шевченко дуже багато зробив для національного самовизначення українців і своїми творами і самим фактом свого істнования. У мене слів не вистачає, а то б я й думав по-вкраїнському; більш за все не вистачає „отвлеченныхъ понятій“. Треба скористувати оцей мій зшиток для виробу української мови. Хоч приходить ся висловлятись не досить вільно й инодї зазирати в словник. А я так багато хочу висловити!

Спробую.

Що до українського руху, то питанне се для мене потроху освічуєть ся. Я визнав свою належність до української нації, алеж всї мої щирі думки, все моє почутте проти того, що я називаю національним шовинїзмом. А так я називаю необхідність виставляти все своє не через те, що воно краще, а через те, що воно — своє. Хоч з другого боку здаєть ся, що це необхідно

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

при національній боротьбі, що на ділї, може, цей „шовінїзм“ винесе на своїх плечах боротьбу за волю та самостійність нації. Все таки — ні! Страшно за те, що він душить, давить всяку вільну широку думку.

Для української нації багато є праці в межах культурного досконалення і в межах політичної боротьби — і в цій останній становище її зовсім неможливе. Я, здаєть ся, правильно розумію ті політичні обставини, які висунули цю націю і, очевидно, приведуть її до чогось кращого. Як би не ті обставини, то українська нація благополучно була б задавлена російською культрою, досить багатою, сталою і „многообѣщающею“. Обставини такі: людям, громадянству треба більше волї, самостійности, самодїяльности; а ворог всїляких „свобод“ в Росії — державна влада, державний устрій; і найбільш дїяльні елєменти ідуть в політичну боротьбу; вони стихійно шукають слабих боків громадського ладу. Українська нація з її історично складеною особливістю зявила ся підходящим виходом для тих змагань. Необхідно ухопитись за щось, необхідно хоть що-небудь поставити проти. Абстрактними ідеями соціалїзму тут багато не візьмеш. І противопоставили націю. Національні змагання мають твердий ґрунт — вони ростуть просто з землї. Так я поясняю собі псіхольоґію того факту, що купка інтелїґенції, яка має можливість користувати ся всїма благами російської культури, заходила ся в неможливих обставинах російської дїйсности працювати коло відродження української культури.

Рух сей здаєть ся менї цїнним не як демократичний par exellance, і коли я ідейно йому співчуваю, то не через те, що визнаю українську національну культуру за кращу, нїж яка инша, а через те, що перемога українських національних домоганнь є перемогою демократії над деспотизмом. Правда, як сказано десь у Грушевського, це є дуже ненатуральне становище, коли нація робить ся знарядєм боротьби, а не тим, чим вона мусить бути — ґрунтом для економічного, культурного і всякого иншого „процвѣтанія“...

Українська нація має великим скарб — це її чудова мова ще не зовсїм кристально-чиста, але вже певно сформована, яка має свою мельодію, яка здатна на те, аби внести свою лепту в скарбницю людської культури. Але ж хиба можна ставитись вороже до російської мови (як це роблять де-які „щирі українцї“) тільки тому тому, що є українська? Теоретично, звичайно, не

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

можна. Можна тільки радїти з того, що не зупиняєть ся орґанїчний зріст людської мови і, разом з тим, думки.

К чорту футурізм з його змаганнем до винайдення нових слів, хоч гірших, аби инших, коли так багато цїнної працї: утворити, обробити нову мову!

Як більше довідаюсь, провірю ці думки.

8 сентября. А можетъ быть въ самомъ дѣлѣ національное самосознаніе украинской интеллигенціи не надумано, а исторически-послѣдовательно? Я слишкомъ мало знаю исторію украинской интеллигентной мысли. Во всякомъ случаѣ въ народныхъ массахъ національнаго самосознанія нѣтъ.

10 вересня. Раніше, нїж сїсти писати, я подумав, чи писати по-російскому, чи по-українському. На язик навертають ся готові, звичні форми російської мови. Ну, та раз уже я маю намір виробляти мову, то буду писати, як можу, українскою мовою. Я тепер намагаю ся більше розмовляти по-українському. Дома з мене сміють ся і рішили, що я „увлекаюсь". Це мене дратує. Алеж я не маю змоги розтолкувати самим близьким менї людям льоґічну необхідність для мене того, що иншим здаєть ся захопленнем.

27 вересня. Читаю і читаю. Як я страшенно мало знаю, що до українських справ!

18 жовтня. Нарештї, менї мало того малесенького куточка мого життя, де я маю змогу чути українську мову, говорити нею і виховувати себе в такому напрямкові, як менї хочеть ся.

Так, національна боротьба є боротьба за форму, а не за зміст. Свідомість того, що менї потрібна одна форма, а житте втискує мене в другу, вносить в моє житте страшенну дізґармонію; і так важко иногдї буває, що... легче, здаєть ся, перейти „въ станъ торжествующихъ".

29 січня. Перечитував цей мій зшиток. Звичайно, тепер я б не підписав ся під де-якими думками про українство, які записав раніш. Я говорив про якісь полїтичні обставини, що висунули українську націю... Який мудрий сільоґізм: post hoc, ergo propter hoc.

Безперечно національні особливости орґанїчно істнують і раніше, чи пізніше мусять утворити своєрідну форму.

Які далекі були мої міркування від національної свідомости, що викликає надзвичайно складне почутте національного самолюбства і якоїсь певности в собі. І коли я згадую своє минуле, то не дякую нї семї, нї школї за те, що вони не виховали в менї

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

того почуття, яке тільки одно дає повноту і цїльність індівідуальности. Алеж... алеж *моя* національна свідомість, *моє* почутє національного самолюбства, не дає менї нї цїльности, нї повноти, бо нема цїльности і повноти в життю української нації. Обставини, обставини! Українська нація навкола обставлена обставинами.

А всеж таки, хоч праця над відродженнєм української нації дуже важка, історія розвитку українського народу, порівнюючи з історією хоч би великоруської нації, де спокон віку царював кулак, уявляєть ся менї більш вільною, яскравою.

6 липня. Цїла безодня роздїляє те, що є, від того, що було; хвилююча, неймовірна безодня... Передбачаю велике й широке море історичних подій. Може будуть ще великі катастрофи, алеж вони будуть закономірними і не будуть несподіваними.

Так. От тепер, перший раз за своє житте я говорю собі, що я стою на якомусь шляху і чогось хочу.

Згадуючи історію свого переродження, я роблю цїкаві спостереження над вихованнєм моєї особи в напрямкові я так скажу, „національної творчости, яку я розумію, як потребу, неминучу, настирливу потребу кожної, вище середнього розвиненої людини виявити себе в формі, яка найбільш одповідає внутрішньому змістові; я роблю таке обмеженне: „*вище середнього розвиненої*“, бо ж середнї люде завжди ідуть по лїнїї найменьшого опіру і бодай випадково можуть почувати нахил до тої чи иншої форми життя, ледве чи проявляючи в тому напрямкови якусь акцію.

Чи проявив я якусь акцію що до виявлення своєї національної форми? Нї.

У мене в свідомости нїчого не було, крім почуття нецїльности, але ж акція? Акція нїби мала іти зовсїм в протилежному напрямкові остаточного перероблення псіхіки. Що вона в тому напрямкові не пішла, то це було майже випадково.

7 липня. Скоріше б здати в архів всї наслїдки того непевного і неповного життя, яким доводило ся жити досї.

А це не так вже легко зробити. Треба починати з букваря в буквальному розумінні слова.

Часто почуваю глибоке незадоволенне з того, що не добре знаю мову. Вона якось вросла в мене, стала легкою і натуральною, тільки я ще не володїю нею.

І от скептичне питанне: чи можливо перебудовувати своє внутрішнє житте, висловлювати самі тонкі відтїнки почуття й

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

абстрактної думки мовою, на якій у мене, може, знайдуться не всї відповідні слова? Але раніше ніж випикло у мене таке питанне, маю відповідь на нього: одже мушу творити, хоч би не хотів — мушу.

„Мусиш бути творцем, мусиш бути певним своїх сил, мусиш мати і волю тверду і сильні руки“.

ГР. БОРИСОВИЧ.

* * *

Грають сурми до походу, —
Будуть лити кров, як воду,
Нагромадять гори тіл...
Будуть кулї скрізь лїтати,
Шаблї голови стинати,
Запалають сотнї сїл...

Ой, закрячуть хижі круки...
Заридає край від муки.
Ниви стопче вражий кінь...
Сонце вкриють чорні хмари,
Скрізь крівавиї пожари
Покладуть червону тінь...

Знаю я, що будуть квіти:
Привітають наші дїти
Волю, славу, щастя, мир...
Нас же сурми в сю негоду
Кличуть, тягнуть до походу,
Волочуть в крівавий вир.

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. ЖУЧЕНКО.

Українське письменство в 1917 році.

Лихолїттє воєнного часу принесло нам повний розгром українського культурно-національного життя. Нема чого пригадувати фактів сього погрому: вони ще у всїх в свіжій памяти. Досить сказати, що за 2½ роки не можна було наладити як слїд ні одного навіть чисто лїтературного видання. Розбито й роспорошено ті лїтературні сили, які звикли вже гуртувати ся коло певних орґанів, і як що взяти на увагу загальне ослабленнє пульсу культурного життя в часи напруженнія всїх сил країни для постачання безкраїх жертв ненаситному Молохові війни, то не диво, що ми нїби вернули ся до якихсь 80-х або 90-х років минулого столїття, коли властиво не можна було говорити про якийсь лїтературний „рух“, коли лїтература міряла ся на рік двома — трьома книжочками випадкового змісту, з обмеженим кругом тем і сюжетів. В такому станї дезорґанїзації й духового пригноблення війшло українське письменство в 1917 рік, рік революції, рік відродження до нового життя з необмеженими горизонтами й величезними, просто грандіозними завданнями, коли перед українським словом роскрили ся перспективи, про які не можна було перед тим навіть мріяти: воно стало орґаном полїтичної думки й революційної аґітації в нечуваному ще нїколи масштабі і нарештї — мовою державною; повстала українська школа й зажадала підручників; народив ся масовий читальник, який прагнув ознайомитись з Україною, з її минулим, з її письменством і культурою. Сей читальник проглинув скоро всї запаси, які зберігали ся на полицях книгарень і вимагав усе нової й нової поживи. Коли ж зважити нечувано несприятливі умовини для всякого видавництва, в яких опинили ся ми на третьому році війни через загальну кризу працї й матеріялу, то стане до певної міри зрозумілим характер лїтературної продукції української за минулий рік. Говоримо власне про лїтературну продукцію, а не про лїтературне житте, бо коли вважати правдивою стару латинську приказку, що inter arma silent musae, то як раз до нашого письменства в минулому році можемо прикласти її з найбільшим правом: бо коли всї громадські й взагалї культурні сили з головою пірнули в полїтику, коли змобілїзовано всї свідомі елементи нації для величезної роботи будованнія нових форм державного життя, то не диво, що для творчости лїтературної, художньої, яка вимагає певного зосередженнія, спокою й більш сталих умов життя, минулий рік не належав до сприят-

Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ливих. Покажчиком сього є мале число нових художніх творів і мізерне число літературних журналів рівняючи з великим числом часописей взагалі. За те в нечуваній ніколи у нас перед тим кількости появили ся на книгарському ринку політичні брошури, аґітаційні, інформаційні, програмові, популяризації ріжних питаннів соціяльно-економічного й громадського життя. Всї ці видання не належать до нашого огляду, який хочемо обмежити на твори красного письменства, на творчість художню; додамо при тім, що не торкаємось виданнів, які вийшли на Україні Австрійській і до останнього часу були для нас майже недоступні, через що огляд їх откладаємо трохи на пізнїйше.

На початку 1917 року виходив у нас усього один літературний журнал—тижневик *„Промінь“* у Москві, який скоро уступив своє місце *„Літературно-Науковому Вістнику“*, відновленому в Київі. *Вістник* знову зібрав коло себе виднїйші літературні наші сили, й більша частина того, що дав нам минулий рік свіжого й нового на полї красного письменства, побачило світ на його сторінках. Великий роман *В. Винниченка* „Записки Кирпатого Мефістофеля“, роспочатий друком ще в „Промінї“, друковав ся далї на сторінках Вістника. Не вважаючи можливим складати зараз оцїнку сього твору, закінченого друком уже в 1918 роцї, зазначимо тільки, що автор порушує тут улюблену ним проблєму відносин двох полів, при чому вводить у ці відносини ще й новий момент, який за останнї часи все частїйше підкреслює ся в його творах, се — та роль, яку грає у відносинах чоловіка й жінки дитина; сей момент в ріжних комбінаціях особливо виступає в романї „Записки Кирпатого Мефістофеля“, й автор з властивою йому сміливістю й часто парадоксальністю розвязує поставлені ним складні питання й рисковані ситуації. Такий же характер певної екзотичности й нахилу до сміливих псіхологичних експериментів має й драма Винниченка „Пригвожденні“ (друкована в „Промінї“), яка проте з успіхом йшла як на українській, так і на російській сценї. „Мій роман“ *Л. Яновської* — се історія закохання немолодої вже панї з аристократичного кругу в учителя-демократа, який імпонує їй своєю ідейністю й захопленістю громадською справою. Роман читаєть ся з певним інтересом і дивно тільки вражає його ненатуральний, штучний кінець, який зовсїм не випливає з характера героя роману, яким змалювала його авторка.

Оповідання *Ор. Левицького* „Лакей його преосвященства“ належить до серії історичних оповіданнів шановного автора, в яких він, на підставі архивного матеріялу з властивим йому майстерством реставрує в живих образах нашу бувальщину. В сьому оповіданні автор малює сторінку з побутових відносин духовенства й козацької старшини в Гетьманщинї в другій половинї XVIII століття.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

З інтересом і приємністю читаєть ся оповіданне *М. Івченка* „Марійка“ й друге його оповіданне „До землї“. Д-їй Івченко, порівнюючи, недавно став виступати в нашій літературі; його писання роблять гарне враженне своїм своєрідним лїризмом й сердечністю тона, уміннем знайти свіжі фарби й тони у малюванні сїльського життя.

Легенька комедїя *В. Самійленка* „У Гайхан-Бея“, яка мала характер политичної сатири за старого режиму, не полишаючи глибшого враженя в читанні, має певний успіх на сценї у виставах „Національного театру“ в Київі.

Ряд поезій старших і новійших поетів — *Олеся, Алчевської, Чупринки, П. Гая, Тичини, Загула, Мамонтова, Постоловського, Стаха, Шаповала, Ол. Журливої* замикає собою художне-літературний відділ журналу. Публїцистично-наукової частини не торкаємось, завваживши тільки, що Вістник як ранїйше, старав ся давати по змозї повний і вірний образ нашого политичного й громадського руху, що було тепер особливо важко при тому надзвичайно швидкому темпі, яким іде житте й за котрим ледве поспіває й біжуча преса, а не тільки місячник, що завдяки тисячам причин може виходити не инакше, як з великим опізненням.

Другий наш літературний місячник, який почав виходити майже одночасно з відродженням „Літературно-Наукового Вістника“, спочатку в Москві, а потім перенесений до Київа — „*Шлях*“ — зеднав побіля себе переважно молоді сили. З белетристики новий журнал не дав ні одної більшої річи, а все переважно невеличкі нариси, мінїатюри, етюди; за те багато поезій. В цілому літературний відділ „Шляху“ робить гарне враженне. Особливо інтересні нариси *Ольги Кобилянської* з карпатського життя підчас світової війни. Сильно написане оповіданне „Юда“, яке малює траґічний, епізод, один з тисячів в сій війні, які відогравали ся в тихих Карпатах, на лоні їх вічно-прекрасної природи. Серед поетів, що брали участь у „Шляху“ зустрічаємо ймення *Х. Алчевської, М. Вороного, А. Кримського, О. Олеся, В. Тарноградського, М. Філянського М. Чернявського, Г. Чупринки*, ймення, які самі за себе говорять.

Цїкавою й знаменною появою на полї нашої журналїстики є місячник „*Книгарь*“, що почав виходити у Київі з осени 1917 року, — „літопис українського письменства“, як зазначає він своє завданне. Треба признати, що журнал дїйсно се завданне виконує, подаючи крім статей історико-літературного й бібліологичного характеру численні й здебільшого ґрунтовні рецензії на нові видання. В цих рецензіях, писаних переважно спеціялістами, головна вага й інтерес журнала, інтерес не тільки для бібліографа, але для кожного, хто стежить за розвитком українського письменства.

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Переходячи од періодичних до окремих виданнів, ще раз мусимо зазначити, що незвичайний попит на українську книжку, який виріс протягом минулого року, викликав потребу передруку або нового видання багатьох старих творів, завданне дуже важке з огляду на нечувано трудні технічні умовини друку. Одже сим поясняєть ся велике число малих брошур порівняючи з більш солідними виданнями. Серед нових виданнів старих творів безумовно на першому місці поставити треба петроградське виданне *Шевченкового* „Кобзаря“ в редакції В. Доманицького в двох томиках, випущене товариством „Друкарь“. Товариство „Криниця“ в Київі випустила 1-й том творів *М. Коцюбинського*. Коли се має бути систематичне повне видання творів покійного письменника, то можно було б сподівати ся од видавництва якоїсь редакції їх, хронольоґічного чи якогось иншого порядку, передмови, біографічного нарису, приміток, коли й де вперше друковано певний твір. Коцюбинський — таке імя в нашій літературі, що все, що стосуєть ся його життя й історії його літературних праць повинно вже тепер бути нотоване. Окремим виданням вийшло одно з кращих оповіданнів Коцюбинського першого періоду його творчости — „Дорогою ціною“.

З передруків ранійше виданих творів зазначити ще треба: поему *Ів. Франка* „Панські жарти“ — цю епопею кріпаччини на галицькій Україні; повісти *Б. Грінченка* „На роспутті“ (третє виданне) і „Серед темної ночи“ (четверте виданне), його ж таки оповіданне з часів революції 1905 року „Брат на брата“ (перше виданне у нас на Україні); казку *Ів. Нечуя-Левицького* „Запорожці“, перевидано ряд дрібнійших оповіданнів Грінченка, Винниченка, Нечуя-Левицького та др. авторів.

Українська Видавнича Спілка випустила збірку оповіданнів *С. Черкасенка* „Вони перемогли“ — ряд художніх нарисів з життя робітників на шахтах. Більша частина сих нарисів друковала ся вже по ріжних наших періодичних виданнях. Невтомний автор популярних книжок з історії Запорожжа *А. Кащенко* випустив кілька історичних повістей і оповіданнів. З них має безумовну літературну вагу тільки повість „Зруйноване гніздо“ (друкована в 1914 році на сторінках Літ.-Наук. Вістника), яка малює часи руйнованя старого вільного ладу на Землях Запорожського війська по скасуванні Січи й завзятої боротьби, яку провадили більш активні елементи серед місцевого населення з хижими завойовниками-москалями. Взагалі белетристичні твори д. Кащенка з козацької старовини далеко більш вдатні, ніж його оповіданя з близького до нас минулого — наївно-сентиментальні й зовсім не художні.

Т-во „Сіяч“, яке жваво взяло ся до видання старих наших авторів і перекладів чужих творів, випустило поезії *П. Гулака Артемов-*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-26 20:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ського, на жаль, видання не повне. А час би вже дати нашій публіці повне видання сього будь-що-будь класика українського письменства, хоча б таке, яке вже має Галичина у виданні „Руська письменність". Те ж саме видавництво випустило „Приказки" *Е. Гребінки*.

О. Олесь випустив друге видання своєї першої збірки „З журбою радість обнялась" (1907 року), яка, власне й утворила йому славу талановитого поета, котрий вніс в українську поезію нові мотиви, а для старих здобув власні оригінальні фарби й тони. Крім того товариство „Криниця" випустило нову, V-ту книгу його поезій, які, на думку критики, достойно піддержують твердо встановлену поетову славу. Олесеві ж належить талановита інсценіровка народньої думи про Ганжу-Андибера. Сей твір ще раз примушує нас пожалїти, чому поет так мало звертасть ся до нашої минувшини, котра могла б дати йому такий багатий матеріял, стільки сюжетів і тем для поетичної інтерпретації.

Маємо ще кільки збірників поезій: *М. Кононенка* „Хвилї", *М. Шоповала* „Лїсові ритми" й *М. Мандрики* „Пісні про Анемону". Безперечну поетичну стійність має збірник Шаповала, у якого бачимо й справжнє художнє чуттє й гарні образи, лехку, невимушену форму. М. Мандрика зовсім не є „цїлком новим імям на обрії української поезії", як висловив ся про його один з критиків, і власне ті його поезії, які ранїйше доводило ся нам зустрічати на сторінках ріжних виданнів, позволяли сподївати ся чогось більше сталого й певного від його збірника; не оригінальна й часами вульгарна еротика, необробленість форми й мови свідчать про не дуже серйозне відношенне автора до свого хисту, якого в усякому разї заперечити не можемо. Абсолютно не можемо зрозуміти, по що було д. Кононенкові, давньому вже авторові, збірати до купи й випускати в світ сове віршуванне, з якого коли й мають сякий-такий інтерес, то тільки деякі поезії, десяток—другий їх, та й то в ті часи (років 25—30 тому), коли кожна елементарно грамотна з лїтературного погляду брошура українська було певною появою, яку старанно нотували й заносили на скрижалї лїтопису письменства. Але тепер, в наші дні...

В Катеринославі випущено ілюстроване видання поеми-казки *Івана Манжури* „Трьомсин Багатирь", друкованої вперше у „Днїпрових Хвилях" 1913 року. Як знаємо з біографії бідолашнього поета-етнографа, він довго носив ся з думкою подати в поетичній обробцї і в оточенні запорожського побуту—складний мотив народньої казки про царевича, який мстить змієві за убивство батька, перебуває ріжні пригоди й чинить багато подвигів за допомогою свого чудовного коня. З старанністю й любовію обробив він цю казку і вложив у неї все своє багате знанне фольклору, народнього побуту й мови. „Трьомсин Багатирь" був останнїм значнїщим твором Манжури, побачити в друку

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

який одначе авторові не довело ся. Гадаємо, що видання цієї поеми-казки може бути цікавим не тільки для звичайного читальника казок — дітвори. Багатство мови й побутових подробиць надають їй ширшого інтересу.

Невелике число цікавих новинок драматичної літератури збільшив собою невеликий етюд *Л. Старицької-Черняхівської* „Останній Сніп", який малює конфлікт між представниками двох поколінь упадаючої Гетьманщини—старим батьком, патріотом козацької України, і сином, представником помосковленої вже старшини, яка шукала собі карери й всяких благ при петербурзькому дворі. Можно було б закинути шановній авторці де-що що-до ідеалізації головного героя етюду, ледве чи можливого з такими власне поглядами в осередку козацької старшини на Гетьманщині кінця XVIII століття, але не можна одмовити їй психольогічної правди й сценічности, що мусить звернути на неї увагу наших театрів. Говорячи за драматичні твори треба згадати ще прегарний переклад Молієрового „Тартюфу", доконаний *В. Самійленком*, і виданий з передмовою М. Вороного. В сьому перекладі безсмертна комедія Молієра йде на сцені Національного театру в Київі.

Кінчаючи наш огляд красного письменства за минулий рік мусимо принотувати ще невелике числе виданнів з історії нашого письменства й літературно-громадського руху. Воно хоч справді невелике, але серед його такі цінні й солідні видання, як „Історія українського письменства" *С. Ефремова* (третє виданне) й два полемічних твори: „Листи з України наддніпрянської" *Б. Грінченка* й „Листи на Україну наддніпрянську" *М. Драгоманова*. Обидві праці у взаємній між собою полеміці вияснюють з ріжних поглядів українське національне питанне і, невважаючи на чверть віку, яка ділить нас од часу їх появи, на радикальну зміну наших політичних обставин, вповні зберігають свій інтерес і для сучасного читальника. Такий же інтерес зберегла й книжочка Грінченка „Нова семя" (про Шевченка), у перве видрукована у нас. Цікаві причинки до історії часів російсько-турецької війни 1877 року дають спомини її учасника, відомого українського артиста *М. Садовського*, видані товариством „Час" (первісно друковали ся на сторінках „Літ.-Наук. Вістника").

Як бачимо, літературна продукція, не вважаючи на величезний зріст числа друкованих українською мовою виданнів, далеко не дорівнює тому попитові, який створило нове житте на українське друковане слово. Будемо надіятися, що нові вільні умови нашого національного розвитку викличуть розцвіт духовних сил нашого народу, і сей розцвіт виявить ся насамперед в розвитку художньої творчости, в зростові нашої літератури, яка в самі тяжкі й здавало ся безнадійні періоди українського життя свідчила про невмирущість духа нашого народу.

Generated on 2015-07-27 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Червоне вино.

I.

Стоять грабʼи прозоро-жовті
В промінні яснозолотім...
Хай щастя, друже, не найшов ти,—
Але нащо тужить за ним!

Прозора шклянка кришталева,
Вино червоне та хмільне...
Навколо шелестять дерева:
„Все збудеть ся — і все мине.

„І те, що дійсністю здавалось,—
„Нікчемна тінь, даремний дим;
„І те, що в снах нам увижалось,
„Зробилось близьким і нудним.

„Керуй на озеро спокою
„Свої шукання молоді:
„Все, що зосталось за собою,—
„Лиш слід весельця на воді.

„Минають дні, минає літо...
„Але нащо тужить за ним?
„Прозору шклянку вщерть налито
„Вином червоним і хмільним“.

II.

Яблуко спіє і падає,
Віти колишуть ся й віють ся;
Серце минуле пригадує
І на прийдешнє надіється ся.

Серце співа по дитячому —
Ще не доспіло, не падає...
Сонце осіннє зрячому
Ранню веснянку нагадує.

Чим же? Хто скаже, зясує нам?
Ще ж бо слова не родили ся
Ті, що серцям півотруєним
В снї, у дрімотї приснили ся.

III.

В кавярні пусто. Гомонять льокаї,
Нудьгуючи без нудної роботи.
Сижу самотно; серце споминає
Далеке щось, неначе у дрімотї.

Неясний присмерк стелить ся по залї,
Хоч день стоїть за стінами... Ще вчора
Уста кохані тут прощебетали
Менї про щастя, про високі гори.

Про досвіток, про радісне чекання,
Про шум чарок і чистії розмови...
Менї здавалось: навіть про кохання,
Про перший цвіт не першої любови...

Минуло ся, — а в серцї оживає
Як лілія в вечірній позолотї...
В кавярнї стиха гомонять льокаї,
В кавярнї час солодкої дрімоти.

IV.

Наша зустріч єдина була.
Ти пройшла — ти на віки пройшла,
І твій образ укрили снїги,
Що летять і пливуть навкруги.

Може навіть сніжинка і ти,
Що злетїла на те з висоти,
Щоб серця нам навік закувать,
А самій непомітно ростать?

Памятаєш високі доми,
Що стояли, як тїни у тьмі?
Памятаєш, як швидко ти йшла?
Наша зустріч єдина була.

V.

Я тільки надпив свою чарку, —
А серце вже пяне давно:
Якесь його инше спянило,
Якесь невідоме вино.

Пливу чи іду я — не знаю...
Снїги і холодні огнї...
Хто дав чарівної отрути
В своїх поцїлунках менї?

Шуми та гуди, хуртовино,
Пливіть, невловимі снїги,
До моря краси і спокою
Засипте навік беріги.

Я з вами — я з вами — я з вами,
Холодні, летючі, смутні...
Все зникне, як іскра зникає,
Як іскра згасає в вині.

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ОЛЕКСАНДЕР ГРУШЕВСЬКИЙ.

З останніх оповідань В. Винниченка.

Контрасти.

В одному з давніших оповідань Винниченка противставлено оден другому два гуртки — весела безжурна компанія і валка заробітчан, зтомлених голодом і далеким шляхом („Контрасти“). Се противставленне на тлі соціальних відносин, одинаково придатне і для літературного твора і для мітінґової промови. Певно і автора спокусила кольорітність такого противставлення, на тлі якого можна дати цікаві постати і цікаві переживання.

Контрасти взагалї цікавлять Винниченка і він в своїх творах часто розробляє сю психольоґічну тему. Псіхічні контрасти се два псіхічні типи або переживання дуже відмінні, дуже далекі оден від другого. В псіхічнім контрастї статичнім такі типи істнують поруч разом, в дінамічнім псіхічне житте людини переходить через певні відмінні стадії і кожна нова стадія є щось нове. Для бічного доглядача такий перехід може здавати ся рішучою, несподіваною зміною, але звичайно для такої зміни істнували причини. як ті непомітні корінцї, з яких потім розвиваєть ся рослина.

Письменник любить стежити за змінами і переходами в духовному життю. Така зміна стала ся, наприклад в душі Якима і він став инакше відносити ся до красвиду, який можна було бачити з робітні артіста. І ранїйше Яким дивив ся і бачив далечінь, але порох та павутинне тодї заслонювало йому той чарівний пейзаж. Теперь, зявили ся нові подїї, нові враженя від зовнїшнього світу, нові переживання і далечінь заднїпровських просторів гармонїювала з сими новими переживаннями: „красвид... дас... ідею щастя“. І разом з тим Яким перестав лаяти „поезію спогадів“ і знаходити „смішним або „поетичним“ цїлий побут маляра на горіщі.

Так непомітно крок за кроком став правник Яким зовсїм відмінним від того, чим був ранїйше, став своїм контрастом.

Подібний же процес ми бачимо і в душі Кирпатого Мефистофеля. Від його признань в початку і до кінцевих подій — оженення з Клавдією за-для сина — се все оден невинний процес, який зовсїм міняє псіхічне житте Мефистофеля. Людина, яка в палких обіймах не забувала тверезих обміркувань, яка відмовляє бідному товаришеві в

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

помочі працею, пропонуючи йому зовсім неможливу комбінацію, ся людина нарешті відходить від своїх сталих прінціпів. Через що стало ся? через перше щире кохання до Білої Шапочки? Як би не було, все ж таки Кирпатий Мефистофель змінив ся. В історії з Клавдією, Мефістофель вступив було на той шлях, яким дійшов до кінця Вадим в відносинах до Наташи („По — свій", „Божки"), але до кінця не дійшов і змінив зазначені було висновки: повного жорстокого переведення своего прінціпа свободи в коханню Мефистофель не зробив.

Повна або майже повна зміна психічної вдачи людини може бути тоді, як істнує первісна можливість такої зміни. Чи розіветь ся така можливість чи ні, чи викличе дійсність розвиток духовних зародків в иньшому напрямі, се вже питанне зовнішніх впливів на людську душу. Можливе і те, що можливости розівють ся паралельно і ні одна не візьме верх. Тоді в одної людини будуть протилежні нахили, які і будуть по-черзі опановувати душею людини і приводити до тих або иньших вчинків.

Письменника цікавлять контрасти-зміни і контрасти-нахили в душі людини. Він не раз звертаеть ся до сього питання і віддає йому багато, порівняючи, уважности.

Як відміняеть ся людська вдача і людина стає иньшою на погляд близьких; як одночасно в людині живуть зовсім відмінні нахили і примушують людину до зовсім нових, несподіваних вчинків: се все цікавить письменника: часом він розроблює сю тему детально, часом тільки натякає на істнуванне такого контрасту, не розвиваючи сього докладно в своїому творі.

Контрасти в людській душі, чи то в хронольоґічній послідовности, чи то одночасні — становлять загадкове зявище в людській психиці. Багато письменників в світовій літературі зостановляло ся над ними, виявляючи при тому, як і Винниченко, нахил до „діонісієвського в творчости" (висловлюючись терміном Ніцше) або „достоєвщини".

Не завсіди можно простежити, чи обидва контрасти однаково глибоко закоренили ся в душі? Чи захоплене штукою (скульптура) в душі тієї дівчини, про яку оповідаеть ся в оп. „Чудний епізод", вкоренило ся глибоко? Чи у дядюшки Нікодима, що зробив поруч дві кімнатки, біжницю та иньшу („По свій!"), підіймаеть ся в душі якесь побожне почутє, як, наприклад, у того жандарма, що катував арештованих, не даючи їм спати („Маленька рисочка")? Се неясно для читача, та й може і письменникові було неясно і ся прогалина так і лишила ся незаповненою.

„У кожної людини є краса й огида. В різних формах... Неодмінно є... І краса і огида... Тільки инодї краса так захована, що не вид-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

но... Або огида ховаєть ся за красою... Я хочу їх виявити поруч... Хіба ні“ ?

Так каже про свою скульптуру дівчина в оп. „Чудний епізод“. Так гадали колись містики, що в кожній людині є рай і пекло. Так малював Ґоґарт, виявляв се Свіфт, Достоєвський і виявляє часом Винниченко, часом, бо творчість його взагалі має нахил скорше до світлих, „аполоновських“ тонів.

„Се було чудно, але я не хтів боротись против сього. О, ні! Я хтів слухати далі сей мелодійний, трохи надтріснутий, немов срібною емалю вкритий голос чудної женщини“.

Се відношенне самого письменника до огидливих моментів, огидливих контрастів, які мають захоплюючу силу і вплив на душу свідка.

„Я не хотів боротись против сього. О, ні! Я хотів слухати далі“...

Сполученне в одній душі краси й огиди се найбільш різкий зразок психічного контрасту. Се дві сили, можливости в рівновазі, кожна з них може взяти верх і надати свою ознаку психічному життю людини.

Поки сі дві сили, сі два начала урівноважують, зтримують одна другу, невідомо, яким саме шляхом піде дальше житте. Ніби в напруженному очікуванню стоять терези і щось мале вплине і терези заворушать ся. Що буде тим малим дотиком, який виведе терези з рівноваги? Невідомо, але коло такої людини має бути напружене очікуваннє, тиша перед чимсь, трівожна тиша, а в тій тиші є щось хоробливе, важке.

Моменти напруженого важкого очікування не раз знаходимо в творах Винниченка. Нагадаємо опов. „Студент“ або „Кузь та Грицунь“. В першому оповіданню сей момент очікування, напруженної тиші після слів студента, що він застрелить ся, в оповіданню про Кузя після заяви управляющому иро рощот. Раптом несподівано настрій юрби міняєть ся і переходить до зовсім відмінного, до свойого контрасту. Що було тим останнім дотиком, що вивів з рівноваги терези? Що остаточно вплинуло? „Над гуртом збитих до куши людей стояв крик і рев“... „Але в сей мент трапилось щось таке, чого вже нїхто не ждав“. Юрба могла б покорити ся гострому наказу стражника чи управляющого, затаїти свої справжні почуття і настрої, але стало ся зовсім иньше, протилежне, юрба повстала проти тих, кому перед тим корила ся. Момент напруженнн, важкого очікування передано в творі письменника і перехід від одного настрою до иньшого підкреслено в стилї оповідань.

Generated on 2015-07-27 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Хорі люде.

Сфера спостережень письменника поширюється в новійших творах. Вже ранійше малював Винниченко побут інтеліґенції (напр. „Моє останнє слово“), життє студенства, партійні ґуртки, їх пляни та діяльність, пропаґанду та заняття з робітниками, валки заробітчан, відношенне до управляющих панськими маєтками, працю коло машини, суперечки з прикащиками, ґурток злодіїв в малому місточку („Краса і Сила“), солдацьке життє („Боротьба“) — се все вже було в оповіданнях Винниченка. Не було в них справжнього селянського життя та робітничого побуту, самих по собі, незалежно від партійних змагань та пропаганди. До тих малюнків прилучилось ще дещо нове: вражіння паризького життя („Тайна“), побут в далекому засланню (записки Вадима — „По-свій“), нарештї малюнки життя еміґрації („Рівновага“) Се все значно побільшує круг спостережень письменника новими фактами, а його галерею постатей новими літературними постатями.

В розвитку літературної індівідуальности письменника цїкаве його замилованнє псіхіатричними темами, якого не було помітно в творах 1898—1910 рр.: справдї, і ранійше письменник згадував про хворих людей, але там се було побіжно, тепер сим постатям віддаєть ся дуже багато уваги і списано їх з великими подробицями, не так як ранійше [1]) приходило ся йому про них згадувати.

Романи останніх років написані як раз з таким зацїкавленнєм псіхольоґією хорих людей. Сї чотирі романи „Рівновага“ (1913), „По-свій“ (1913), „Божки“ (1914), „Хочу“ (1916) перейняті в більшій або меньшій мірі таким зацїкавленнєм і, наприклад, до романа „Рівновага“ можно було б дати підзаголовок — „серед хорих людей“. Цїкаво, що сей роман, друкований з початку по російськи, викликав докори і обуреннє тим, що автор сміливо і рішуче підійшов до теми, якої звичайно уникали російські письменники проґресівного напряму, а саме — до темних сторін еміґрантського життя в Парижі. Пізнійше критика мусїла признати, що письменник освітлює се еміґрантське життє вповнї вірно і приходить ся не протестувати проти малюнків письменника з натури, а шукати причин, чому життє еміґрантське пішло як раз таким шляхом, а не иньшим. Занепад суспільних і моральних почувань у еміґрантів викликали тї умови, в яких їм приходить ся жити і працювати на чужинї. Далекі від місцевих інтересів і питань і примусово відір-

[1]) Про твори Винниченка з років 1898 — 1910 я мав нагоду говорити в начерках „З сучасної української літератури“ та в замітцї про третю книжку оповідань. — Л.-Н. Вістник 1910. II.

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вані від своїх рідних, пригнічені матеріяльними злиднями, знесилені безнадійністю, сї еміґранти цілий час перебувають в тому ж самому тїсному колї товаришів і не мають сміливости вийти на ширшу арену місцевого життя. В таких умовах живуть і персонажі „Рівноваги“ і в них також ся примусово-звужена сфера інтересів приводить до хоробливих наслїдків. В центрі сих покалїчених життєм людей — Шурка, наречений Танї, з його „сизими снами“ і „темною мутью“. В иньших випадках займають ся психольоґічними експериментами, небезпечними і жорстокими, а часто і неймовірними, так роблять Адольф і Хома. Відношенне Адольфа до безталанного маляра Аркадія се надзвичайне дратуване людини усякими можливими засобами. Цїла перша довга сцена, з якої починаєть ся роман, розмова Адольфа з Аркадієм дуже добрий вступ до характеристики ненормальних відносин в гуртку еміґрантів.

В сценї між Адольфом і Аркадієм письменник користуєть ся цїкавою манерою оповідання: письменник подає не тільки репліки, але разом з тим дає в формі вставок в лапках нїби запис думок в їх хронольоґічному порядку. Се завважає стилїстично розвою оповідання, але за те значно побільшує докладність його. Читач має паралєльно що говорить ся і що думаєть ся, тим розкривають ся внутрішнї глибші переживання, бо слово се є нещире, роблене, йому не можна довіряти. Але часте уживанне такого запису думок стає трохи нудним своєю стеноґрафічною докладністю.

— Адольф... Ви хочете повторення тої сцени? — хрипло сказав Аркадій.

— Якої? — невинно підняв рідкі брови Адольф.

„Зараз заверещить і почне кусатись“.

— Що вам, властиво, треба від мене?

„О, се — вже його „вищий розум“ виходить на сцену, „холодна свідомість“ і „тверда система“.

— Менї? О, друже Аркадію, менї так мало треба, що сором турбовати вас... (с. 8).

Се уривок чередування реплїк та записів думок по стеноґрафічному методу. Користуєть ся письменник сим не так тактовно, як се робив покійний Коцюбинський [1]).

Адольф не викликає нїякої сїмпатії ні в письменника, ні в читачів. Досить звести до куни усї розкидані по повісти рисочки, ужиті письменником для його характеристики. Наприклад, „блїде, кінське лице його в сутїнках пяно всміхалось. Величезні, довгі, мов у оранґ-утана

[1]) Я зауважив його манеру в статтї: „Останнї оповідання Мих. Коцюбинського Л.-Н. Вістник 1909. X.

Generated on 2015-07-27 16:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

руки засунуто в кишені, бриль — на потилиці... І вмить знов відчув (Аркадій) над головою своєю тепле, з запахом алькоголю дихання Адольфа. Хотілось швидко озирнутись, підскочити, вчепитись нігтями в сі свинячі очі, в сей мягкий нахабний ніс і рвати їх, тріпати й сласно скреготати зубами". Як бачимо, характеристика вповні негативна. І ся людина дратує иньшу, робить з нею експерименти і дуже задоволена, радіє з своєї влади над иньшою людиною. Письменник дуже докладно, докладнійше, ніж се треба для враження від артистичного твору, описує, як саме дратує Адольф Аркадія, як мучить голодну людину, грабіжкою бутербродів, а її серце брудними натяками відносно Тані. Се вже виходить за межі артистичного твору і наближається до патольоґічних описів (боротьба за бутерброди між Адольфом і Аркадієм).

Що дає одній людині силу над иньшою людиною? Що примушує стримувати себе, зціплювати зуби, щоб мимохіть не вирвалось щире слово? Чому так неприємно дивити ся на Адольфа і все ж таки „він (Аркадій) все таки стояв і покірливо схиливши голову, чекав, що вчинить Адольф"? Чому таке безсилле обурення і така покора?

Безталанний маляр Аркадій і нахабний Адольф не багато займають місця в загальній структурі романа. І Аркадій і Адольф не „герої", а середні представники безщасної паризької еміґрації, не на них звернено увагу. Важким тягаром лежать на них умови життя еміґрації, про які згадувано вище. „Є тільки звичайна, проста, ось ся нудьга в грудях. Саме почуванне животного голоду. Є ось сей глухий гул Парижу, а в ньому, мов загублений, хмуро-скелистий острівок, самітність. Більше нїчого не буде. Безглуздє, неминучість, безконечність!" Се умови еміґрантського життя. „Ось, ми, наприклад, еміґранти: видерли у нас шматок так званої душі, позбавили громадського життя, утворили порожнечу по однім боцї—ми і схиляєм ся в иньший. А природа не любить спокою і надмірного відхилення, то і заповняє нам порожнечу, — кому картами, кафе, вином, кому коханнєм, кому Богом, кому сатаною... А від рівноваги не втїчете!" Таким чином на деяких умови еміґрантського життя лягли надзвичайним тягаром і зовсїм пригнїтили, нахилили до долу, до самої землї: їм вже не підняти ся і не підняти ясне безжурне чоло до світлого неба.

Увага письменника звернена не на сих приголомшених, прибитих до землї важкими подїями. Більше уваги звернено на Хому, Таню, Шурку, Мері: се люде, які мають щось своє, індівідуальне, і не так підпадають чужим впливам і впливам „рівноваги".

Але і сї видатнїйші між еміґрантською масою люде також зійшли з шляхів нормальних відносин. Шурку підтяла тюрма, еміґрація, голодуванне, туга, недїяльність (с. 78). Його мучать „сизі сни", якісь жах-

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ливі кошмари, „темна муть“, він впадає в містику, врівноважує себе не вповні нормальними засобами. Зовсім безвольний, Шурка то підпадає впливові Тані, то знов виходить з під нього і йде з Аннет. Містика, богороблення і богошуканнє, по словам Мері, се заміна еротичної і ріжної иньшої російської „мути“. Безвольний Шурка хорує на сексуальні аномалії і дозволяє Аннет бити себе по щоках.

Мері — богата, з вищими інтелектуальними інтересами, з знанням кількох мов, з любовю до фільософського читання: як бачимо, добрий грунт до иньшого, серіознійшого відношення до життя. Але і Мері не відзначається иньшими завданнями, ніж її знайомі. Вона робить експерименти з стрічними людьми, провоціруе на певні вчинки і дивуеть ся, коли її обчислення не здійснюють ся, так як вона гадає (експеримент з французом). Коли се рівновага в важких умовах життя еміґрантського і хороби, то урівноваженнє ненормальним.

Центральна фіґура — Хома. Багато на неї ужито малярських і літературних засобів, описуе його письменник з великою детальністю і, здаеть ся, сімпатією. Але що робить сей Хома? Таж само гра людьми, експерименти жорстокі і часом не вповні ймовірні (завданнє Гломбінському відносно Тані). Коли се урівноваженнє, знов таки урівноваженнє— хоробливим. Може тимчасово, але все ж таки хоробливе.

Finale con brio.

Не раз композітори після сумних роспучливих тем закінчують твір бадьорим жвавим фіналом. Після важких переживань нарештї піднесенне, надії на будуче разом з ясним розуміннем своїх сил і сумні спомини щезають перед подувом нового життя.

В гарному оповіданню „Кузь та Грицунь“ (Твори т. IV. 1911) як раз такий фінал: несподіванний вибух енерґії, протест проти управляющого з боку Грицуня: „Я таким Грицуня ніколи не бачив, і очей таких не бачив ніколи у його, сталевих, диких, горячих“ (с. 109). Оповіданнє закінчуеть ся після вибуху обурення ясними лагідними акордами, які становлять певний контраст сумним малюнкам „Дрібниці“ в тому ж томі, або „Рівноваги“, або „По-свій“ чи „Божки“. Цікаві нюанси в самій мові закінчення.

„Дядюшка Терентій *посміхав ся* одними очима... Круг його (Грицуня) гомоніли та *сміяли ся*... *Задумливо* дивив ся кудись у бік у степ, де над могилами *ніжними* хвилями тріпотів горячий вітер. Хто його зна, що він бачив там, але очи його сумно та *ніжно* жмурились... Кузь озирав ся й... Грицунь соромливо й *радісно* посміхав ся... Кузеви очі ставали також соромливо *радісними*, але він швидко одвертав ся й

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

голосно *весело* затягував... Зорі, мабуть, вміли з ним розмовляти, бо він *посміхав ся* до них... І зорі, як дівочі очи, променисті та мрійні, *ніжно посміхались* до нього"...

Як бачимо, саме скупченнє висловів надають певне освітленнє, певний тон всьому епізоду: сміх, посміх, ніжно, радісно, весело...

Се закінченнє оповідання мимоволі приходить на память, коли перечитуєш останні романи Винниченка. Здоровим людям важко цілий час жити з хорими; тим, хто гадає, що вища мораль — здоровле й сила" (VI, 82) важко жити з тими, кого мучать „сизі сни" та „темна муть", здорових тягне до бадьорих, живих, сильних. Після довгого перебування в компанії Шурки, Мері, хочеть ся повними грудями набрати вільного повітря, почувати себе вільними від тягарів, сильними, здоровими. Се також певне урівноваженнє.

Через те в великих повістях і романах Винниченка, як „Моє останнє слово", „Честность съ собою" (Земля V. 1911), „Рівновага", ми знаходили в закінченню ясні бадьорі акорди. З боку виконання та загальної структури творів се здаєть ся припадковим, deus ex machina, але се свідчить про бажаннє урівноваження. Візьмемо, наприклад, закінченнє ром. „Честность съ собою": після ріжних напів-можливих пригод і подій, фантазій Дари, експериментів Мирона, вчинків хорих, як Тарас,—фінальне побаченнє Дари і Мирона. Вмер Тарас, застрілила ся Віра, на сих руїнах життя, надій, переконань наче апотеоз: Дара і Мирон і гімн дійсному, бадьорому життю:

— Изъ труповъ (?) наша жизнь рождается? (NS. Се не зовсім ясно, чому *изъ* труповъ).

— Не мы ихъ сдѣлали.

— А если и мы... Что-жъ? Сильное живетъ, слабое гибнетъ. Мертвыхъ не воскресишь. А такихъ такъ и воскрешать не слѣдуетъ...

„Жить хочу. Жить, Миронъ, работать, создавать и разрушать.

„Труповъ не воскресимъ. И какъ можно скорѣе ѣдемъ отсюда. Какъ можно скорѣе".

Може бути сумнів: о скільки Мирон і Дара можуть бути творцями нового життя, о скільки вони можуть „работать, создавать". „Разрушать" — се, дійсно, вони руйновали, а не творити.

Крикъ тріумфа — „Цѣлуй! На трупахъ цѣлуй! Крѣпко, радостно!.. А теперь цѣлуй! Цѣлуй, мой свѣтлый, цѣлуй бѣшено, крѣпко, на зло всѣмъ трупамъ, смертямъ, гнили, лжи старого! Цѣлуй!"

Такі „крѣпкіе, бѣшеные" поцілунки погана прелюдія до нового життя, нового будівництва, про яке тут говорить ся. „Цѣловати на трупахъ" се виходить меньш естетично, ніж відома тема малюнка „Любов серед руїн".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Але важно те, що мимо таких помилок з артистичного боку голосно роздається заклик до здорового, бадьорого життя, заклик до дїяльности від трупів.

Се не тільки в сьому романі. І в иньших також ми бачимо той же самий заклик, теж саме „vivos voco“ Шафгаузенського дзвону. „Mortuos plango — vivos voco“: всїх живих, енергійних, бадьорих — до життя!

І для самого письменника близький, рідний сей заклик. Тимчасово зацїкавлюсть ся він психіатричними темами, патольоґічними моментами — сатанїзмом, богошуканнем, поцїлунками на трупах... Але се тимчасово і житте знов кличе письменника до дїйсного, справжнього життя, до тих, хто живе і працює, шукає і творить, до рідної природи, до рідних шляхів „в степу, де над могилами нїжними хвилями тріпотїв гарячий вітер“.

КЛИМ ПОЛЇЩУК.

З циклю „Мої шукання“.

I.

Музико мій!.. Чи знав ти біль страждання,
Як стоптані квітки і келехи розбиті,
А десь в душі горять огнем жадання
І сльози в жаль злились несамовитий?..

Музико, грай!.. Хай струни заридають
І злякано трівогою забють ся,
Зеленою весною засївають
І споминами в серцї відгукнуть ся!..

Самотний я і біль моя шалена. —
В душі кричить моє страшне жадання. —
А сї квітки і келехи для мене
Як сон туги без пестощів — кохання...

...Квітки он там під лавою спочили, —
Вино як кров пролите на цератї. —
А я один, без мрій, надїй і сили
Думками бюсь в задимленій кімнатї...

Музико, грай!.. — Нехай спочинуть сили. —
Менї туга всміхнеть ся в пянім чадї,
А там, на мить, повстане образ милий
В задимлено-байдужому свічадї.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

М. ІВЧЕНКО.

Большевики на селах.

(*Враження з подорожі*).

До тої місцевости, куди я їхав, в звичайну пору було лише годин 7—8 подорожі потягом. За часів же большевицької влади довелося їхати рівно дві доби. І за цю пору вас разів з десять, мало не на кожній станції, обшукують, перевертають ваші речі, вимагають документів, приставляючи до ваших грудей холодного дула пістолету. І хоч у вас здасть ся документ (паспорт) самий безпартійний, самий лояльний для ріжних політичних часів і ситуацій, проте не можна бути ані трохи певним, що вас не заарештують, а то й не пустять по вашій адресі маленьку оловяну кульку. Проте дивши ся на блискучі дула і на „озброєних до зубів товаришів“ цілком спокійно. Все одно: до всього можна призвичаїтись. Одне неприємно — все це турбування, постійне заглядання в ваші речі, страшенно нервує і дратує вас.

І ось нарешті прибув на свою станцію. Станція маленька — двітри залізничих будівлї. За кілька кроків — по шляху простягла ся купка хуторянських осель. Вийшов з потягу, озирнув ся навколо і вільно зітхнув. Нарешті визволив ся від жандармської опеки большевиків. Але не тут-то було. Тільки дійшов до хутору — як на зустріч менї іде гурток озброєних людей... Одіж ріжна: звичайна селянська, червоні куцеві кожухи, парубоцькі піджаки з бобрику, салдатські шинелї. Ідуть по-волї, зацікавлено розглядаючи новенькі револьвери, видно, любуючись ними.

Порівнявшись зо мною, з гурту видїлилось два молодих парубка; підійшовши до мене, і певне, почуваючи себе з непривички трохи нїяково, поспитали:

— Откедова, товарищ, ідьоте?

Я відповів.

— А оружія нету?

— Більш десяти разів шукали! Коли є охота, будь ласка шукайте!

— Не нада, товарищ! — махнув рукою один з них, і вони пішли. Нїчого, думаю собі, тут і большевики більш лагідні.

За який час прийшов в рідне село. Дома довелось пробути коло десяти день, розмовляти з селянами ріжних верств і напрямків, прислухатись до життя і входити власне безпосередньо в гущу цього життя. Таким чином за цю пору удалось скласти більш-менш певні враження відносно того, в якій мірі поширив ся серед селянства большевизм.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Село, в яке я прибув, було маленьке, тихе, за 50 верстов від повітового міста, за 25 верстов від залізниці. Зимової пори здасть ся туди ворон і кісток, як кажуть, не заносить. Газет, звичайно, туди не надсилаєть ся, а коли й прибувають ці газети, то з запізненням на 10 а то й більше день. І живе село тихим примітивним життям.

Колись жили там якісь захудалі панки і мали вони не дуже багато землі і дворів з 15 кріпаків. Значна більшість господарств старокозачих. В середньому 5—10 десятин на господарство. Років 8 тому назад панські землі були попродані, і значну частину цих земель розкупили місцеві ж селяне по 1 або 2 десятини. Правда, с кілько господарств, які встигли ріжними, навіть темними засобами, то потроху викрадаючи чуже добро, то обдурюючи своїх же односельців, придбати десятин до 50 60. Але таких куркулів лише 4—5. Вся ж решта селянства жила старинним способом, ведучи напів натуралістичне господарство і звикши з де-яким усилям зводити свій безпретензійний бюджет.

Вся „революційність“ села за всі часи революції виявилась лише в тому, що з де-яким зусиллям вирядили з села неприємного їм попа. Всі ж останні події здасть ся зовсім не зачіпали і не хвилювали села. Ще в перших числах листопаду мені довелось виступати з промовою в тому селі. І тоді я дізнав ся, що за всі часи революції не приїздив туди ні один промовець. Правда, казали, приїздив один, щось говорив, але промова його була такою нескладною, що ніхто нічого не зрозумів, і ніякого враження від неї не зосталось у селян.

І от приїздю в цей раз і дізнаюсь, що большевизм і тут встиг зоставити свій вплив і різко змінити загальне обличча селянського життя. В чому ж тут причини, в якій мірі охопив селянство большевизм, оскільки глибокі корінці встиг він тут пустити? Коли судити по газетах, або спостерігати большевизм на селах зосторонь, можна подумати, що він (большевизм), справді, охопив усе селянство і з ним боротись дуже трудно. В дійсности ж справа зовсім не так складаєть ся. Фактично большевизм — це тонка і дуже тонка плівка, яка встигла заволікти селянське життя з великою потугою, шляхом звичайних большевизмові репресій і то, певне на корсткий час. Повернулись до дому розагітовані на фронті салдати, здеморалізовані одірваністю від села на протязі 3—4 років, вибиті з звичайних життьових умов і фактично не свідомі в тім, що на містах робить ся і що фактично потрібно селянству.

— Как? у вас нету совету рабочих та салдатських депутатів?

Селяне ніяково хитали плечима, гадаючи що вони страшно одстали од життя — і вибачаючись відповідали:

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Та, звичайно, нема!

— Хм! Как же так?

— Та так! Не довелось якось. Та тут, бачте, у нас є Сельнська Спілка. Кажуть, наче б то вона стоїть за нас, та хто зна. А тільки там повсїгда виступаєм!

— Ето самая буржуазія і контра-революціонери там сидять — відповідають салдати. — Нада заснувать совєт депутатів.

— А якої ви будете партії? — питають зацікавлені і здивовані селяне.

— Ми всє большевики. Ето самая настоящая народная партія. Пущай сам народ распоряжается і делает, что хатіт.

Ну що ж, думають селяне, раз народна партія, то, виходить, не проти нас, і спокійно помирились з цим. Аби краще було.

Зібрали сход, обібрали комітет. Де-хто з більш завзятих селян, почувши, що тут пахне поживою, теж пристали до большевиків. Решта ж селян поставила ся до цього пасивно, прислухаючись до всього і чекаючи, що буде далї.

Почала ся робота. В комітет увійшли найбільш завзяті большевики. Селяне гадали, що, робота буде вестись так, як і раніш, — що кожен буде виступати з своїми думками, які йому вільно буде висловлювати.

Як тут почалось зовсім инше і несподіване. Фактично влада вся перейшла до невеликої купки людей з комітету та до співчуваючих їм кількох крикунів. Комітет сам вносить пропозиції, виступає з докладами і проводить резолюції.

Попробували було де-які з більш сміливих селян запротестувати з приводу самих несправедливих і безглуздих постанов, як їм зараз же затикають пельку.

— А-а! Буржуй! Вон його! Долой! — кричать большевики.

Селянин ще який час сперечать ся, але його прямо виганяють з зборнї, нахваляючись при цьому або вбити, або в кращому разї підпалити. В решті решт, майже все село було терорізовано. Де-яка частина селян перестала зовсім ходити на зборню.

— Хай їм біс, як так! За царя приїздив було земський начальник, сердитий було, як розпечений бугай, та й то не боронилось сказати розумне слово. А тут тобі і пікнуть не дають. Яка ж це свобода, спрашуєть ся — як тільки що скажеш не по їх, зараз кричать, зараз — буржуй! Який же я буржуй? Що в мене хлїба хватить до нового — так я вже й буржуй! А того, сукин сину, не бачиш, що я хожу, як старцюга, обідраний і босий. Я все лїто робив, як катюга, а його сїмя лежала в холодку — сердить ся селянин.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Де-хто таки, правда, не ходить на збори, але прийде тихенько, сяде навприсідки коло дверей, запалить люльку та й слухає мовчки, як там коло столу галасають большевики. Посидить-посидить, послухає, та й піде собі мовчки. А там дома в тісному гурті таких же господарів, як і він, страшенно обурюють ся, але не знає, що і як зробить, щоб визволитись, від тої лихої години, яка насунулась на них.

Та й які ж це оборонці народу? міркує селянин, — коли він сам добре знає, що серед них є самі запеклі злодії, розбишаки, яких треба було давно вже виселити з села, од яких давно життя не було? А тепер вони й правують усим

І стогне від усього цього терорізоване більш розумне, розсудливе селянство.

Між иншим незайвим буде звернути увагу на одну дуже цікаву подробицю. Появив ся в селі якийсь лікарь. Звідки він і хто він такий — ніхто не знає, але для всіх ясно було, що за ним йшло все большевицьке селянство. Та й появив ся дуже чудно. Їхав один селянин з базару з містечку, по дорозі дігнав якогось добродія. Одягнений був той добродій і не по селянському і не по панському як слід. Куценьке риже притерте пальто, студенський картуз, ботинки в калошах і куці мало не до самих колін штани. Попрохав ся, щоб підвіз його дядько. Розговорились в дорозі. Дядько під час балачки признав ся, що захворіла у нього дитина і він не може дати їй ради.

— Я її вилічу — каже той добродій — я лікарь і сі діла добре знаю.

Дядько заможній, не знав, як і дякувати, що Бог послав йому такого доброго чоловіка, бере його до дому.

— Живіть у мене скільки хочете і даром, аби тільки дочку вилічили.

Лікарь росташував ся. Годують його, як кабана. Скоро він став порядкувати усим в господарстві, — добре їсть і пе — горілки скільки хочеш — харчів теж. А проте дитина не поправляєть ся. Тільки дядько не сміє нічого сказати, бо попробуй хоч пікнуть, як „лікарь“, починає кричати, лаятись — хоч тікай з хати.

Скоро дізнались селяне, що прибув якийсь лікарь, почали запрохувати його до своїх дітей—шанують, напувають горілкою. Пяний лікарь прописує якісь ліки, инколи кричить, щоб хворі при ньому піднімались і ходили. А проте хворі не поправляють ся.

А тим часом лікарь починає встрявати в громадські справи, починає приймати в них найпильнійшу участь. Коли хто не згожуєть ся з його компанією, він перший кричить, щоб його вигнали з хати.

— Горлянка в нього, як у бика — жалують ся селяне.

— А морда, — добавляють инші, — хоч нацюків бий. Здоровий, та гладкий, та страшний такий!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Коли не коли він їздить в Гомель. Звідти приїхав один раз добре одягнений. Кожен раз привозить гроші, літературу, метелики. Знає його не одне лиш село, де він живе. Бувас він час од часу і в инших околишних селах і там веде теж свою руйнуючу роботу. Хто він в дійсности, так ні одна людина і не знає. Ніхто в його не питав: ні документів, ні посвідчень, а проте комітет увесь час іде на приводі у нього.

До Центральної Ради селянство ставилось увесь час дуже добре, також як і до національного питання. Де-хто неясно розуміє наші національно-політичні завдання, для багатьох взагалі навіть розуміння того, що вони є українці було не виразне і нове. Проте вони бачили що це їхне правительство, по їхньому пише і говорить, ними обібр не і за них таки наче і стоїть. Почали дітей учити в школі по українськи. Приходить дитина до дому, починає читати, чують рідні, що це ж „по нашому“ читає їхня дитина. І для них і для дитини зрозуміле прочитане.

— Таки воно мабуть краще, — думає такий селянин, — як буде Україна сама управлятись.

А більш свідома частина так цілком завзято поставилась до роботи Центральної Ради. За неї агітувала, за неї стояла і вірила в неї.

І от приїхали большевики, почали взивати Раду буржуазною — указувати, що там сидять лише одні генерали. Більш свідомим селянам заткнули горлянку, і ті мусіли замовкнути. А решта селян були остаточно збиті з пантилику.

— Невже ж таки і це останнє правительство, якому вони більш усього вірили, піддурило їх? — Здивовано питає себе селянин. А тут ще піддають жару большевики.

— Кому ж тоді вірить, лиха година його знає? — клопочеть ся селянин.

Виступати в оборону Центральної Ради і взагалі українських політичних позіцій прилюдно перед усією громадою мені не дали змоги, але так з окремими гуртками досить часто розмовляв. І коли я докладно вияснював політику Ради, вони, порадівши, казали:

— Так он як стоїть справа? А нам зовсім инше тут говорили. Так воно таки й справді було б краще, як ото Рада постановила. Чи бач яка річ! А чому ж проти неї пішли большевики?

Починаєш вияснювати всі конфлікти, указувати на централістичні домагання большевиків, на справу з хлібом, з грішьми і инше.

І тоді селянин згожуеть ся, що було б і справді краще, коли б правила Україною Центр. Рада.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Довелось говорити в цій справі з двома большевиками, яких я давно знав, як людей більш свідомих і прінціпових. Колись вони обидва були щирими українцями, охоче читали українські книжки, які я привозив їм.

— Ну як же ми підемо за Радою, — відповідають вони на моє запитання, — коли там сидять одні буржуї та генерали? — завзято сперечаються вони зо мною.

— Ну хто ж там такий з ґенералів, ну кажіть — питаю їх.

— Ну а як же? Там он і Пушкин і Скоропадський, — відповідають вони, указуючи на двох великих землевласників, маєтки яких лежать поміж з селянськими землями.

Починаю вияснювати, що і сном духом Рада не бачила і не знає цих панів, указую на те, як оббіралась Рада, з кого вона складалась.

— Та що ви росказуєте — сердито нападають вони на мене, — як немає ґенералів та панів? А Петлюра хто такий? — Он у нього в Київщині цілих 14 здорових маєтків! У Винниченка здоровий цукроварний завод і маєток на Катеринославщині! А в Грушевського теж дуже великий маєток, заводи і мілїони грошей! — То їм добре морочить людей. Та що там говорити — і ви мабуть з буржуями робите, то за них і стоїте.

Вони махають рукою і починають уже тїкати. Я їх задержую і знову докладно росказую біоґрафію Петлюри, Грушевського і Винниченка.

Далї спиняюсь на полїтицї Ради, її завданнях, переходимо до того, з чого почав ся конфлїкт між Радою та большевиками, що зробили і роблять большевики на Україні, до чого це приведе нашу країну.

— А оддїлятись ми не желаєм — держуть ся вони своєї таки. — Краще, що вгодно, чим оддїлятись. Що, ми он і на фронтї вмістї воювали, з одного котла їли, — а тепер оддїлятись. Це все буржуазія... — сперечаються вони.

Арґумент про те, що „ми з одного котла їли“ являєть ся єдиним, здаєть ся, головним арґументом против оддїлення України. І цього арґументу держать ся усї салдати і взагалї большевики на селах.

Коли я знову спиняюсь на економічних інтересах України, на всїх тих законах, які прийняла Рада, нарештї на питанню з землею — вони який час згожують ся зо мною.

В ці часи як раз пройшла чутка, що в Київ прийшли нїмцї з „буржуями“ і прогнали большевиків і вони обурено нападають:

— Все одне, який би порядок тут не був, а ми од Великоросії не станемо оддїлятись. Краще під московського царя підемо, нїж оддїлятись!

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— Ну то дїло ваше — ви можете записатись і в підданство московського царя — а народові усьому краще жити окремо.

— Ну от, а як ви, товариші, будете в такому разї? Україна заключила мир без анексій і контрібуцій. Тепер би тільки ставати до мирного життя, а тут большевики знову обявляють загальну мобілїзацію. Люде, потомлені за 4 роки війни, тільки стали до свого господарства та спочивать, а їх знову тягнуть на війну, яка нам і не потрібна. Що ви на це скажете? Підете воювати?

— А мабуть, що ні!

— Значить не підете тут з большевиками?

Довго ще ми так сперечасмо ся. Я помічаю, що мої большевики врешті починають згожуватись зо мною, проте не хотять сього показувати.

Ясне з усього цього, що про Центральну Раду селянство дуже мало було повідомлено. Жодних тїсних звязків воно не мало з нею, дуже рідко од Ради приїздили і виступали з промовами, тодї як большевики своїми демагогічними гаслами притягли до себе багато співчуваючих і у всякому разї здобули дуже широку популярність. Але треба сказати, що большевизм захопив дуже нечислений гурт селянства.

— Власне у нас немає зовсїм большевиків, а є просто *„большаки“*, — сказав менї один учитель. — Знаєте, в Великоросії є великі і широкі трактові шляхи, які звуть ся большаками. Ідеш ними, усюди широко, просторно. Усе можна зачінати. Зайшов в овес, або в просо, побродив, — теж дозволяють ся. Так і тут. Ідуть за большевиками тому, що й справдї і сами фактично стають у влади. А при цій владї дозволяють ся усе, чого тільки забажають ся. Розбить панеську економію — можна; забрать у багатого дядька коней або волів — теж можна; не хватило у баби полотна, бо не встигла за пилипівку та мясницї напрясти — соцїалїзируй полотно у всїх бабів; нарештї убить людину — як раз плюнуть. А саме краще — відповіди за все се не може бути. От усе це і приваблює до большевиків.

І справдї, коли придивить ся до дїяльности большевиків, то можна побачити багато з того, про що говорив учитель.

Насамперед, як тільки заклались комітети большевицькі, як звичайно, скинули волосне земство — власне поставили йому ультіматум, і земство мусїло само розпастись. А далї почали сами господарювати. Недалеко маєток досить великий одної графинї, а в ньому винокуренний завод. На заводї зберігав ся спирт ріжних сортів. Рішили розібрати спирт. Але правду кажучи з спиртом поступили порівняюче мудро. Роспредїлили його на кілько волостів. Кожне село мусило приїха-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ти за своїм спиртом. Хотїли зразу подїлити між салдатами, а потім, коли побачили, що буде для кожного солдата дуже багато, рішили подїлити на двори. На кожен двір попало по $1^3/_4$ відра очищеного спирту. При чому очищений спирт попав лише на ту волость, до якої належав маєток графині. Всї ж инші волости — здаєть ся волостів 5 одержали не очищений спирт. Накинулись зразу дядьки на спирт — пили цїлими кухлями не розбавлений спирт в 95°. Зразу ж кілька чоловік і ґеґнуло — до смерти понапивались. Коли дїлили — то просто підходили до барйла, хто тільки хотїв, і пили як воду. А потім, почувши про смерть од спирту де-яких найбільш ласих, трохи угомонились і почали розводити його з водою. Власне се, а потім і те, що майже всї солдати повернулись до дому, сприяло тому, що за ці мясницї усюди була сила свайбів.

— Що вже й попогуляли свайбів ці мясницї — хвалились люде. — Де й засидїлась яка дївка, так і та вийшла. Мабуть воно не к добру. Та воно й не дивно. Приходе молодий — та й каже: — Дивіть ся на мене. Ось я такий і такий. Хоч у самого і нема нїчого, за те мало клопочуть ся. Землї ж усїм дадуть. Тай горілка, така вже добра була, як нїколи —жалкує оповідач.

Відро спирту йшло за $2^1/_2$ карбов. Зразу хотїли повернути вторговані гроші в казну, бо казна була вже заплатила панові. А потім, як побачили, що можна і не давати казнї, рішили зоставити гроші на всякі громадські справи. Але що й казати. Гроші таки муляли, та ще такі великі. Судили, рядили — одні подїлити між бідними, другі — між салдатами. Позаяк в Комітетї найбільш було салдатів, порішили подїлити гроші між усїми салдатами. Попало звичайно й бідному й багатому.

Гроші дістали ся даром, та ще й не по багато. Що з ними робить — путнього нїчого не придбаєш. Рішили і їх пропити.

Але раз протоптавши дорогу в економії, на цьому не спинились. І тут уже почала ся дїйсна вакханалїя. Заговорило давно приспане почуття самого широкого пяного анархизму, руйнування усього добробуту економії.

Звичайно і тут, як і в инших справах, приймала участь сама незначна частина людей, найбільш захоплених анархизмом.

— Треба знищити усе кодло їх, щоб і корню не зостало ся тут їхнього, щоб нїколи й ненавідали ся вони сюди.

І почали нищити. Насамперед розібрали увесь хлїб з хлївів. Подїлили його в де-яких місцях поміж бідними, то знову ж таки між салдатами. А при цьому величезну силу знищили його. В де-яких місцях, оповідають, зостали ся цїлі насипи — цїлі дороги були засипані зерном. Так само подїлили і солому.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В одному місці, уже повертаючись до Київа, я спостерігав таку картину. Коло громадської хлібної комори копошлять ся люде, переважно салдати, з мішками та підводами.

— Що то таке — питаю одну молодицю.

— Та то ж хліб панський ділять — відповідає вона.

Попривозили хліб до дому. Що треба було, собі оставили. А решту попродали. Як раз по селах ходять так звані мішочники з инших ґуберній. Їм і продали хліб. Солому, звичайно, попалили.

Але конфіскація хліба була лише сіґналом в дальшій роботі в цьому напрямку. Коло того села, де я жив, знаходить ся великий старинний маєток Скоропадського. Земель там нараховуєть ся коло 4500 десятин, є багато лісів. Величезний парк з садом. Маєток простягаєть ся до кількох сел.

В самому будинку віками придбавались ріжні дорогоцінні речі, малюнки і так вони з покоління в покоління зберігались. Господарство, звичайно, велось дуже культурне, розводив ся гарний сад з оранжеріями, поширювались посадки дерев в паркові. І от в один мент прийшла розлютована юрба і все це знищила до тла.

Переписаний ще раніш земельними комітетами скот і реманент звичайно тут же розібрали. Але з реманентом сталась досить сумна річ. Не хватило поділити його між усіми. Хто ще встиг — то витяг фаетон і одвіз до себе. Але більшість реманенту була знищена там-же на місці. Попали конні граблі. Один захопив зубок від граблів, другий гайку, третій ще яку частину. Коли дійшла черга до паровиків від молотилок, яких було там 3—4, вибіг машиниста і кричить:

— Товариші! Не розбивайте машин! Хай кожне село забере по одній молотилці до себе і буде нею молотити свій же хліб.

— Ач, сучий син, за буржуїв тягне руку! Забери молотилку, — а пани повернуть ся та одберуть. Розбивайте хлопці, щоб нікому не досталось! — Закричали селяне і тут же розбили все в щент. А потім поділивши таким чином майно, ідуть до дому. В кешенях щось важить. Полізь туди — аж там, яка небудь гайка. — Викинув і цілком забув про неї.

Управившись таким чином з надвірним майном пішли в самі покої. Там, звичайно, брали все що попадалось під руки.

Де хто з хитрійших захопив велечезні трюмо з чеканого шкла. Столи і кресла були, як кажуть на срібних ножках; захопили їх і нищечком приховали; позабірали усі картини, бібліотеку. Але при цьому багато де чого просто побили і забірали обломки люстр, ріжні шматочки, як дикуни; а потім по селах то перепродували, то награждали своїх родичів з сусідних сел. Під кінець вирішили підпалити самий будинок. Попробували було зразу підпалить — не горить. Тоді

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

якимсь чином затягли туди гарби, наклали соломи і запалили. Відбувся страшенний вибух. Будинок зірвало і він згорів. Ті будівлі, які ще збереглись, просто розгромили, а потім поприїздили і забрали, хто що міг — то цеглу, то шматки залїза, то колоди дерев.

Оповідають при цьому дуже кумедні явища. Звичайно за повну точність їх не можна ручатись, але важно в даннім разї одне, що вони правдоподібні і їх склали самі ж селяне.

Привіз якийсь селянин (указують і село) до себе трюмо. Попробував було внести в хату, не входить. Сяк-так все таки втяг його. Хоче ставить коло стїни, як трюмо досягає стелї. Підрізав лави і з усилям таки приставив. Якийсь час любовались новою річчю, а потім призвичаїлись і почали менше на нього звертати увагу.

Як раз в хатї було теля. Попробувало воно заглянуть в трюмо, як звідти визирає таке ж саме теля. Підійшло близче і визвірилось, — а друге теля теж наблизилось і теж визвірилось. Тодї теля стукнуло один раз лобом об трюмо. Друге теля з трюмо так само бється. Розлютоване теля з усієї сили грюкнуло об скло. Скло розбилось, — теля злякалось, одірвалось від привязи, скочило на піл. На полу лежала дитина. Теля попало на дитину, пробило живіт. Дитина закричала. Злякане теля пробило напільне вікно, вискочило з хати, напоролось на кілок і загинуло. Пропало трюмо, теля і дитина. Для ріжних повчаючих в морали оповідань дуже вдячна фабула, і селяне дуже охоче передають це оповідання один одному, хоч звичайно тут є багато анекдотичного матеріалу.

З скотиною, яку забрали з маєтків, сталась приблизно таж сама історія. Попривели до дому її селяне, — поставити нїде а хоч і є де, так нїчим годувати. В самого кормів немає, а в сусїда трудно дістати. Хлїб минулого лїта родив ся гірко, соломи усюди недостає, — постояла, постояла скотина, поревла з голоду, подивив ся на неї новий господарь:

— Нїчого не поробиш. Треба, мабуть, продавати.

Попродали за безцїнок. Забрали звичайно або заможні в селі куркулї, або ж баришники на продаж.

Нема що й говорити про лїс. Рубали його і одвозили до себе, хто тільки міг. Але коли економії розбивали переважно салдати та бідні селяне, то лїс рубали як раз ті, у кого є конї. Були й такі, що мали і власної землї десятин 30—60 і привозили з панських лїсів дерева.

Я спинив ся тільки на одній економії, але приблизно так само зробили і з иншими економіями, які знаходились поблизу.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Але зробивши усе це під гарячу руку, розруйнувавши економії і знищивши усе до тла, побачили, що самі то, власне, від цього нічогісінько не придбали.

Зерна хватить тільки прохарчить ся, скот попродали. Зостали ся ще де-які речі, але то більш для краси, а в хазяйстві нічого з ними не зробиш. Правда, виручив де-які гроші за продану панську скотину, тільки що ж за ці гроші придбаєш? А тут весна скоро буде, треба буде сіяти панські землі, які переходять до рук їхніх, — чим засівати, чим обробляти ці землі? І тоді для кожного з них, у кого хоч трохи зосталось розуму, стає ясно, що куди краще було б, коли економії були б цілі. Можна було б економичним добром і засіяти і обробити землю, — і легко і гарно. Та й будинок би зостав ся для народу. Так тільки вже пізно — назад нічого не повернеш. І починають знову клопотать ся, не бачучи для себе нїякого виходу. А тут ще увесь час голову гризуть ті, хто не приймав участи в руйнуванню панського добра.

Проте на весну щось же треба робити. Якось же треба засіяти та обробить панські землі? Та з чогось же треба й жити. Іти на заробітки і нікуди та й шкода, коли можна дома вільну хліборобську працю нести. І стурбована думка уперто шукає виходу і в решті решт знаходить його.

Збірають ся комітети і виносять такі постанови. У всіх тих господарствах, які мають більш 10 дес. землі одібрати зайвий скот, зоставивши для них по одній коняці та корові. Всі ж инші господарства повинні дати, коли у них є, робочу худобу бідним, аби вони змогли обробити свою землю.

У всіх господарствах одібрати на висів зайве зерно.

Але оскілько легко було управитись з панськими маєтками, остільки трудно було зробити те саме з дрібними селянськими господарствами. Правда, з деякими більш заможніми господарствами встигли все ж росправитись.

Прийшли до одного хуторянина, який кілька років тому назад купив в борг 60 десятин панської землі. У нього 4 сина, усі салдати, де-які мають власну сїмю. Прийшли до нього з комітету, забрали увесь скот, зоставили на всіх тільки одну корову та кобилу.

— А як же ж синам? Вони теж воювали і мають свої землі. Треба ж їм зоставити хоч по одній скотині! — Запротестував хуторянин.

— Нічого, скоро й землю заберем, — заспокоїли його комітетчики.

— Земля хоч і приоблена в мене своїми руками, проте як вийде такий вакон, щоб одібрати скільки там землі — одведу сам. Ось тобі

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

і земля, бери в мене і скотину і зерно — тільки ж зразу не грабуйте ж мене!

Не послухали комітетчики, забрали скотину. Хотіли були сини палити з рушниць, та старий угомонив їх. Повожались, повожались з скотиною, та й продали її баришникам.

У другої баби хуторянки, було переважно скотівниче-промислове господарство. Випасувала скот на лугах, та з скоту й жила. Сини з війни ще не повернулись. Прийшли комітетчики, забрали увесь скот. І наложила баба з досади на себе руки.

Але тут уже загомоніло усе селянство:

— Як, наших людей чіпати? Хто їм право, закон такий давав грабить людей? Де це воно видано?

— Нічого, ми й у вас те зробимо, — відповідають комітетчики.

— У мене? А що ти в мене будеш брати? Зерна? Так я росчитав і виставив тільки для свого хазяйства, а зайвого немає. Та хиба ж можна нашим зерном засіяти панські землі? Де ти його тут вдосталь дістанеш? А з якої речі дам тобі скотину? Ти цілу зиму лежиш на печі, боки облежуєш? А я цілі дні вожусь коло скотини, годую її, пораюсь коло неї. А прийде весна, — ти забереш її? Та не діждеш ти, сукин-сину, бачити її. Краще голови поодрубую, щоб ні мені, ні кому другому не досталась.

— Було б ото не грабувати економій. Прийшов би на готовеньке — і ори, і сій і хліб збірай!.. А то розбили... Де воно, кому досталось і самі, дурні, не знаєте? А тепер до мене? А дідька лисого не бачив? — Кричить господарь.

— Нічого! Не даси, так заставим — погрожує йому бідний селянин.

— Та як ти мене заставиш?

— Та що-ж! Як треба буде, то й сірника пустимо! Тоді мнякшим станеш!

— А що-ж ти думаєш, я не зумію тебе підпалити? Зумію, брат! Ти мене, а я тебе. От і будем квіти! — не здасть ся господарь.

І йдуть і йдуть суперечки. А з ними виростає страшенна ворожнеча між селянством. Увесь вік в якійсь злагоді жили, а тепер готові один одного поїсти. І стоїть загоріть хоч маленькій іскрі, щоб спалахнула страшна бійка. І так кожен день. І, головне, ніхто не знає, що робити. Бідний не має ніякої надії скористуватись панськими землями; нема зерна засіяти, нічим обробити. І як воно то все буде — гадає він.

А більш заможній теж турбуєть ся. Є і зерно і є чим обробити. Про чужу землю мало клопоту. Може, коли б був який порядок, і дали б там ще хоч трохи — а не дадуть, то якось і на своїй обійде-

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

мось, коли хоч би її засіяти. Та чи то ж дадуть засіяти? А як і засієш, та чи доведеть ся зібрати його? Може посієш, обробиш, а в жнива прийде хтось другий і забере увесь твій хліб? І це може статись.

І не знає, чи сіяти на весну, чи так усе залишить.

А разом з цим напливає в село розчарування і острах — і не треба вже ніякої власти селові. Хай їм усім біс і тим большевикам і всім...

Ходять чутки по селах, що наче б то пан, у якого розграбували все, прислав листа, де пише: „Усе, усе беріть, тільки зоставьте молоді березки, щоб була різка на ваші спини".

— Ой буде ще, та ще й як. — Клопочуть ся налякані баби. — Так воно даром не минеть ся, — і пригадують при цьому 1905 рік.

Проте комітет держе себе спокійно.

— Це, — каже, — не большевики усе роблять, це ті ж самі контрреволюціонери та грабіжники. А ми тут не при чому.

— Ти як же не при чому — клопочуть ся дядьки, — коли вас там усї бачили. Як же ж так?

Коли пройшла непевна чутка, що на Україну ідуть австрійці, комітети трохи стихли. Проте всім пояснюють.

— Це, кажуть, буржуї їдуть, переодягнені в німецьку одіж.

Проте широка людність їм не вірить і певне радіє в душі, що, може, хоч при них буде який небудь лад.

— А все таки, все це вони наробили — большевики! — Кажуть селяне, обвинувачуючи у всьому безладдї їх.

— А так, а вони — згожують ся инші.

— А найбільш усього отой приблудний лікарь. Звідки він, що воно таке? Ніхто не питав ні документів, а ні чого. А от дивись, устряв усюди та й коверзує усім! І слухають же дурні, — от лихо? — Клопочеть ся селянство. — А не йначе, як шпіон якийсь.

— А на мою думку, так треба його прямо прикончить, щоб і мокрого містечка не зосталось... На суху, — додає хто небудь з гурту.

— Нічого! От прийдуть австрійці, вони всім накладуть добре! Ось побачите.

Отак зійдуть ся, поклопочуть ся, поклопочуть ся, тай розійдуть ся, нічого не порішивши. А дома кожен по своєму з тугою вирішає, що буде далі, як його жити доведеть ся.

А весна з кожним днем наближаеть ся. Дні такі ясні, прозорі, з далекими чуть-чуть синіми обріями.

Снігу випало за сю зіму мало, і за кілька день він майже увесь ростанув. Тільки по підгірю яснїють вузенькі, як явички, синюваті плями. Рілля, чорна, аж ворона, теплим пахучим паром пашить. Чуть-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

чуть помітні ніжні тоненькі голочки молодої блідо-зеленої трави. Сонце так тепло ласкаюче гріє, повітря по весняному пахуче. Лагодить ся усе до великої творчої роботи — лагодить ся і радіє. І нема нікому ніякого діла до дрібних клопотів маленької двуногої комашні. Хай собі сама, як знає, так і робе.

— А вже весна, а вже прийшла ве-сняно-очка...

З далеку бренить молода щаслива пісня весни.

А на високім шпилі коло церкви роспарені весняним сонцем грають школярі в мяча, і їх молоді дзвінкі голоси радісно благословляють наступаючу весну.

О. СОКОЛОВСЬКИЙ.

* * *

Вже рік пройшов, як ти розбив кайдани,
Народе-страднику! Рік цілий промайнув,
А ще горять вогнем твої глибокі рани,
Й час мук твоїх ще й досі не минув...

І так, як і раніш, від туги та терпіння.
Тремтять твої пісні — ці стогіни душі...
І так, як і раніш, тернини та каміння
На новому шляху стрічаєш, ідучи.

Але в твоїх очах зневірря та печалі
Немає вже: надія в них живе
І віра, що минуть усі страждання-жалі
І прийде Правди час — ясне життя нове.

І вірую, що новими шляхами
До щастя-Правди твердо йтимеш ти,
Й хоч заросли шляхи колючими тернами, —
Народе мій! — ти дійдеш до мети!

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

БІБЛІОГРАФІЯ.

Орест Левицький. Несподіваний шлюб, (бувальщина). Львів. 1917. Видавнича Спілка. Ч. 161. Стор. 54 in 32⁰, ц. 60 сот.

Імя д. Ор. Левицького не є новим для українського читача. Навіть для ширшого кола він є відомим завдяки постійній праці в журналі. „Літературно-Науковий Вістник" та його чудесній книжці — „Волинські оповідання". Своєю книжкою він вніс у скарбницю української культури і літератури цінну й оригінальну вкладку. Сам по професії — вчений, по фахові — історик, він якийсь час стояв на чолі „Комісії по розбору древних актів" у Київі. А позаяк він по своїй вдачі був і є художником, то зрозуміло, що древні й старовинні акти не зоставались в його руках мертвими свідками колишнього людського, свійособливого життя, а жили, чи воскресали й жили, промовляли до його живою мовою і оповідали йому багато багато цікавого з нашого минулого. І знову таки, яко художник, він не міг держати того всього в офіціальних паперах в схованках наукових кабінетів, а мусів винести перед очі ширшого кола читачів, наддавши тому приємну, літературну форму, форму історико-побутових новель. Особливий інтерес й приємність мають його новелї через те, що в них немає переваги історика над белєтристом, немає тої вузькости та специфичности під вплив яких часто попадають фаховики історики. Як історик він дав цікаву й захоплюючу картину побуту, звичаїв і обичаїв, господарську, правову і суспільню, а як художник-белєтрист він воскрешає душу нашого дїда й прадїда, заставляє його любити й ненавидїти, творити й руйнувати — словом, жити і жити своїм звиклим, тодїшним, так одмінним від нашого, життям. Цих гарних і потрібних рис не позбавлена й остання новеля — „Несподіваний шлюб", з якого автор переходить до актів Полтавщини, т. е. лівобережжа, тої частини України, яка рахуєть ся особливо чистою й свобідною від ріжних впливів сусідських і тому найбільш цікавою для пізнання оригінального і багатого побуту і цілого життя українця ріжних станів. По фабулї своїй „Несподіваний шлюб" є наче толстовський „Живой трупъ" — Полтавська козачка Гапка Хвостичка давно вже немає ніяких відомостей про свого чоловіка Максима, що подав ся на Запоріжжє. Се звичайно її дуже тяготи ло. Але надходять чутки і навіть знаходять ся свідки того, що Максим помер. Вона вільна. Її станом зацікавлені родичі, кума Одарка Ковалиха та братова Палажка, котра вперто радить їй швидче відпоминати свого нетягу та і на рушник ставати. Напрямок думкам і потайним бажанням Гапки вже дано. Життя ж не чекає нїчого і подсовує вже обєкта тих бажань. Стрівать ся Гапка з молодим дяком Андрієм, котрий, як то було відомо цілому селові та і Гапцї, був закоханий у неї здавна, з того менту як він юнак-поводатор у дїда-кобзаря раз після співу коло церкви під час „кануну" одержав в нагороду від неї тодї ще дївчини поцілунок в голову. Стрівать ся вона на улицї, стрінулась і в міщанки Артемихи, куди була запрошена, бо її квартирант

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

канцелярист Голобородько справляв бенкет, а з ним вкупі і вона надумала ушанувати й своїх гостей. Був тут між иншими гістьми і дяк Андрій, що прийшов „грати у бандуру". Балювали спочатку окремо, а після по пропозиції капеляна о. Олексія зійшлись всі до гурту. Добре частувались, весело проводили час і дійшли до того, що тайна Андрія стала відомою всім. А через хвилю їх заручили тут же і, не відкладаючи на дальший час, благословили до шлюбу і звінчали при пильній допомозі о. Олексія. Минуло три тижні, розповідає Гапка своєму чоловікові негарний сон, що снив ся перед побранням і ріжне инше. Забрехали собаки. Увійшов у двір крамар Демян Запорожець, що рибою прасолує. Поздоровив з постом, зо шлюбом і добавляє: „вибачте, я тому не винен, на посла, кажуть, як на осля, що навантажать, те він і везе. Ось яке діло: кланяєть ся тобі, Гапко, твій чоловік, чи як тепер тобі приходить ся, Максим, і передав через мене гостинець"... В братерськім домі засідає полтавське „духовне правленіе" судять полкового капеляна Олексія Новицького, що повінчав дяка з мужною жінкою... і за ріжні инчі провини з тим повязані. Капеляна позбавлено права відправляти службу Богу, а від дяка та Гапки взяли „підписку", щоб вони „до рѣшенія дѣла совокупно не жили". Розвели... і дяк Андрій незабаром виїхав на Запоріжжя і швидко там помер, а на Гапку було накладено страшну епітімію: „15 років не буде їй входу до церкви. Повинна ставати коло ґанку, лити сльози і уклінно прохати кожного, щоби молились за неї, бо її власних молитов не прийме Бог. І так вона повинна робити що-неділі під час служби Божої"... Але тяжка кара довела її до того, що вона зникла із Полтави невідомо куди.

Консисторський акт XVIII століття не так складний по своєму змістові в умілій обробці робить вражінне інтріґуючого оповідання. І поруч з не ординарною фабулою читач знайде ціле ґроно ріжних історико-побутових вставок, які так майстерно вкраплено у оповіданне, що вони не обтяжують і не затемнюють чисто-літературних його боків. Я звертаю увагу на стор. 13, 18, 22, 40, де подано відомости про шпиталї, про „канучи", про капелянів, про консісторський суд; це чисто історичні відомости, де збережено в чистоті дух подлїного акту, його літературний стиль і тембр. І тим часом новеля в цїлому від того не програє, а навпаки лише виграє. Чуття міри і літературний смак художника причиною того прекрасного консонансу, який в сокупности зо всім инчим дає авторові особливий стиль — розважного епіка і форму — історичної новелї бездоганної і з боку чисто технїчного.

Павло Богацький.

Олександер Пушкін. Драматичні твори в перекладі, з передмовою та поясненнями д-ра Івана Франка. Всесвітня бібліотека № 46. Львів. 1917. Стор. XXXVII + 217. Ціна 3 карб.

До цієї невеликої збірки увійшло майже все писане Пушкиним в драматичній формі: дві більші драми: „Борис Годунов" та „Русалка", три дрібніші — „Скупий рицар", „Моцарт і Салієрі" та „Камяний Гість" і дві сцени: „Сцена з Фауста" та „Бенкет в часі чуми". До

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

кожної речі перекладчик додав коротенького історично-літературного коментарія, а перед цілим збірником умістив ширший біографічний етюд з спробою загальної характеристики поезії Пушкина.

Що до перекладу, то його виконано досить точно, близько до первотвору, але похапливо, без того пильного оброблення, яке належало б рядкам таких прозорих, глибоких і ляконичних пес, як „Каменный гість", або „Моцарт і Салієрі". Влучні епітети оригіналу часто ослаблені, а енергійні, повні промовистости і сили вірші звучать важко і мляво. Так наприклад знамениті слова Дмитра Самозванця в „Годунові":

Тѣнь Грознаго меня усыновила,
Димитріемъ изъ гроба нарекла,
вокруг меня || народы возмутила
и в жертву мнѣ || Бориса обрекла

в перекладі мають цілком инший ритм і рух. Замість чоловічих ритм — жіночі, замість цензури в арзісі — цензура в тезісі, — і враження гине цілком:

Грозного тінь мене усиновила,
Димитрієм з-за гроба нарекла,
довкола мене || весь народ збудила
мене за местника || Борису призначила.

Особливо невдатні місця подибуємо в перекладі ліричних поезій Пушкина, зібраних Франком в його вступній статті до збірника, — в перекладі „Деревни", „Бородинской годовщины", стансів „Въ надеждѣ славы и добра" і знаменитого сонета „Поэтъ, не дорожи любовію народной"... Зустрічають ся в перекладі часами і помилки. Так наприклад: „Красная площадь" зовсім не значить: „Червона площа", а слово „набатъ" не є ні „вічевий дзвін", а-ні „залізне клепало", як пише перекладчик.

Далеко більше помилок в поясненнях до перекладів. Так напр. неправильним являєть ся припущення, ніби послання Декабристам „Во глубинѣ сибирскихъ рудъ" — не дійшло до адресатів, або що сюжет „Моцарта і Салієрі" — „отроєння Моцарта через завидучого Італійця" вигадав сам Пушкін. Багато фантазування в хронольогічних датах, що подають ся в статтях plena manu. В одному місці написання „Бориса Годунова" віднесено д-ром Франком до 1828 р. „коли поет жив в Михайловскому" (?), а в другому місці — воно датовано уже инакше р. 1824. В статті, прикладеній до „Каменного гостя" неправильно вказані дати для життя Молієра (нар. 1665) і Корнеля (урод. 1677), при чому помилка досягає в середньому до цілого півстоліття. Куріозом одгонить і од де-яких характеристик і тверджень перекладчика на зразок того, що поема „Полтава" розчарувала публіку, бо публіка „не знайшла в ній того блиску та яркости красок, якими визначали ся давнійші твори поета, а надто не могла сімпатизувати любовній історії старого чоловіка з молодою дівчиною".

Инодї у д ра Франка, в його коментаріях до творів Пушкіна, прививають ся де які уваги і відносно своєї власної поетичної творчости. Так говорючи про той варіянт легенди про Дон Жуана, де славетний

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

лицарь і „жіночих серць побідник" зустрічає свій власний похорон („духи померших ховають живого чоловіка"), перекладчик додає, що сим мотивом він покористав ся в своїй поемі „Похорон": „Ся моя поема має остільки пророцьке значіння в мойому житю, що менї самому трафило ся щось подібне в Лїніку в Хорватії при кінцї цвітня 1908 р." Се інтересна псіхольоґічна деталь, що може здатись як дослїдникові Франкової творчости, так і його біоґрафові.

Загалом беручи, — скрізь мало не на кожній сторонцї, видко слїди того глибокого упадку духовного, в якому перебував Франко свої останнї роки, слїди, що мимоволї кидають ся в вічі і будять в читачеві особливе, повне невимовного жалю, почутя.

Мик. Зеров.

Іван Огієнко, приват-доц. Київськ. Унївер. Українська Ґраматика. Частина перша. Основи вкраїнського правопису. Ціна 70 коп.

Видаючи „Ґраматику", автор мав на метї дати книжку більше до читання, ніж завчання і через те з'єднав в одно ґраматику і читанку. Але дїти, коли приступають до навчання ґраматики, уже мають читанку і не оставляють її, беручи в руки ґраматику. Через се треба думати, що матеріял поданий в ґраматицї для складання оповідань буде зайвим. Зайвим треба рахувати і уміщення азбуки, бо з нею і назвами букв дїти знайомлять ся з самого початку навчання.

Ґраматичний матеріал скомбінований так, що ставить вивчення ґраматики на практичний ґрунт; завчати дійсно прийдеть ся як і хоче автор, дуже мало і сливе вся робота учнів буде складать ся із аналїзу і пророоблення задач. Матеріялу для сього дано багато і зібраний він, на мою думку, дуже влучно. В ньому багато народнїх елєментів, багато гарних віршів, виховуючих думку дитини в національному дусї, є чимало відомостей про Україну. Автор має на метї з сього матеріялу дати коротенький курс українознавства. Я тільки не квапив ся б писати: „Наша мила Вкраїна велика республїка".

Дякуючи численности матеріялу і його характеру, від книжки зовсїм не тхне тією нудьгою, яка так відвертає учнів від більшости звичайних ґраматик, особливо російських.

Завдання ґраматики п. Огієнка цїкаве як спроба дати з перших же кроків навчання чисто науковий зміст, без тієї плутанини понять, яка ще й досї часто панує як в російських так і в українських ґраматиках. Крім того автор має на метї, особливо в другій частинї, провести ідею повільного історичного розвою нашої мови. Як се буде виконано в II частинї, побачимо, коли вона вийде в світ, але ті історичні вказівки, які дані в першій частинї, навряд щоб дали дитинї ясну думку про історичні зміни мови. Так на ст. 19 читаємо: звук *й*: „дуже давно колись був голосним звуком". Ся доґматична вказівка скоро вилетить із голови дитини, бо не дано факта, із якого вона сама се побачила б. Так само і на ст. 29, давши приклади написання голосних *а* і *у* після шиплячих, автор робить висновок, що шиплячі звуки

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

колись були мягкими, а потім стверділи. Висновок § 22 не є справжнім висновком, як повинно бути по загальному плану автора. А між тим тут можна б дати діялєктичні зразки і сим показати ріжницю між літературним вимовлянням і вимовлянням де-яких говірок; сказати через що істнують такі говірки, — тоді й висновок був би більш уґрунтований і було б більш користи для тих учнів, які кажуть *жяба, чясто* й т. д.

Треба зазначити, що іноді власне вислови автора затемнюють все, що він хоче з'ясувати. Так на 7 ст., вказавши ріжницю між звуками та буквами — звук ми вимовляємо й чуємо, а букви тільки пишемо й бачимо, — для завчання чорним шрифтом автор додає:

„*Написаний* звук зветь ся буквою". Не відповідає дійсности й твердження — „кожний звук має свою букву" (ст. 9). Такі твердження з першого погляду ніби й не роблять великої шкоди, але вони твердо засідають в дитячих головах і, зостаючись на завжди, потім тільки мішають дійсно науковому розумінню мови.

Питання про значіння букв *я, ю, є* (§ 32) з'ясовано не до кінця. Сказано тільки, що вони обозначають складні звуки (йотовані *а, у, е*) і для пояснення дані відповідні приклади. Але нічого не сказано про їх значіння після приголосної не губної. В кінці висновку додано, що „складні звуки завше змякшують приголосну, після якої стоять" Се як раз і є — змішувати звуки. Бо коли букви *я, ю, є, ї* стоять після приголосної і дійсно обозначають складні (йотовані) голосні звуки, то як раз тоді приголошені бувають твердими. На мій погляд, § 32 треба переробити б і казати не про *„складні звуки" я, ю, є, ї*, а про відповідні букви й їх значіння в ріжних станах.

Спірне питання про *і* чи *и* з початку слова автор розвязує на користь *і*, але стоючи на принціпі — „кожний звук має свою букву" — ми повинні в багатьох словах писати *и*.

Не завжди автор додержуєть ся раз принятої термінольоґії. В § 15 мягкі голосні названі „змягчуючими", а дальш скрізь вживаєть ся термін „мягкі".

Дуже бажано б було, щоб ґраматика І. Огієнка поширилась в початкових школах, але висока ціна напевне закриє для неї доступ в сі школи. *І. Шаля.*

Ол. Грушевський. З етноґрафічних студій Ів. Франка. Київ. 1918 р. 8⁰ ст. 7.

Ся невелика брошурка ставить перед собою завданнє нагадати про оден шлях критики, який часто забувають. Критик повинен не тільки розглядати окремі твори, але й студіювати творчість письменника. Для того треба йти стежками його творчости, перевіряти наслідуванне, зазначувати позичене, підкреслювати оріґінальне. З тими самими джерелами, які мав письменник в руках, можно переглянути його працю і зазначити її своєрідні риси. Тоді можна казати про індівідуальність письменника. Для творчости Франка, який так багато позичав чужих тем, подібна перевірка являєть ся особливо цікавою. Леґенди і перекази давнього сходу — се дуже широке поле для автора, який вибі-

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

рає, що йому до вподоби, і сей вибір свідчить про інтереси письменника. Наша критика часто забуває про се завданнє і навіть для наших більших письменників неперевірене їх відношенне до позичених тем. Дуже було б бажано, коли б на сей шлях критики звернули більше уваги, а то і для Шевченка, наприклад, не зроблено такої роботи про його теми, близькі до народніх пісень. *О. О.*

Збірник законів, обіжників та иньших розпоряджень по справам земельним в Українській Народній Республіці. Виданнє Народнього Міністерства Земельних Справ. (Офіціяльно). Київ, 1918 року.

В ріжні часи видані, в ріжних виданнях друковані, призначені для кермування на місцях, але часто через війну з большевиками й не одержані в провінції — всі офіціяльні розпорядження, що тичуть ся розвязання земельної справи на Вкраїні, маємо зібраними до купи в хронольогічнім порядку.

На першім місці стоїть III Універсал, що скасував приватну власність на нетрудові хазяйства, сільсько-господарського значіння, за ним йде 11 обіжних приказів од міністерства Земельним Комітетам. Потім IV Універсал з проголошеннєм самостійности та передачі землі трудовому народові без викупу на основі соціалізації, знов обіжники. Далі находимо Тимчасовий Земельний Закон, прийнятий Центральною Радою 18 січня 1918 р. який вже лічили „пропащою грамотою", загубленою під час переїзду Ради з Київа до Житомира, нарештї відозву від Центральної Ради до громадян Української Народньої Республіки, видану 11-го березня, в якій людність заспокоюєть ся, що земельна політика, як і все инше, що досі зроблено в области соціяльних реформ, ні в чім не одміняють ся, що німці нами викликані і в наші внутрішні справи не мають втручати ся...

Витаючи вихід першого збірника в якому величезна потреба скрізь, завважимо тілько, що ряд коректурних помилок, допущених в нім, для офіціяльного видання річ абсолютно недопустима.

О. М.

Українські Медичні Вісті двохтижневий часопис наукової практичної та громадсько-побутової медицини. Київ. 1918. № 1 і 2—3. Ст. 1—32 і 33—96.

Всеукраїнська спілка лікарів у Київі почала видавати свій медичний двохтижневик. В тій загальній перебудові життя на Вкраїні, яка зараз провадить ся далі і далі, захоплюючи та втягаючи нові й нові галузи життя, орґанізація медичних сил наукова і практична та українізація зявляють ся дуже і дуже бажаними. Перехід медичних установ на українську мову, пристосованнє їх до реальних потреб сьогочасного українського життя — се негайне питаннє нашої української дійсности. Вітаючи через те з повним признаннєм і глибокою сімпатією почин Спілки лікарів у Київі, не можна не зауважити брак пильного редакторського ока, яке б згладило помилки мови і правопису, що так

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

неприємно вражають читача. Збірник Медичної секції Укр. Наук. Тов. видаєть ся науковою українською мовою, як і иньші томи сього Наукового Товариства, і У. Мед. Вістям також треба б тримати ся сїеї наукової мови і правопису. Розуміеть ся, повне вироблення наукової української мови йде поволї, але треба робити в тому певні заходи, шоб сей орґан був працею не тільки лїкарів на Вкраїнї, але і лїкарів — українців. *О. Г—ий.*

Примітка редакції. В I кн. Л.-Н. Вістника, на стор. 111 трапила ся прикра друкарська помилка: в 9 рядку надруковано „торг *і* промисловість, в той час як треба було торг *й* промисловість.

Видання надіслані до редакції:

Михайло Драгоманов. Листи на Наддніпрянську Україну. Друге видане. Партія Українських Соціялістів-Революціонерів. Наклад і друк партійної друкарнї. 1915. 8°. Ст. 114. Ціна 80 коп., 2 кор., 2 марки, 2 франки.

Іван Петрович. Галичина під час російської окупації. Серпень 1914 — червень 1915. Політична Бібліотека. Накладом видавництва „Політична Бібліотека". 1915. 8° Ст. 116.

До селян та міщан українців римо-католицької віри лист від українців католиків з Києва. Полтава. 1917 р. 8° Ст. 19. Ціна 20 коп.

Моліер. Тартюф. Комедія в пяти діях. Переклад В. Самійленка. Вступна стаття Миколи Вороного. Вид. Т-ва „Вернигора". Київ 1917 16° Ст. 87.

Катюль Мандес (Katulle Mandès) (!) Поезії в прозі. Переклад і передмова Миколи Вороного. Видавництво „Шлях". Київ, 1917 р. 16° Ст. 24 Ціна 40 к.

Клим Поліщук. Співи в полях. Місто Валк. 1917 року. 16° Ст. 23. Ціна 45 коп.

М. Мандрика. Пісні про Анемону. Перший том поезій. Київ. 1917. 8° Ст. 176. Ціна 2 кр. 40 к.

М. Мандрика. З книги гніву. З другого тому поезій відбиток для Т-ва „Просвіта" у Радомишлі. Київ, 1917. 8° Ст. 28. Ціна 45 коп.

Народні мелодії. З голосу *Лесі Українки* записав і упорядив *Климент Квітка.* Київ. 1917 р. 4° Ст. 128. Ціна 2 руб. 50 коп.

„Розвага" Календар полонених Українців на роки 1916 і 1917. Фрайштадт. Видання укр. організації „С.—П.—Г." 8° Ст. 344.

Товариш Імігранта. Календар Руського Народного Союза на рік 1918. Річник семий. З друкарнї „Народної Волї", Scranton, Pa. 1917. (з ілюстраціями). 8° Ст. 170. Ціна 50 центів.

М. С. Кононенко. Хвилі. Книжка перша. Полтава. 1917. 8° Ст. 160 Ціна 1 р. 50 коп.

В. Садовський. Капіталізм і соціялізм. Київ — Харьків. 8° Ст. 27. Ціна 40 коп. Видав. „Дзвін".

В. Садовський. Професіональні союзи. Київ-Харьків. 8° Ст. 13. Ціна 25 коп. Вид. „Дзвін".

Ґнат Хоткевич. Авірон. Библійна повість. Вид. „Шлях". Київ, 1917. 8° Ст. 79. Ціна 1 карб. 80 коп.

В. Винниченко. Федько Халамидник. Видання четверте. Видавництво „Дзвін". Київ-Харьків. Ціна 35 коп. (1917 р.). 16° Ст. 32.

В. Винниченко. „Солдатики!" (Малюнок із селянських розрухів). Видання друге. Видавництво „Дзвін". Київ-Харьків. Ціна 25 коп. (1917). 16° Ст. 20.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Українські казки. Випуск І. Зредагували В. Винниченко і Юр. Сірий. Видавництво „Дзвін" Київ-Харьків. Ціна 40 к. (1917). 16° Ст. 23.

Наша пісня. Видання 3. виправлене. Вецляр. Накладом Видавничого Т-ва ім. Б. Грінченка. 1917 р. 16° Ст. 31.

„Шлях". Орган незалежної думки, місяшник літератури, мистецтва та громадського життя. Передплата — в конторі редакції; Київ, Мар. Благовіщенська. 123. п. 20. Вартість: річно — 25 карб., ½ р. 10 карб., ¼ р. — 5 карб. Перші 3 книжки вичерпані. Вже вийшло 1 і 2 ч. за 1918 р.

Украинская Жизнь. Ежемѣсячный научно-литературный и общественно-политическій журналъ. № 3—6. Москва — 1917 г. 8° Ст. 199—44. Ціна 3 руб.

„Комашня" („Муравейник"). № 25—44. 1917 р. Рік видання пятий. Видання Київського Союзу Дрібного Кредиту. Адреса: Київ. Інститутська, 3.

А. Яната. Матеріалы къ флорѣ солено-озерной лѣсной дачи Днѣпровскаго уѣзда Таврич. губ. Отдѣльный оттискъ изъ „Записокъ Крымскаго Общества Естествоиспытателей и Любителей Природы", ч. VI-1916 г. Симферополь, 1917. 8° Ст. 79 + Таблицы (фотографіи) I—XV.

Р. Р. Выржиковскій. Къ геологіи южной части Каневскаго уѣзда. Отд. оттискъ изъ протоколовъ Кіевскаго Общества Естество-испытателей за 1915 годъ. Кіевъ, 1916 8° Ст. 11.

М. Меленевскій, А. Скоропись-Іолтуховскій. Что же такое „Союзъ освобожденія Украйны"? (Отвѣтъ россійскому Генеральному Штабу на его „извѣщеніе" о названномъ Союзѣ) Стокгольм, 1917. 4° Ст. 11.

Акафист Матері Божій, утікачів оборонниці. Богуслав Київськ. „Просвіта". 1917. 16° Ст. 7

Борис Грінченко. Братства і просвітна справа на Вкраїні за польського панування до Б. Хмельницького. Вид. „Сіяч". Видання друге. № 5. М. Черкаси, 1917. 16° Ст. 34. Ціна 50 коп.

Борис Грінченко. Хата. Оповідання. Видання шосте. Вид. „Сіяч". № 6. Черкаси, 1917. Ст. 32. 16° Ціна 45 коп.

Борис Грінченко. Іван Виговський, його життя й діла. Видання друге. Вид. „Сіяч". Черкаси, 1917. № 9. 16° Ст. 132. Ціна 1 р. 80 коп.

Борис Грінченко. Павло Хлібороб. Легенда. Четверте видання. Вид. „Сіяч". № 4. М. Черкаси, 1917 р. 16° Ст. 23. Ціна 40 коп.

„Будяк". Тижневий журнал гумору і сатири. № 1. Київ, Бульварно-Кудрявська вул. № 10. Листопад, 1917 р. Ціна окремого № 85 коп.

Проф. Сумцов. Вага і краса української народної поезії. Видання друге. Видавництво „Сіяч". № 16. 16° Ст. 64 Ціна 86 коп. Черкаси, 1917.

С. *Черкасенко.* Убогий жид. Казка. Видання друге. Вид. „Сіяч". № 14. М. Черкаси, 1917. 16° Ст. 8 Ціна 20 к.

С Черкасенко. Як вродилася пісня. Казка. Видання друге. №13. Черкаси, 1917. 16° Ст. 11. Ціна 25 коп.

Твори *П. Гулака-Артемовського.* Вид. „Сіяч". № 1. Черкаси, 1917. 8°. Ст. 28 Ціна 50 коп.

Адріан Кащенко. За що? Оповідання з часів визвольного руху. Вид. „Сіяч". М. Черкаси, 1917. № 10. 16° Ст. 43. Ціна 40 коп.

Грицько Коваленко. Людина і громада. Думки про добро і правду. Видання друге. Вид. „Сіяч". № 7. Черкаси, 1917. 16° Ст. 48. Ціна 85 к.

Борис Грінченко. Без хліба. Оповідання. Вид. „Сіяч". № 8 Четверте видання. В. Черкаси, 1917. 16° Ст. 24. Ціна 40 коп.

Думи кобзарські. Видавництво „Сіяч" № 3. Черкаси, 1917. 16° Ст. 100. Ціна 75 к.

Іван Франко. Semper tiro. Збірка поезій. Видання друге. Вид. „Сіяч" № 11, Черкаси, 1917. 16° Ст. 133. Ціна 1 р. 80 коп.

С. Рклицкій. Къ вопросу о церковной автономіи Украины. Изданіе второе. Полтава, 1917. 16° Ст. 16. Ціна 30 к.

Борис Грінченко. На роспутті. Повість. У Київі, 1917. 8° Ст. 242. Ціна 2 карб.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Зміст шістьдесять девятого тому

за січень, лютий і березіль 1918 р.

I. Поезії:

Сторінка.

Леся Українка: Прокляття Рахілі 3
Гр. Чупринка: I. Сніжки, II. В юрбі 17
Олена Журлива: Хтось постукав в серце знов 23
Д. Пісочинець: Смутному хлопцеві 40
Я. Мамонтов: Присмерк в ліповій алеї 49
О. Олесь: І знову на площі ганьби 56
Поезія 116
В. Лащенко: Романтичність 59
Злато-сині прапори 182
Дм. Загул: Тихі води зашуміли 69
Клим Полїщук: Поезія 77
З циклю „Мої шукання“ 248
Петро Тенянко: В натхненнях щирих 82
А. Постоловський: О, краю мій рідний 108
М. Зеров: Вергілій 180
В. Алешко: Поезія 194
Гр. Борисович: Поезія 232
М. Рильський: Червоне вино 239
О. Соколовський: Поезія 262

II. Повісти, новелї, драми, мемуари.

Орест Левицький: З розстриги сотник 6
Н. Романович-Ткаченко: Стефан з Синевіцька Вижнього 24
Олександр Катренко: Неповний ценз 50
Мих. Могилянський: Смерть 57
Гр. Григоренко: Черниця 61
М. Івченко: Зелене вікно (святочні настрої) 70
Юр. Тищенко: На кордоні 83
Г. Гірняченко: Туман (з кримських леґенд) 99
В. Винниченко: Панна Мара 118
О. Слїсаренко: Леґенда 179
Нат. Романович-Ткаченко: За водою 195
Г. А. Ї: З юницького щоденника 227

III. Лїтература, наука, суспільне жите.

П. Стебницький: Немезида 19
Микола Сумцов: Сковорода і Ерн 41
Ів. Свенцїцький: Лесь Мартович (1871 — 1916) 65
М. Тишкевич: Де-які причинки до української іконографії 78

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сторінки

М. Грушевський: В огні й бурі 109
Над свіжою могилою 113
Ол. Грушевський: Невільницький цикль Т. Шевченка (1847 р.) 183
З останніх оповідань В. Винниченка 240
М. Жученко: Українське письменство в 1917 р. 223
М. Івченко: Большевики на селах 249

IV. Бібліографія.

Модест Левицький: Як писати службові папери українською мовою. — **П. Христюк:** Борець за діло народне. Про Івана Франка. *О. Г—ий.* — **Борис Грінченко:** Братва і просвітна справа на Вкраїні за польського панування до Б. Хмельницького. — **Адріан Кащенко:** За що? *М. Івченко.*

Орест Левицький: Несподіваний шлюб, (бувальщина). *Павло Богацький.* — **Олександер Пушкин.** Драматичні твори в перекладі. *Мик. Зеров.* — **Іван Огієнко:** Українська ґраматика. *І. Шалл.* — **Ол. Грушевський:** З етноґрафічних студій Ів. Франка. *О. О.* — **Збірник законів,** обіжників та иньших розпоряджень по справам земельним в Українській Народній Республіці. *О. М.* — **Українські Медичні Вісті** двохтижневий часопис наукової практичної та громадсько-побутової медицини. *О. Г—ий.*

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Редакція Літ.-Наук. Вістника залишає за собою право скорочувати статті й робити зміни редакційного характеру.

Неприняті більші рукописи переховують ся в редакції шість місяців і звертають ся лише по присланню марок на їх пересилку заказною бандеролею.

Дрібні рукописи, неприняті до друку, знищують ся, і з приводу їх редакція не листуєть ся.

Рукописи, на яких не зроблено спеціяльних поміток, оплачують ся по прийнятим редакцією нормам.

З огляду на неймовірні трудности нинішнього набору редакція просить шанов. авторів присилати рукописи, написані на *машинці*, а в крайности — великими читкими буквами і при тім на однім боці паперу.

Авторів і видавців просимо надсилати книжки й брошури для рецензії або занотування в бібліоґрафічнім віддїлї.

Generated on 2015-07-27 16:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112041496164
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN